

WINSTDELING DOOR WERKNEMERS EN DE SOCIAALRECHTELIJKE LOONBEGRIPPEN: HET HOF VAN CASSATIE WERPT DE STEEN IN DE KIKKERPOEL ¹

1. Het verderop in dit nummer gepubliceerde arrest van het Hof van Cassatie van 11 september 1955 is het (wellicht voorlopig) culminatiepunt in de lijdensweg die systemen van winstparticipatie van werknemers in België kennen m.b.t. de vraag of de voordelen die er voor de betrokken werknemers uit voortvloeien, al dan niet onderworpen zijn aan sociale zekerheidsbijdragen. Alvorens de centrale rechtsvraag en het standpunt van het Hof van Cassatie daaromtrent te analyseren, is het nuttig het systeem van winstdeling dat aan de beoordeling van het Hof werd onderworpen, nader te situeren.

I. HET IN CASU AAN DE ORDE ZIJNDE SYSTEEM VAN WINSTDELING

2. *Financiële participatie* van werknemers kan geschieden door (i) rechtstreekse verwerving van aandelen (toekenning of spontane aankoop, intekening op nieuwe aandelen of verwerving van bestaande aandelen), (ii) verwerving van rechten tot het verkrijgen van aandelen (warrants of opties) en (iii) loutere winstparticipatieschema's.²

Het voor het Hof van Cassatie aan de orde zijnde systeem was een louter winstparticipatieschema, opgezet door de N.V. Agfa-Gevaert. Het schema, uitgewerkt in de statuten van de N.V. Agfa-Gevaert bestond er in eerste instantie in dat *winstbewijzen* werden toegekend aan de werknemers van de onderneming, zulks zowel wegens hun tewerkstelling in de onderneming als op grond van de speciale verdiensten van bepaalde (categorieën van) werknemers. De winstbewijzen vertegenwoordigden niet het kapitaal, verleenden geen toegang tot de algemene vergadering en waren onverhandelbaar en onoverdraagbaar, zelfs om niet. Aan de houders van de winstbewijzen werd in tweede instantie door de statuten van de vennootschap een *recht op dividend* toegekend. Het bestaan en de omvang van dit dividend was evenwel voorwaardelijk aangezien het afhing van het nog steeds in dienst zijn van de betrokken werknemer bij het afsluiten van het

boekjaar en van de hoogte van de uitkeerbare winst van hetzelfde boekjaar.³

II. DE CENTRALE RECHTSVRAAG: HET LOONBEGRIIP IN ARTIKEL 2, EERSTE LID, VAN DE LOONBESCHERMINGSWET

3. De sociale-zekerheidsbijdragen worden berekend op basis van het «loon» van de werknemer. Voor de bepaling van het begrip loon verwijzen zowel artikel 23, tweede lid, van de Algemene Beginselenwet Sociale Zekerheid als artikel 14, § 2, van de S.Z.-Wet naar het loonbegrip van artikel 2 van de Loonbeschermingswet. Bij de winstdeling opgezet door de N.V. Agfa-Gevaert rijst derhalve de vraag of de winstbewijzen zelf en/of de op grond van de winstbewijzen toegekende dividenden loon zijn in de zin van artikel 2 van de Loonbeschermingswet en daardoor onderworpen aan sociale-zekerheidsbijdragen.

Het begrip loon in de zin van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet vereist cumulatief (i) dat het gaat om geld of in geld waardeerbare voordelen, (ii) waarop de werknemer recht heeft, (iii) ingevolge zijn dienstbetrekking en (iv) zulks ten laste van de werkgever. Voor een goed begrip van de beoordeling van deze criteria door het Hof van Cassatie in de Agfa-Gevaert-case is het nuttig eerst de stellingname van het arbeidshof hieromtrent te onderzoeken, waarvan de eiser in cassatie de strijdigheid met de Loonbeschermingswet vooropstelde.

III. HET ARREST VAN HET ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN VAN 26 NOVEMBER 1993 ⁴

A. Het loonkarakter van de winstbewijzen

4. Voor het Arbeidshof te Antwerpen rees enkel de vraag naar het loonkarakter van de *dividenden*. Alle partijen waren het erover eens dat de onoverdraagbare *winstbewijzen* zelf geen loon vormden in de zin van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet.

Dat de R.S.Z. niet de winstbewijzen zelf viseerde, had wellicht te maken met het vervullen van de eerste voorwaarde van de voormelde loondefinitie, t.w. de in geld waardeerbaarheid. De winstbewijzen van de N.V. Agfa-Gevaert vertegenwoordigden immers niet het maatschappelijk kapitaal en waren onoverdraagbaar. Als dusdanig bezaten zij geen ⁵ of

¹ Met dank aan Prof. dr. W. van Eeckhoutte voor de constructieve opmerkingen bij de finalisering van deze bijdrage. De redactie van deze bijdrage werd afgesloten op 1 november 1995.

² Voor een overzicht, zie o.m. DUBOIS, B. en DELCOUR, M., «De financiële participatie van werknemers», in *Het gewijzigde vennootschapsrecht 1991*, BRAECKMANS H., en WYMEERSCH, E. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1992, (271), 281-285; HAELTERMAN, A., «Participatieschema's voor werknemers», in *Aandelen delen*, Brussel-Kalmthout, Biblo, 1991, (9), 16 e.v.; POPPE, G. en VAN ROEYEN, W., «De alternatieve loonvormen en de Wet op de arbeids-overeenkomsten», *Or.*, 1991, (161), 164-166; VAN DEN BULCKE, F., «Vormen en systemen van winst- en kapitaalparticipatie door werknemers», in *Beloon inzet met kapitaal*, VAN DEN BULCKE, F. (red.), Antwerpen, Uitgeversbedrijf Tijd N.V., 1989, (25), 30 e.v.

³ Voor een nadere bespreking van het winstbewijzensysteem bij de N.V. Agfa-Gevaert, zie MERCKX, G., «Het systeem van winstbewijzen bij Agfa-Gevaert N.V. De knuppel in het Belgische hoenderhok», in *Beloon inzet met kapitaal*, VAN DEN BULCKE, F. (red.), Antwerpen, Uitgeversbedrijf Tijd N.V., 1989, (243), 244-247.

⁴ Zie *R.W.*, 1993-94, 886.

⁵ POPPE, G. en VAN ROEYEN, W., *l.c.*, (161), 165.

hoogstens een beperkte en aleatoire geldwaarde,⁶ terwijl anderzijds het voorwaardelijk karakter van de op grond van de winstbewijzen uit te keren dividenden ook op dat vlak een waardering bijzonder bemoeilijkt.

Weliswaar zou de vermogenswaarde van een dergelijk winstbewijs kunnen bestaan uit de geactualiseerde waarde van potentiële toekomstige dividenden, bv. bepaald op grond van vroegere dividendtoekenningen over een bepaalde periode.⁷

De later uitgekeerde dividenden zouden alsdan echter wellicht gemakkelijker beschouwd kunnen worden als een opbrengst van een belegging, losgekoppeld van de arbeidsrelatie en dus niet verkregen «ingevolge de dienstbetrekking».⁸ Bovendien rijst de vraag of de dividenden in een dergelijk geval nog wel als een loon, te onderscheiden van de winstbewijzen beschouwd kunnen worden. De enige waarde van het winstbewijs is in die optiek immers de geactualiseerde waarde van het vermoede dividend en, in de mate waarin het uiteindelijke dividend hiermee overeenstemt, zou staande gehouden kunnen worden dat het reeds als looncomponent in aanmerking is genomen.

5. Afgezien van de *in casu* moeilijke geldelijke waardeerbaarheid, leken de constitutieve voorwaarden van de loondefinitie volgens artikel 2 van de Loonbeschermingswet voor de winstbewijzen wel degelijk vervuld.⁹ De wijze waarop de toekenning van de winstbewijzen bij de N.V. Agfa-Gevaert was geconcipeerd, met bijzondere aandacht voor de verdiensten van de werknemers, wees er zelfs op dat ze niet alleen werden verkregen «ingevolge de dienstbetrekking» maar daarenboven als een werkelijke tegenprestatie van de ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid.¹⁰ Zoals hieronder¹¹ zal blijken, is dit een vaststelling met potentieel verregaande gevolgen voor de dividenden die op grond ervan worden uitgekeerd.

B. Het loonkarakter van de dividenden

6. Het in eerste aanleg gewezen vonnis¹² op dat vlak wijzigend, was het Arbeidshof te Antwerpen van oordeel dat de op grond van de winstbewijzen uitgekeerde dividenden niet als loon in de zin van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet beschouwd konden worden. Aangezien er over de geldwaarde van de dividenden uiteraard geen discussie

kon bestaan, baseerde het arbeidshof zijn oordeel op de andere constitutieve componenten van die loondefinitie.¹³

Omdat de raad van bestuur van de N.V. Agfa-Gevaert discretionair besliste over de toekenning van de winstbewijzen zelf, hun aantal en geldigheidsduur, oordeelde het arbeidshof allereerst dat het *recht op dividend*, hoewel reëel, niet vergelijkbaar is met het in de Loonbeschermingswet vereiste recht op loon.

Het arbeidshof stelde verder met zoveel woorden vast dat het recht op de dividenden onlosmakelijk verbonden was met de winstbewijzen die tegelijk en samen worden toegekend aan de werknemers, en dat het dividend een integreerend deel uitmaakte van het winstbewijs. Niettemin was het van oordeel dat de dividenden niet werden toegekend *ingevolge de dienstbetrekking* van de betrokken werknemer maar wel wegens de *vennootschapsbetrekking* met de houder van het winstbewijs. Dat de uitkering van het dividend afhankelijk was van het in dienst zijn op het ogenblik van de uitkering, wees volgens het hof niet noodzakelijk op een causaal verband tussen prestaties en uitkering.

De winst waaruit de door de N.V. Agfa-Gevaert uitgekeerde dividenden werd geput, was niet eigendom van Agfa-Gevaert zelf maar van de moedermaatschappij Bayer A.G. Daarenboven werden de uitgekeerde dividenden in de jaarrekening niet als loonkosten geboekt, maar als schuldverderingen van de vennoten-effectenhouders ten laste van de vennootschap. Op grond hiervan oordeelde het arbeidshof ten slotte dat de dividenden evenmin *ten laste van de werkgever* werden uitgekeerd.¹⁴

IV. HET ARREST VAN HET HOF VAN CASSATIE VAN 11 SEPTEMBER 1995

A. Het middel van de eiser in cassatie

7. Het middel dat door de R.S.Z. in cassatie tegen het arrest van het Arbeidshof te Antwerpen werd aangevoerd, had hoofdzakelijk betrekking op de vraag naar de band met de dienstbetrekking. Er wordt op gewezen dat het arbeidshof zelf vaststelde «dat het recht op dividenden (...) onlosmakelijk verbonden (is) aan de winstbewijzen die tegelijk en samen worden toegekend aan de werknemers (...) zowel wegens hun bijzondere positie in de onderneming en wegens bijzondere prestaties van bepaalde categorieën van werknemers». Op grond hiervan poneert de R.S.Z. dat de winstbewijzen en dividenden «in rechtstreeks verband staan met de arbeidsprestaties van de werknemer», derwijze dat «winstbewijzen en dividenden aan de werknemer worden uitgekeerd als tegenprestatie voor de arbeid verricht krachtens de arbeidsovereenkomst».

De R.S.Z. gaat er derhalve van uit dat de *in casu* bedoelde winstbewijzen en dividenden zonder meer loon zijn in de gewone arbeidsrechtelijke betekenis, t.w. de tegenprestatie van de arbeid die ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst

¹³ Arbh. Antwerpen, 26 november 1993, *R.W.*, 1993-94, 886, en *Soc.Kron.*, 1994, 30, noot ELIAERTS, L.

¹⁴ Voor een bespreking van de verschillende argumenten van het arbeidshof, zie DE VOS, M. en HUMBLET, P., «Bloemlezing arbeidsrecht: juli 1993 – juli 1994», *Or.*, 1995, (18), 23-24, en de verwijzingen aldaar.

⁶ ENGELS, C., «Sociaalrechtelijke implicaties van personeelsaandelen – Artikel 52septies van de nieuwe vennootschappenwet van 18 juli 1991», *R.W.*, 1992-93, (241), 248; VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en sociale zekerheid», *T.R.V.*, 1991, (449), 451, nr. 6.

⁷ DE KOSTER, P., «Financiële participatie voor werknemers: sociaalrechtelijke aspecten», *Or.*, 1994, (1), 13, nr. 34.

⁸ Zie DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 13, nr. 34; VAN HOOGENBEMT, H., *l.c.*, (449), 451, nr. 5.

⁹ Zie hiervoor o.m. DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 11, nr. 31; DUBOIS, B. en DELCOUR, M., *l.c.*, (271), 315-316; HAELTERMAN, A., *l.c.*, (9), 44-45.

¹⁰ In die zin VAN HOOGENBEMT, H., *l.c.*, (449), 452, nr. 7; cf. DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 7, nr. 19; VAN EECKHOUTTE, W., «Het begrip loon in de bijdrageregeling van het sociale-zekerheidsstelsel voor werknemers – Algemene beginselen», in *Het loonbegrip*, VAN STEENBERGE, J. en JORENS, Y. (red.), Brugge, Die Keure, 1995, (1), 18, nr. 28.

¹¹ Zie nrs. 16-17.

¹² Arbrb. Antwerpen, 10 juni 1991, *T.R.V.*, 1991, 525.

wordt verricht.¹⁵ En loon als tegenprestatie van arbeid is nu eenmaal *ipso facto* loon *ingevolge de dienstbetrekking*.¹⁶

8. Hiermee is voor de R.S.Z. de kous nagenoeg af. Op de andere constitutieve bestanddelen van de loondefinitie in artikel 2 van de Loonbeschermingswet wordt slechts kort ingegaan. Wat het *recht* op loon betreft, stelt de R.S.Z. dat, hoe eenzijdig de criteria van toekenning van dividenden ook werden bepaald, de werknemers die eraan voldeden, wel degelijk op de dividenden «aanspraak (...) konden maken ten laste van verweerster». Voor het vereiste ten laste van de werkgever wijst de R.S.Z. er enkel op dat de dividenden van de winstbewijzen schuldvorderingen zijn t.o.v. de vennootschap, nl. «van verweerster waarvan vaststaat dat zij de werkgever is».

B. De uitspraak van het Hof van Cassatie

1° De band met de dienstbetrekking

9. Hoewel het geschil draait rond het loon in de zin van de Loonbeschermingswet, diende het Hof van Cassatie, ingevolge het middel aangevoerd door de eiser in cassatie, de zaak te benaderen vanuit het arbeidsrechtelijk loonbegrip.

Met dezelfde bewoordingen als het cassatiearrest van 20 april 1977¹⁷ herhaalt het Hof dat (i) loon in de arbeidsrechtelijke zin de tegenprestatie is van de arbeid die ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst wordt verricht, (ii) het recht op een dergelijk loon een noodzakelijk gevolg is van de arbeid en dus automatisch bestaat in zoverre het loon is toegekend en (iii) de Loonbeschermingswet dit arbeidsrechtelijk loonbegrip niet aantast maar uitbreidt. Wanneer het Hof vervolgens overweegt dat het bestreden arrest zelf vaststelt dat het dividend een integrerend deel uitmaakt van de winstbewijzen die zelf worden toegekend aan werknemers wegens hun hoedanigheid van werknemer en wegens hun bijzondere positie of prestaties, is de zaak snel beklonken. Met een dergelijke vaststelling neemt het bestreden arrest, aldus het Hof van Cassatie, immers aan dat de dividenden in kwestie noodzakelijk behoren tot de winstbewijzen «waarvan de toekenning rechtstreeks verband houdt met arbeid, verricht ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst». Derhalve kon niet wettig beslist worden dat de dividenden geen loon vormen in de zin van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet.

10. Hoewel het arrest van 11 september 1995 zulks niet *expressis verbis* stelt, omdat dat aspect ook niet het voorwerp uitmaakte van de betwisting die aan het Hof van Cassatie werd voorgelegd, vertrekt het Hof van het uitgangspunt dat de winstbewijzen die ten grondslag lagen aan de betwiste dividenden, loon zijn in arbeidsrechtelijke zin. Dit vloeit m.i. onvermijdelijk voort uit de overweging dat de toekenning van de winstbewijzen «rechtstreeks verband houdt met arbeid, verricht ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst». Bij de interpretatie van het arbeidsrechtelijk loonbegrip hul-

digt het Hof van Cassatie op dat vlak traditioneel immers een extensieve interpretatie die erin bestaat dat alle toekenningen die *verband houden* met de te verrichten arbeid, geacht worden de tegenprestatie van deze arbeid te zijn.¹⁸

Wanneer het Hof vervolgens beslist dat aan de dividenden het loonkarakter in de zin van artikel 2, eerste lid van de Loonbeschermingswet niet ontzegd kan worden omdat ze «noodzakelijk behoren tot de winstbewijzen» toegekend als tegenprestatie van arbeid, kunnen hieraan *prima facie* twee verschillende betekenissen worden toegekend:

- de dividenden zijn evenzeer tegenprestatie van arbeid;
- als inherent gevolg van een tegenprestatie van arbeid zijn de dividenden inderdaad verkregen ingevolge de dienstbetrekking, zonder dat zij daardoor noodzakelijk zelf de tegenprestatie van arbeid zijn.

Aangezien het Hof van Cassatie, in navolging van het bestreden arrest, de dividenden ziet als een geïntegreerd deel van de winstbewijzen, verdient de eerste mogelijke interpretatie m.i. de voorkeur. De winstbewijzen zijn een tegenprestatie van arbeid en dus ook dividenden die er *in casu* noodzakelijk deel van uitmaakten. Aangezien de dividenden «noodzakelijk behoren tot de winstbewijzen» zal hun toekenning, in de visie van het Hof van Cassatie, net als de winstbewijzen rechtstreeks verband houden met de arbeid.

2° Het recht op loon

11. Dat het Hof van Cassatie de op grond van de winstbewijzen uitgekeerde dividenden onderbrengt bij het loonbegrip in de arbeidsrechtelijke zin, blijkt in zekere mate eveneens uit de wijze waarop het de toepassing van het criterium van het «recht op loon» op de dividenden benadert. In wezen had het Hof hier m.i. de eiser in cassatie kunnen bijvallen met de vaststelling dat de dividenden weliswaar afhankelijk waren van de eenzijdig bepaalde toekenningsvoorwaarden van de winstbewijzen, doch dat binnen en op grond van deze voorwaarden het recht op dividend zonder meer bestond.¹⁹

12. Het Hof van Cassatie gaat evenwel een stap verder, stelt dat bij loon in arbeidsrechtelijke zin het recht op loon in elk geval ontstaat bij de toekenning van het bewuste loonvoordeel en bevestigt dat de loondefinitie van de Loonbeschermingswet het arbeidsrechtelijk loonbegrip niet aantast maar het uitbreidt tot «alle voordelen in geld²⁰ of in geld waardeerbaar, waarop ingevolge de dienstbetrekking ten laste van de werkgever aanspraak bestaat». Aan deze loondefinitie doet volgens het Hof van Cassatie niet af het feit dat de «bedoelde voordelen (...) eenzijdig door de werkgever worden toegekend met toepassing van het vennootschapsrecht». Aangezien het bestaan van een recht op dividenden in de zin van de Loonbeschermingswet wordt afgeleid uit de loutere eenzijdige toekenning ervan, kan geredelijk aangenomen worden dat het Hof van Cassatie hierbij reeds uitgaat

¹⁵ Zie o.m. Cass., 20 april 1977, *R.W.*, 1977-78, 1871, concl. adv.-gen. LENAERTS, H.; Cass., 3 april 1978, *R.W.*, 1977-78, 2241, concl. adv.-gen. LENAERTS, H.; Cass., 22 februari 1982, *R.W.*, 1982-83, 2212; Cass., 16 maart 1992, *R.W.*, 1992-93, 401.

¹⁶ Cass., 20 april 1977, *R.W.*, 1977-78, 1871, concl. adv.-gen. LENAERTS, H.

¹⁷ *R.W.*, 1977-78, 1871, concl. adv.-gen. LENAERTS, H.

¹⁸ Zie LENAERTS, H., concl. bij Cass., 20 april 1977, *R.W.*, 1977-78 (1871), 1879; VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 22-23, nr. 34.

¹⁹ DE VOS, M. en HUMBLET, P., *l.c.*, (18), 23.

²⁰ Het is opmerkelijk dat het Hof van Cassatie vooropstelt dat het loon in geld in de zin van de Loonbeschermingswet een «voordeel in geld» moet zijn, terwijl het volgens de tekst van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet in dit stadium onverschillig is of het geld diegene die het ontvangt, werkelijk verkrijgt dan wel van een verarming behoedt (zie VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 6, nr. 7).

van het standpunt dat de dividenden loon zijn in de arbeidsrechtelijke zin. Zoals het Hof zelf als uitgangspunt aanneemt, ontstaat het recht op loon als tegenprestatie van arbeid immers zeker door de enkele toekenning ervan. Voor het loon dat weliswaar ingevolge de dienstbetrekking wordt verkregen, maar niet als tegenprestatie van arbeid, is de enkele toekenning echter op zijn minst een twijfelachtige rechtsbron.²¹

3° Het «ten laste» zijn van de «werkgever»

13. Het recht op loon, zij het als tegenprestatie van arbeid of als loon ingevolge de dienstbetrekking, moet krachtens artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet «ten laste» zijn van «de werkgever». Net als de eiser in cassatie is het cassatiearrest zelf bijzonder summier wat deze voorwaarde betreft. Het Hof beperkt zich ertoe te overwegen dat aan de loondefinitie van de Loonbeschermingswet geen afbreuk wordt gedaan door «de omstandigheid dat de bedoelde voordelen buiten de normale contractuele loonvorming en in afwijking van de traditionele loonvormen, eenzijdig door de werkgever worden toegekend met toepassing van het vennootschapsrecht naargelang de winst die normaal aan de aandeelhouders moet toekomen». Verder overweegt het Hof enkel dat «het arrest vaststelt dat verweerster dividenden uitkeerde».

Hoewel summier, zijn die overwegingen impliciet maar zeker de ontkenning van de argumentatie die door het arbeidshof hieromtrent was gevoerd. Het loonbegrip in de zin van de Loonbeschermingswet veronderstelt immers dat voldaan wordt aan vier cumulatieve voorwaarden. Los van het standpunt van het arbeidshof nopens de band met de dienstbetrekking en het recht op loon, moet het Hof van Cassatie derhalve de argumentatie nopens het ten laste zijn van de werkgever hebben verworpen, anders ware een vernietiging van het arrest van het arbeidshof niet mogelijk geweest. Het Hof geeft trouwens zelf uitdrukkelijk aan dat de integraliteit van de looninterpretatie van het arbeidshof door het cassatiemiddel werd bestreden.²²

14. De stelling van het arbeidshof dat de dividenden niet ten laste waren van de «werkgever» maar van de vennootschap, samengesteld door de aandeelhouders, wordt door het Hof van Cassatie dus niet bijgevalen. Het Hof is op deze stelling evenwel niet ingegaan maar kon volstaan met laconiek vast te stellen dat het arbeidshof zelf aangaf dat de dividenden door de werkgever werden uitgekeerd.

Dat de dividenden niet «ten laste» waren van de werkgever omdat ze geput werden uit de vennootschapswinst die daarenboven niet eigendom van de werkgever was, wordt al evenzeer door het Hof verworpen. Voordelen toegekend via het vennootschapsrecht en uit de winst van de aandeelhouders doen niets af aan de loondefinitie van de Loonbeschermingswet en beletten m.a.w. niet dat het nog steeds gaat om

«voordelen in geld of in geld waardeerbaar, waarop ingevolge de dienstbetrekking ten laste van de werkgever aanspraak bestaat». De lapidaire overweging waartoe het Hof van Cassatie zich op dat vlak beperkt, laat m.i. echter in het midden of in die omstandigheden de *financiële* last nog steeds bij de werkgever ligt, dan wel of de financiële last geen criterium is bij de afbakening van het loonbegrip en enkel rekening gehouden moet worden met het bestaan van een *schuldvoordering* jegens de werkgever.

V. KORTE EVALUATIE VAN HET CASSATIEARREST

A. De band met de dienstbetrekking

1° De winstbewijzen

15. De beoordeling van de band met de dienstbetrekking is uiteraard afhankelijk van de wijze waarop het systeem van winstparticipatie is geconcipieerd. De toekenning van de winstbewijzen bij de N.V. Agfa-Gevaert was wel bijzonder gelieerd met de arbeidsprestaties. Niet alleen werden er enkel winstbewijzen uitgekeerd aan werknemers, het aantal winstbewijzen per werknemer verschilde dan nog naar gelang van hun prestaties. In die omstandigheden kon bezwaarlijk betwist worden dat het ging om tegenprestatie van arbeid²³ en *a fortiori* om een voordeel ingevolge de dienstbetrekking.

Meer algemeen gesteld, lijken winstbewijzen die enkel werknemers kunnen verkrijgen en behouden m.i. gedoemd om als tegenprestatie van arbeid te worden beschouwd.²⁴ In het bijzonder gelet op de bovenvermelde extensieve interpretatie van het arbeidsrechtelijk loonbegrip, kan men toch moeilijk ontkennen dat een dergelijke toekenning van winstbewijzen rechtstreeks verband houdt met de verrichte arbeid. Enkel door de essentie van winstbewijzen in zekere zin te denatureren en aan de winstbewijshouders, binnen de wettelijke grenzen, statutair nagenoeg dezelfde rechten te verlenen als aan de aandeelhouders, m.n. op het vlak van het stemrecht en het recht tot deelname aan de algemene vergadering, zou men – naar analogie met de aandelenopties²⁵ – kunnen stellen dat de toekenning ervan andere doeleinden nastreeft en bv. tracht om de werknemers in het maatschappelijk leven van de vennootschap te betrekken. Doch ook in dat geval blijven, vanuit het standpunt van de Loonbeschermingswet, de winstbewijzen die exclusief aan de werknemers worden toegekend nog steeds toegekend ingevolge de dienstbetrekking.²⁶

²³ *Supra*, nr. 5.

²⁴ Cf. DE KOSTER, P., *l.c.* (1), 7, nr. 19; VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.* (1), 18, nr. 28; *contra* MASSANT, B., «Voordelen van alle aard en het arbeidsrechtelijke loonbegrip», *Or.*, 1989, (237), 242.

²⁵ Zie BOES, R., «Terugbetaling van kosten en toekenning van voordelen», in *Aanwerven, Tewerkstellen, Ontslaan*, MERGITS, B. VAN ACHTER, O., VAN EECKHOUTTE, W. en VOTQUENNE, D. (red.), Antwerpen, Kluwer, (T 204 10), T 204 300; GEUBEL, S. en WILLEMS, A., «L'option sur actions en droit belge», *Soc. Kron.*, 1985, (227), 232-233; MASSANT, B., *l.c.* (237), 241; *contra* BUYST, M., «Aandeelhouder-schap van werknemers», *Or.*, 1986, (117), 121.

²⁶ DE KOSTER, P., *l.c.* (1), 12, nr. 34; HAELTERMAN, A., *l.c.* (9), 44-45; VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en parafiscali-

²¹ Cf. VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.* (1), 21, nr. 30, en 24-25, nr. 38.

²² Zoals de verweerster in cassatie m.i. terecht stelde, was de integrale betwisting van alle looncriteria waaraan door het bestreden arrest niet voldaan werd geacht, immers, gelet op de cumulatieve aard van de looncriteria van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet, een voorwaarde voor de ontvankelijkheid van het cassatieberoep.

2° De op grond van de winstbewijzen uitgekeerde dividenden

16. Het is kenmerkend voor systemen van winstparticipatie (van werknemers) dat de toekenning van dividenden afhankelijk is van het rechtmatig en rechtgevend bezit van winstbewijzen. De dividenden zijn in die optiek inderdaad onlosmakelijk met het winstbewijs verbonden. Bij de beoordeling van het loonkarakter van de dividenden legt het Hof van Cassatie sterk de nadruk op de *reden van toekenning* van de winstbewijzen. Aangezien de winstbewijzen werden toegekend als tegenprestatie van arbeid, zijn de dividenden, die noodzakelijk verbonden zijn met het winstbewijs, eveneens tegenprestatie van arbeid. Deze gedachtengang is m.i. in elk geval enkel gerechtvaardigd vanuit het gegeven dat de winstbewijzen van Agfa-Gevaert absoluut onverhandelbaar en onoverdraagbaar waren, derwijze dat de toekenning van de dividenden op grond ervan, net als de initiële toekenning van de winstbewijzen zelf, afhankelijk was van de tewerkstelling in de betrokken onderneming. De *reden van het bezit* van het winstbewijs op het ogenblik van de toekenning van de dividenden was derhalve noodzakelijkerwijs dezelfde als de reden van toekenning van het winstbewijs. Algemeen beschouwd, moet het loonkarakter van de dividenden echter m.i. getoetst worden aan de *redenen van toekenning van het dividend zelf* t.w. niet slechts het bezit van een rechtgevend winstbewijs op het ogenblik van de uitkering van de dividenden maar tevens de aanwezigheid, overeenkomstig de daartoe uitgewerkte statutaire criteria, van een te verdelen winstresultaat van het afgelopen boekjaar. Hierbij onderscheiden zich verschillende situaties.

17. Allereerst is het mogelijk dat de winstbewijzen onoverdraagbaar zijn en slechts een voorwaardelijk recht op dividend toekennen, m.n. afhankelijk van het bestaan van de arbeidsovereenkomst op het ogenblik van de dividenduitkering. In dat geval worden de dividenden weliswaar toegekend ingevolge de vennootschapsverhouding die er bestaat als houder van een rechtgevend winstbewijs, doch naast en zelfs constitutief voor de vennootschapsverhouding is er nog steeds het bestaan van de dienstbetrekking. Zonder dienstbetrekking zijn er geen dividenden, zodat de uitgekeerde dividenden m.i. alsdan verkregen zijn «ingevolge de dienstbetrekking». ²⁷ Het zij overigens opgemerkt dat het cassatiearrest van 11 september 1995 aan deze specifieke vraag op zich eigenlijk niet is toegekomen, nu het, op grond van de feitelijke vaststellingen van het bestreden arrest, aannam dat de dividenden in kwestie de tegenprestatie van arbeid waren.

Of de uitgekeerde dividenden inderdaad te beschouwen zijn als een tegenprestatie van arbeid, zal dan, zo leert ons althans het Hof van Cassatie, beoordeeld kunnen worden aan de hand van het loonkarakter van de winstbewijzen zelf. De reden van het bezit van het rechtgevend winstbewijs, grondslag voor de reden van toekenning van het dividend, is in de

huidige veronderstelling dezelfde als de reden van de oorspronkelijke toekenning van het winstbewijs. Hield de toekenning van de winstbewijzen rechtstreeks verband met de arbeid, dan houden de dividenden, die noodzakelijk behoren tot de winstbewijzen, evenzeer rechtstreeks verband met de arbeid. Zulks is, als hierboven uiteengezet, m.i. de draagwijdte van het cassatiearrest van 11 september 1995.

Deze gedachtengang lijkt bij nader toezien conceptueel niet volledig te overtuigen. Loon als tegenprestatie van arbeid veronderstelt immers niet alleen een (rechtstreeks) verband met de arbeid maar ook het werkelijk bestaan van een overeenstemmende arbeidsperiode. ²⁸ Er is geen loon zonder arbeid ²⁹ en het voordeel dat wordt toegekend zonder dat er een werkelijke arbeidsprestatie tegenover staat, kan dus niet als loon in arbeidsrechtelijke zin worden aangemerkt. Winstdividenden worden als tegenprestatie van arbeid m.i. toegekend ter beloning van een specifieke arbeidsperiode, nl. het boekjaar waarvan de winst gehanteerd wordt voor de uitkering van de dividenden. De winstbewijzen daarentegen worden voorafgaandelijk aan dit boekjaar uitgekeerd en betreffen per definitie dan ook andere arbeidsprestaties. Het is m.i. met andere woorden niet voldoende dat men vaststelt dat (i) de onoverdraagbare winstbewijzen werden toegekend als tegenprestatie van arbeid en (ii) de dividenden noodzakelijk tot deze winstbewijzen behoren, om te beslissen dat (iii) de dividenden evenzeer de tegenprestatie van arbeid uitmaken aan de zijde van de gerechtigde. De toekenning van het dividend is weliswaar (i) afhankelijk van het bezit van hetzelfde onoverdraagbare winstbewijs, opnieuw als van de tegenprestatie van de arbeid op het ogenblik van de toekenning ervan, maar beoogt (ii) specifiek de arbeidsprestaties van het met winst afgesloten boekjaar te vergoeden. Als tegenprestatie van arbeid verhoudt het dividend zich m.i. noodzakelijk op een geproratiseerde wijze tot de arbeidsprestaties verricht in het betrokken boekjaar, ook al wordt het dividend niet op een geproratiseerde wijze uitbetaald en al is het bedrag ervan niet uitsluitend afhankelijk van de duur en de omvang van de tijdens dat boekjaar geleverde arbeidsprestaties. ³⁰ De dividenden, beloning voor een specifieke arbeidsperiode, zullen in die optiek slechts een werkelijke tegenprestatie van arbeid uitmaken in zoverre zij overeenstemmen met door de werknemer tijdens deze referentieperiode werkelijk verrichte arbeid. Aan de kant van de individuele gerechtigde van het dividend zal er m.i. derhalve slechts van een echte tegenprestatie van arbeid sprake zijn indien en voor zover de betrokkene gedurende het boekjaar ook arbeidsprestaties heeft geleverd. Heeft de betrokkene tijdens het boekjaar andere dan de normale periodes van inactiviteit gekend, dan kan het toegekende winstaandeel t.b.v. dit proportioneel deel m.i. eigenlijk niet beschouwd worden als een werkelijke tegenprestatie van arbeid maar eerder als een voordeel verworven krachtens de arbeidsovereenkomst.

teit», in *Het loonbegrip*, VAN STEENBERGE, J. en JORENS, Y. (red.), Brugge, Die Keure, 1995, (159), 189, nr. 39.

²⁷ Cf. DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 13, nr. 34; DE VOS, M. en HUMBLET, P., *l.c.*, (18), 24; ENGELS, C., *l.c.*, (241), 249; VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 18, nr. 28; VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en sociale zekerheid», *l.c.*, (449), 452-453, nr. 8; *contra* DUBOIS, B. en DELCOUR, M., *l.c.*, (271), 316; HAELTERMAN, A., *l.c.*, (9), 44.

²⁸ Zie VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 21-22, nr. 33.

²⁹ Cf. Cass., 24 december 1979, *R.W.*, 1980-81, 410; Cass., 16 maart 1992, *R.W.*, 1992-93, 401; Cass., 26 april 1993, *R.W.*, 1993-94, 507.

³⁰ Cf. met de problematiek van de deelbaarheid van de oudejaarspremies in Cass., 9 september 1985, *R.W.*, 1985-86, 2692, noot BOES, R.; Cass., 9 mei 1994, *R.W.*, 1994-95, noot RAUWS, W.

18. Een tweede mogelijkheid bestaat erin dat de winstbewijzen aan hun houders, binnen de statutaire grenzen, een recht op winstparticipatie toekennen dat onvoorwaardelijk is t.a.v. de band met de dienstbetrekking. Met name wanneer het winstbewijs vrij overdraagbaar en verhandelbaar is, zodat de toekenning van het dividend kan geschieden onafhankelijk van de relatie van het winstbewijs met de dienstbetrekking op het ogenblik van deze toekenning, vindt het toegekende dividend zijn enige grondslag in het winstbewijs als dusdanig. Er kan dan inderdaad worden aangenomen dat het winstbewijs als vermogensbestanddeel werd losgekoppeld van de arbeidsverhouding, derwijze dat de dividenden te beschouwen zijn als de opbrengst van een privaat vermogensbestanddeel en toegekend ingevolge een *animus societatis* eerder dan ingevolge de dienstbetrekking. De verhandelbaarheid van het winstbewijs zelf zal in dat geval echter wel zijn geldelijke waardeerbaarheid mogelijk maken.³¹

In die omstandigheden gaat het syllogisme van het cassatiearrest van 11 september 1995 niet meer op. De dividenden zijn nog steeds inherent verbonden met het winstbewijs, doch dit laat niet langer toe dat de reden van toekenning van het winstbewijs getransporteerd wordt op de toekenning van de dividenden. De toekenning van de dividenden is dan losgekoppeld van de dienstbetrekking, ook al maken zij een integrerend deel uit van winstbewijzen die werden toegekend als tegenprestatie van arbeid of louter ingevolge de dienstbetrekking.

19. Krachtens artikel 47 van de Vennootschappenwet kunnen winstbewijzen van vennootschappen die geen publiek beroep op het spaarwezen doen of hebben gedaan, evenwel niet eerder verhandeld worden dan tien dagen na de neerlegging van de tweede jaarrekening na hun aangifte. In de vrije overdraagbaarheid van de winstbewijzen kan voor deze periode derhalve niet voorzien worden. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat de dividenden die in deze periode van onoverdraagbaarheid worden toegekend, geacht moeten worden verkregen te zijn als tegenprestatie van arbeid of ingevolge de dienstbetrekking. De beperking van de overdraagbaarheid belet immers niet de toekenning van de dividenden *ab initio* onafhankelijk van het bestaan van de dienstbetrekking te concipiëren. Zodra iedere houder van het winstbewijs recht heeft op de toekenning van een dividend, ongeacht of hij in dienst is gebleven tijdens het betrokken boekjaar en/of in dienst is op het ogenblik van de toekenning, kan m.i. staande worden gehouden dat het dividend niet ingevolge de dienstbetrekking wordt uitgekeerd.

In weerwil van het cassatiearrest van 11 september 1995 zou het in die optiek nog steeds mogelijk zijn om een systeem van winstparticipatie te construeren dat niet onderworpen is aan sociale-zekerheidsbijdragen. Door onoverdraagbare winstbewijzen toe te kennen, maakt men enerzijds een geldelijke waardering ervan nagenoeg onmogelijk,³² terwijl anderzijds de volledige loskoppeling van het bestaan van de dienstbetrekking met de toekenning van de dividenden de door de Loonbeschermingswet vereiste band met de dienstbetrekking niet in zich draagt.

³¹ Zie ENGELS, C., *l.c.*, (241), 249; VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en fiscaliteit», *l.c.*, (159), 187, nr. 35.

³² *Supra*, nr. 4.

B. Het recht op loon

20. Wanneer men, zoals in de zaak Agfa-Gevaert, te maken heeft met winstbewijzen en/of dividenden die de tegenprestatie zijn van de ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid, dan ontstaat het recht hierop in beginsel met het verrichten van de arbeid zelf. Wanneer een toekenning gebeurt als tegenprestatie van arbeid, heeft de werknemer daar immers als noodzakelijk gevolg van de arbeid recht op, zonder dat het nodig is een andere rechtsbron aan te wijzen. Deze vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie³³ wordt door het cassatiearrest van 11 september 1995 uitdrukkelijk bevestigd.

21. In het geval dat de winstbewijzen en/of de dividenden niet te beschouwen zijn als tegenprestatie van arbeid, hangt de kwalificatie als loon in de zin van de Loonbeschermingswet af van de vraag of de werknemer er recht op heeft ingevolge de wet, een C.A.O., de individuele arbeidsovereenkomst, het arbeidsreglement, een eenzijdige verbintenis van de werkgever of een gebruik.³⁴ Voor zover de statuten ter uitvoering van artikel 41 van de Vennootschappenwet, de uitgifte van de winstbewijzen en de eraan verbonden rechten bepalen, zullen die de (eenzijdige) rechtsbron vormen waarop de werknemer als eenmaal de desbetreffende voorwaarden vervuld zijn, zich kan beroepen.³⁵ Dat de werknemer dit recht heeft in zijn hoedanigheid van houder van het winstbewijs verandert daaraan niets, aangezien het recht op loon op zich, als constitutief element van het loonbegrip een autonome waarde heeft. Zodra de werknemer er recht op heeft, is aan de voorwaarde voldaan, ongeacht uit welken hoofde de werknemer zijn recht put.³⁶

C. Het «ten laste» zijn van de «werkgever»

22. Boven³⁷ werd reeds aangegeven dat de argumentatie waarmee het Hof van Cassatie *in casu* dit laatste constitutief bestanddeel van het aan de orde zijnde loonbegrip vervuld kon achten, de vragen die hieromtrent rijzen bij systemen van winstparticipatie door werknemers, eigenlijk onbeantwoord liet. Twee aspecten zijn hierbij, althans in beginsel, aan de orde.

1° Het begrip «werkgever»

23. Aangezien artikel 41, eerste lid, van de Vennootschappenwet voorschrijft dat de statuten de rechten verbonden aan de winstbewijzen bepalen, vereist de uitgifte van winst-

³³ Cass., 20 april 1977, *R.W.*, 1977-78, 1871, concl. adv.-gen. LENAERTS, H.; Cass., 3 april 1978, *R.W.*, 1977-78, 2441, concl. adv.-gen. LENAERTS, H.,

³⁴ LENAERTS, H., *l.c.*, (1871), 1873; VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 24, nr. 36.

³⁵ DE VOS, M. en HUMBLET, P., *l.c.*, (18), 23; ELIAERTS, L., «Loon, winstbewijzen en dividenden», noot onder Arbh. Antwerpen, 26 november 1993, *Soc.Kron.*, 1994, (36), nr. 1; VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en sociale zekerheid», *l.c.*, (449), 452, nr. 7.

³⁶ DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 12, nr. 32; VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en parafiscaliteit», *l.c.*, (159), 189, nr. 38.

³⁷ Zie nr. 14.

bewijzen in elk geval de tussenkomenst van de algemene vergadering.³⁸

Wanneer het aldus de algemene vergadering der aandeelhouders is die over de uitgifte van winstbewijzen beslist en de voorwaarden bepaalt waaronder de totaliteit van de aandeelhouders uit de hun toekomende winst dividenden uitkeert, rijst in de eerste plaats de vraag of het recht op een uitkeerbaar dividend wel als een recht ten laste van de *werkgever*-rechtspersoon beschouwd kan worden.

In de mate waarin het recht op dividenden zou bestaan ten aanzien van de algemene vergadering, is deze vraag eigenlijk weinig relevant. Dit recht ontstaat immers op grond van de door de algemene vergadering statutair bepaalde grenzen, en door deze verbintenis van de algemene vergadering als wettelijk vennootschapsorgaan is de werkgever-rechtspersoon zelf, op grond van de zgn. orgaantheorie, rechtstreeks verbonden.³⁹ Enkel wanneer, m.n. in het kader van een vennootschapsgroep, het stelsel van winstparticipatie wordt opgezet in een andere vennootschap dan die van de begunstigde werknemers, zou de orgaantheorie geen soelaas kunnen bieden en een andere vorm van vertegenwoordiging noodzakelijk zijn om een recht ten aanzien van de werkgever-rechtspersoon te doen ontstaan.

Bestaat het recht op dividend ten aanzien van de aandeelhouders i.p.v. ten aanzien van de algemene vergadering, dan geldt een zelfde redenering indien men, hetzij de orgaantheorie uitbreidt en er een vereenzelviging in ziet tussen de werkgever-rechtspersoon en de totaliteit van de aandeelhouders,⁴⁰ hetzij een andere vorm van vertegenwoordiging vaststelt.

De toepassing van de al dan niet organieke vertegenwoordiging terzijde gelaten, doet een onderscheid tussen de werkgever en de aandeelhouders voor de afbakening van het loonbegrip dan niettemin wel formalistisch aan, zeker wanneer het gaat om de aandeelhouders van dezelfde werkgever-rechtspersoon en niet om die van een andere vennootschap uit dezelfde groep als de werkgever.⁴¹

24. Wanneer de winstbewijzen en/of de op grond ervan uitgekeerde dividenden loon zijn als tegenprestatie van arbeid, werd al gesuggereerd dat de werknemer er *sowieso* recht op heeft jegens zijn werkgever.⁴² Dat de betrokken werknemer in beginsel een aanspraak heeft tegen de werkgever, zou in die benadering volstaan om aan het desbetreffende vereiste van de Loonbeschermingswet te voldoen, zonder dat het on-

derscheid tussen aandeelhouders en werkgever-rechtspersoon aan de orde is.

Men kan zich echter afvragen of hetgeen door een derde, die bij veronderstelling onderscheiden is van de werkgever en die van deze laatste daartoe geen opdracht heeft gekregen, aan de werknemer wordt toegekend, wel *überhaupt* kan worden beschouwd als een tegenprestatie van arbeid – door de werknemer nu eenmaal enkel verricht voor de werkgever ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst die louter met de werkgever is aangegaan – waarop de werknemer door het verrichten van de arbeid dan recht zou kunnen verkrijgen tegenover diezelfde werkgever.

2° Het «ten laste» zijn van de werkgever

25. In tweede instantie rijst de vraag of het «ten laste zijn» van de werkgever in de zin van artikel 2, eerste lid, van de Loonbeschermingswet een *juridische* dan wel een *economisch-financiële* last betreft. Deze vraag is m.n. relevant wanneer de dividenden worden uitgekeerd uit de beschikbare winst die toebehoort aan de aandeelhouders van de werkgever of, in het kader van vennootschapsgroepen, van een andere vennootschap dan de werkgever-vennootschap. Uiteraard is het antwoord erop sterk verweven met de betekenis die men aan het begrip «werkgever» toekent. Indien men aanneemt dat de aandeelhouders van de (moeder)vennootschap zich identificeren met de werkgever-rechtspersoon, is het recht op dividenduitkeringen in ieder geval ook financieel-economisch ten laste van de werkgever. Het zij wel opgemerkt dat de identificatie met de vennootschap op dat vlak niet kan gebeuren op grond van de orgaantheorie, aangezien deze wel betrekking heeft op verrichte rechtshandelingen maar niet op het economisch ten laste nemen van betalingen.⁴³

26. Gaat men er daarentegen van uit dat aandeelhouders en werkgever van elkaar te onderscheiden zijn, en bestaat er een recht op de dividenduitkeringen ten opzichte van de werkgever, dan rijst vervolgens de vraag of dit recht slechts «ten laste» zal zijn van de werkgever als deze werkelijk de economisch-financiële last draagt. Een meerderheid van de rechtsleer neemt aan dat het recht op loon in de zin van de Loonbeschermingswet ten laste is van de werkgever indien het *door de werkgever verschuldigd is*.⁴⁴ Het feit dat de werkgever zich tot de toekenning van de dividenden heeft verbonden en er een schuldvordering hieromtrent bestaat jegens de werkgever-rechtspersoon, is in die optiek voldoende, ongeacht of de werkgever al dan niet de financiële last van deze schuldvordering draagt. Deze interpretatie wordt enigszins bevestigd door de tekst van artikel 2 van de Loonbeschermingswet, die enkel vooropstelt dat het *recht* ten laste van de werkgever moet zijn.

De parlementaire voorbereiding van de Loonbeschermingswet lijkt er echter eerder op te wijzen dat het ten laste

³⁸ Zie TYTECA, J., «Aandelen zonder stemrecht en winstbewijzen – converteerbare obligaties en warrants», in *N.V. en B.V.B.A. na de Wet van 18 juli 1991*, Jan Ronse Instituut (red.), Kalmthout, Biblio, 1992, (91), 149, nr. 116, en de verwijzingen aldaar.

³⁹ Voor een bespreking van de orgaantheorie, zie RONSE, J., *Vennootschappen. Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, II, Leuven, Acco, s.d., 350 e.v.; VAN GERVEN, W., *Algemeen Deel*, in *Beginselen van het Belgisch Privaatrecht*, Antwerpen-Utrecht, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1973, nr. 56, 147-151.

⁴⁰ Cf. VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en parafiscaliteit», *l.c.*, (159), nr. 40, 191, die over de orgaantheorie schrijft als zou «de vereenzelviging tussen de totaliteit en de aandeelhouders (...) hiervan het gevolg (zijn)».

⁴¹ Cf. ENGELS, C., *l.c.*, (241), 248, die ook in dit laatste geval de loonkwalificatie niet belemmerd acht.

⁴² Cf. VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 30-31, nr. 48.

⁴³ VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en parafiscaliteit», *l.c.*, (159), nr. 40, 191.

⁴⁴ BOES, R., «Loon», in *Aanwerven, Tewerkstellen, Ontslaan*, MERGITS, B., VAN ACHTER, O., VAN EECKHOUTTE, W., en VOTOUENNE, D., (red.), Antwerpen, Kluwer, (t 203 10), T 203 22; DE VOS, M. en HUMBLET, P., *l.c.*, (18), 23; ELIAERTS, L., *l.c.*, (36), 37, nr. 1; *contra* HAELETERMAN, A., *l.c.*, (9), 44.

zijn van de werkgever een werkelijke financiële verrekening ten laste van de werkgever veronderstelt,⁴⁵ zodat niet enkel het recht als dusdanig maar (ook) de uitwerking ervan door de toekenning van het betrokken loonvoordeel finaal ten laste van de werkgever zou moeten komen.

In die interpretatie rijst dan bijkomend de vraag of de financieel-economische last voor de aandeelhouders, ook al kunnen deze juridisch niet ondergebracht worden onder het begrip werkgever, eigenlijk financieel-economisch niet evenzeer op de werkelijke werkgever-rechtspersoon rust. Men kan namelijk staande houden dat de uitkering van dividenden in plaats van loon een louter vennootschaps- en boekhoudrechtelijk onderscheid is. Loon bezwaart weliswaar boekhoudkundig de resultatenrekening, terwijl dividenden enkel de winst van de aandeelhouders aantast, doch economisch-financieel vermindert iedere toekenning aan de werknemer onrechtstreeks de uiteindelijke winst.⁴⁶ Hiertegen wordt ingebracht dat de vennootschaps- en boekhoudrechtelijke begrippen duidelijk omlind zijn en dat het sociaal recht, bij gebrek aan andersluidende wettekst, hiervan niet kan afwijken.⁴⁷ Dit argument is m.i. niet overtuigend, omdat het de beoordeling van het «ten laste zijn» opnieuw juridisch invult, terwijl het bij veronderstelling juist gaat om de beoordeling van de financieel-economische last. Enkel wanneer de werkgever-rechtspersoon en de aandeelhouders niet alleen juridisch maar economisch-financieel onderscheiden zijn, zal m.i. het vooropgestelde criterium van de financiële last de loonkwalificatie eventueel kunnen verhinderen.

VI. BESLUIT

27. Het cassatiearrest van 11 september 1995 heeft zeker principewaarde. Wanneer winstbewijzen rechtstreeks verband houden met de arbeid, niet verhandeld kunnen worden en slechts recht geven op dividenden onder voorwaarde van het in dienst blijven bij de werkgever, zijn zowel de winstbewijzen als de dividenden loon in arbeidsrechtelijke zin. Hierbij heeft het Hof van Cassatie m.i. aangegeven dat een bestaande band met de dienstbetrekking volstaat met het oog op de sociaalrechtelijke loonkwalificatie, ongeacht of er daarnaast al dan niet een vennootschapsrelatie aanwezig is.

Op het arbeidsrechtelijk vlak heeft het besproken arrest vanzelfsprekend potentiële gevolgen voor de vaststelling van de jaarlonen, het lopend loon en de voordelen verworven krachtens de overeenkomst, als bedoeld in de Arbeidsovereenkomstenwet.⁴⁸ Hierbij komen aspecten aan de orde als de geldelijke waardeerbaarheid van de winstbewijzen⁴⁹ en de proratisering van de dividenden.

⁴⁵ Zie VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 29-30, nr. 47-48; cf. DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 13-14, nr. 36; VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en parafiscaliteit», *l.c.*, (159), 189-190, nr. 40.

⁴⁶ In die zin DUBOIS, B. en DELCOUR, M., *l.c.*, (271), 316; VAN EECKHOUTTE, W., *l.c.*, (1), 31, nr. 49; VAN HOOGENBEMT, H., «Winstbewijzen voor werknemers en sociale zekerheid», *l.c.*, (449), 453.

⁴⁷ VAN HOOGENBEMT, H., «Alternatieve loonvormen en parafiscaliteit», *l.c.*, (159), 190-191, nr. 40.

⁴⁸ Cf. DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 9-10, nrs. 26-27.

⁴⁹ Ook de kwalificatie als volwaardig arbeidsrechtelijk loon veronderstelt immers een in-geld-waardeerbaarheid (zie BOES, R., «Loon», *l.c.*, (T 203 10), T 203 66; VAN EECKHOUTTE, W., «Sociaalrechtelijke implicaties van andere loonvormen», in *Andere loonvor-*

men, B.V.V.A. Seminarie voor Sociaal Recht aan de R.U.G.-Vlerick School voor Management, Gent, 1988, 15-16).

Op het vlak van de heffing van sociale-zekerheidsbijdragen moet de betekenis van het cassatiearrest gerelativeerd worden, aangezien het m.i., door de specificiteit van de vernietigde uitspraak, geen klaarheid heeft gebracht omtrent het vereiste «ten laste van de werkgever zijn».

28. De juridische doodsteek voor de financiële participatie van werknemers in het algemeen en de winstdeling in het bijzonder, hoeft het Agfa-Gevaert-arrest dan ook niet te betekenen. Met name wanneer de toekenning van de dividenden volledig los komt te staan van het in dienst zijn en blijven tijdens het boekjaar is m.i. de voor het loonbegrip in de zin van de Loonbeschermingswet vereiste band met de dienstbetrekking niet noodzakelijk nog aanwezig.

De ondernemingen die, naar het voorbeeld van de N.V. Agfa-Gevaert, systemen van winstdeling hebben ingericht,⁵⁰ gaan thans evenwel onzekere tijden tegemoet. Nieuwe rechterlijke uitspraken lijken een zekerheid en voor de beoefenaar van het sociaal recht is het reikhalzend uitzien naar de toepassing die hierbij *in concreto* zal gemaakt worden van het cassatiearrest van 11 september 1995. Voor de ondernemingswereld kan een en ander uiteraard niet de financiële participatie van werknemers bevorderen, voor zover dit tot eind 1996 in het keurslijf van de loonmatiging al mogelijk zou zijn.⁵¹ De onmiskenbaar benefieke effecten van dergelijke participaties voor de betrokken onderneming en voor de algehele economische competitiviteit,⁵² maken van een wetgevend ingrijpen dan ook geen overbodige luxe. De federale regering, die in haar regeringsprogramma de bevordering en de juridische omkadering van financiële participatie van werknemers aankondigde,⁵³ heeft dus werk aan de winkel.

Marc DE VOS

Aspirant N.F.W.O. – Universiteit Gent

men, B.V.V.A. Seminarie voor Sociaal Recht aan de R.U.G.-Vlerick School voor Management, Gent, 1988, 15-16).

⁵⁰ Zie MERCKX, G., *l.c.*, (243), 252-253.

⁵¹ Zie de artikelen 4, eerste lid, 5, § 1, eerste lid en 8, eerste lid, van het K.B. van 24 december 1993 ter uitvoering van de wet van 6 januari 1989 tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen, *B.S.*, 31 december 1993.

⁵² Zie hiervoor DE KOSTER, P., *l.c.*, (1), 1-2; ENGELS, C., *l.c.*, (241), 241-242; HAELTERMAN, A., *l.c.*, (9), 14-15.

⁵³ In de «Krachtlijnen voor het federaal regeringsprogramma» luidt het als volgt: «De Regering zal vóór het einde van het jaar tevens onderzoeken hoe de financiële participatie van werknemers in de resultaten van de onderneming kan worden bevorderd en juridisch omkaderd, o.m. via een neutraal fiscaal en sociaal statuut voor winstbewijzen» (Diensten van de Eerste Minister, *Regeringsverklaring en Krachtlijnen voor het federaal regeringsprogramma*, Brussel, Federale Voorlichtingsdienst-Het Belgisch Staatsblad, 1995, 26).

OVER GEVAARLIJKE PREPARATEN EN (NOG) GEVAARLIJKER WETSBEPALINGEN

1. In het *Belgisch Staatsblad* van 26 oktober 1995 (eerste uitgave) verscheen het koninklijk besluit van 23 juni 1995 «tot wijziging van het koninklijk besluit van 11 januari 1993 tot regeling van de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke preparaten met het oog op het op de markt brengen of het gebruik ervan». De omvang van dit koninklijk besluit (bijna 250 bladzijden) noopte de staatsdrukkerij zelfs tot het uitgeven van twee katernen.

Al die moeite zou echter wel best eens helemaal voor niets kunnen zijn, aangezien ernstige argumenten aangevoerd kunnen worden om te besluiten tot de ongeldigheid van dit koninklijk besluit.

2. Luidens de tekst zelf van het besluit is het genomen ter uitvoering van twee wetten, te weten enerzijds de wet van 24 februari 1921 (de zgn. «drugwet») en anderzijds de wet van 24 januari 1977 (de zgn. «voedingsmiddelenwet»).

De wet van 24 februari 1921 werd bij wet van 14 juli 1994 aangevuld met een artikel 10, waardoor aan de Koning een ruime bevoegdheid werd gedelegeerd ter zake van de uitvoering van internationale verdragen en van supranationale verplichtingen.¹ Deze formule strekt ertoe om bijtijds de steeds groeiender stroom van EG-richtlijnen in het nationale recht om te zetten. In die zin is het tekenend dat de gedelegeerde bevoegdheid de Koning zelfs toestaat om wetten aan te vullen, op te heffen en te wijzigen. Doch als tegenwicht voor een zo verstrekkende delegatie werd ook een bijzondere vormvoorwaarde ingebouwd: de besluiten moeten in ministerraad worden overlegd. De wet van 24 januari 1977 bevat een zo goed als letterlijk gelijke bepaling in artikel 20, §1.

3. Het overleg in ministerraad is een substantieel vormvereiste,² waarvan de vervulling uitsluitend kan worden gecontroleerd aan de hand van de tekst zoals deze in het *Belgisch Staatsblad* is gepubliceerd.³ Indien met andere woorden in deze publikatie geen gewag wordt gemaakt van het overleg

in ministerraad,⁴ dan dient hieruit automatisch te worden afgeleid dat het genomen besluit, ingevolge artikel 159 van de Grondwet, geen verbindende kracht heeft.

In casu bevat de tekst van het koninklijk besluit van 23 juni 1995 geen enkele vermelding aangaande een overleg in ministerraad.⁵ Uit het overwegende gedeelte blijkt nochtans dat dit besluit de omzetting in het Belgische recht nastreeft van een aantal EG-richtlijnen.⁶

Ook het oorspronkelijke koninklijk besluit van 11 januari 1993 is in hetzelfde bedje ziek, aangezien de in het *Staatsblad* gepubliceerde tekst al evenmin vermeldt dat dit besluit in ministerraad werd overlegd.⁷

4. Het verzuim van de substantiële voorwaarden in beide koninklijke besluiten kan niet worden verholpen door een beroep te doen op de algemene bevoegdheid die de Koning zowel uit de wet van 1921 als uit die van 1977 inderdaad put. Zodra immers vaststaat dat de besluiten het *instrumentum* uitmaken van de uitvoering van EG-richtlijnen, dient de geëigende wetgevingstechniek van artikel 10 van de wet van 1921 en van artikel 20 van de wet van 1977 te worden gevolgd. Inhoudelijk dient benadrukt te worden dat de uitvoering van communautaire rechtsregels binnen de stelsels van deze wetten al zeer verre gaand is gedelegeerd aan de Koning,⁸ zodat het zeker niet opgaat om een achterpoortje open te stellen door de Koning toch toe te staan om zijn algemene bevoegdheid te gaan substitueren aan de bijzondere.

Uitermate illustratief voor deze stelling is de zaak *Spa Monopole t. Villers Monopole*, die heeft geleid tot een cassatie-arrest van 1992.⁹ Aangezien het Hof van Cassatie zich in het

¹ «10. §1. De Koning kan, bij een in Ministerraad overlegd besluit, binnen het toepassingsgebied van deze wet alle maatregelen treffen die nodig zijn voor het uitvoeren van verdragen en van krachten die verdragen tot stand gekomen internationale handelingen. Daarbij kan Hij de bepalingen van deze wet aanvullen, opheffen of wijzigen.»

² Vaststaande rechtspraak van het Hof van Cassatie: Cass., 28 juni 1943, *Pas.*, 1943, I, 273; Cass., 8 december 1947, *Pas.*, 1947, I, 526; Cass., 23 juni 1970, *R.W.*, 1970-71, 601; Cass., 26 januari 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 510; Cass., 20 april 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 772; Cass., 21 juni 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 1054; Cass., 6 juni 1985, *R.W.*, 1985-86, 2298; Cass., 30 april 1992, *Arr. Cass.*, 1992, 819, en *R.W.*, 1992-93, 268.

³ Cass., 30 april 1992, *R.W.*, 1992-93, 268. Ofschoon dit arrest de reden van die stelregel niet opgeeft, is ze evident: artikel 56, §1, van de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken vereist immers de *integrale* publikatie van elk besluit dat belang heeft voor de meerderheid van de burgers; volgens een vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie zijn algemene besluiten die niet integraal worden bekendgemaakt trouwens alleen al om die reden niet-verbindend: zie bv. Cass., 17 december 1962, *R.W.*, 1962-63, 1680-1683; Cass., 12 december 1985, *R.W.*, 1985-86, 2918-2919; Cass., 19 mei 1987, *R.W.*, 1987-88, 435-436.

⁴ Doorgaans hanteert de gedelegeerde wetgever hier de volgende formule voor: «Op de voordracht van Onze Minister van (...) en op het advies van Onze in Raad vergaderde ministers» (zie bv. het koninklijk besluit van 18 oktober 1994 (...) betreffende de opening, de overbrenging en de fusie van voor het publiek opengestelde apotheken, *B.S.*, 8 december 1994, 30443-30444).

⁵ De tekst vermeldt enkel: «Op voordracht van Onze Minister van Sociale Zaken, Maatschappelijke Integratie, Volksgezondheid en Leefmilieu».

⁶ Met name de richtlijnen van de Commissie met nrs. 93/18/EEG (5 april 1993), 93/21/EEG (27 april 1993), 93/72/EEG (1 september 1993), 93/101/EEG (11 november 1993) en 93/112/EEG (10 december 1993). Men zal trouwens kunnen opmerken dat deze richtlijnen alle dateren van na het koninklijk besluit van 11 januari 1993, dat door het koninklijk besluit van 23 juni 1995 is gewijzigd. Dit betekent dus dat zonder het besluit van 23 juni 1995 de uitvoering van de zojuist geciteerde richtlijnen in het Belgisch recht ondenkbaar is, waarmee de proef op de som is gemaakt dat dit besluit wel degelijk ertoe strekt om – in de woorden van artikel 10, §1, van de wet van 24 februari 1921 – een «krachtens een verdrag tot stand gekomen internationale handeling» uit te voeren.

⁷ Hier gewaagt de tekst, zoals gepubliceerd in het *Staatsblad* van 17 mei 1993 enkel van een «voordracht van Onze Minister van Volksgezondheid en Leefmilieu» (11335).

⁸ Zowel de wet van 1921 als die van 1977 zijn kaderwetten waarin op veralgemeende wijze voor zgn. «blanco-normen» is geopteerd.

⁹ Cass., 30 april 1992, *Arr. Cass.*, 1992, 819, en *R.W.*, 1992-93, 268.

bijzonder heeft kunnen uitspreken over de concrete bevoegdheidsdelegatie die vervat is in de bovengenoemde wet van 1977, is een wat uitvoeriger verhaal over dit geval hier zeker op zijn plaats.

De zaak *Spa Monopole t. Villers Monopole* betrof een vordering tot staking die door «Spa» was ingesteld tegen «Villers» op grond van een beweerde overtreding van het koninklijk besluit van 11 oktober 1985 betreffende het natuurlijk minerale water. Dit koninklijk besluit was genomen ter uitvoering van de wet van 24 januari 1977. «Villers» verweerde zich tegen de vordering tot staking door te stellen dat het besluit in kwestie, dat de uitvoering uitmaakte van twee EG-richtlijnen, onwettig was omdat het niet in ministerraad was overlegd, zoals artikel 20, §1, van de wet van 1977 voorschrijft.

De eerste rechter blijkt deze redenering te hebben gevolgd, doch zijn precieze motivering is ons niet bekend aangezien de beschikking niet werd gepubliceerd. Het arrest dat in hoger beroep werd gewezen door het Hof van Beroep te Luik werd wel gepubliceerd¹⁰ en bevat, vooral in het licht van het latere cassatiearrest, een zeer interessante overweging aangaande de verhouding tussen de algemene bevoegdheid van de Koning en zijn bijzondere bevoegdheid op voet van het genoemde artikel 20 van de wet van 1977. Het Hof te Luik oordeelde namelijk dat, wanneer de uitvoering van internationaalrechtelijke verplichtingen aan bijzondere voorwaarden is onderworpen (overlegging in de ministerraad dus), en wanneer blijkt dat het K.B. was genomen om aan zulke internationale verplichtingen te voldoen, men dan niet kan aanvoeren dat de Koning nog een beroep zou mogen hebben doen op zijn algemene delegatiebevoegdheid zonder aan die voorwaarden te hoeven voldoen.¹¹

In haar cassatiememorie bekritiseerde «Spa» deze laatste overweging. In het eerste middel voerde zij aan dat «wanneer het besluit in het kader van de artikelen 2 tot 7 van de wet van 24 januari 1977 is genomen, het voorafgaande vormvereiste van overleg in de ministerraad niet is vereist, zelfs niet wanneer de Koning beoogt de interne reglementering in overeenstemming te brengen met de internationale verplichtingen van België».¹²

Het Hof van Cassatie verwierp dit middel en keurde aldus minstens impliciet het standpunt van het Hof van Beroep te Luik goed. In het arrest werd in het bijzonder de nadruk gelegd op de omstandigheid dat uit het overwegende gedeelte bij het bewuste koninklijk besluit¹³ duidelijk blijkt dat dit

wel degelijk de uitvoering uitmaakt van EG-richtlijnen,¹⁴ welke enkele vaststelling volstaat om het overleg in ministerraad, conform artikel 20 van de wet van 1977, als een substantiële vormvoorwaarde te beschouwen.

5. Ook het oorspronkelijke koninklijke besluit van 11 januari 1993 is ons inziens om dezelfde redenen niet verbindend.

Hoewel men inderdaad kan tegenwerpen dat de wet van 1921 tot aan de wijziging bij wet van 14 juli 1994 nog geen overleg in ministerraad als vormvereiste kende, blijkt uit de aard van de normatieve bepalingen van het besluit van 1993 dat het maar op beperkte wijze de uitvoering uitmaakt van de wet van 1921,¹⁵ en bijna volledig is gebaseerd op de wet van 1977,¹⁶ die van het begin af de bijzondere bevoegdheid onderwierp aan de bewuste substantiële vormvoorwaarde. Bovendien menen wij dat, indien een concrete normatieve bepaling zowel op de wet van 1921 als op die van 1977 kan worden teruggebracht,¹⁷ men dan in het verlengde van de bovengeciteerde cassatierechtspraak de strengste norm dient te hanteren, en het vormvereiste dus toepasselijk dient te achten.

6. Uit het bovenstaande moet worden besloten dat het koninklijk besluit van 23 juni 1995 geen verbindende kracht heeft. Het koninklijk besluit van 11 januari 1993 ondergaat voor het overgrote deel hetzelfde lot. Het leeuwendeel van de communautaire wetgeving met betrekking tot de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke stoffen verliest zodoende in de Belgische rechtsorde haar noodzakelijke omzetting.

7. Op het internationaal vlak heeft dit immers tot gevolg dat België in gebreke is (blijft) om zijn nationale wetgeving in overeenstemming te brengen met de bepalingen van de communautaire wetgeving. Het gebrek aan verbindende kracht van het besluit in kwestie brengt immers met zich mee dat er op geen enkel ogenblik een (dwingende) norm in het interne Belgische recht heeft bestaan die als uitvoering van de communautaire verplichtingen kan worden aangemerkt. Bovendien mag naar analogie worden gewezen op de vaststaande rechtspraak van het Hof van Justitie, volgens welke een lidstaat uit zijn eigen interne recht geen rechtvaardigingsgrond kan putten voor de niet-uitvoering van zijn communautaire verplichtingen.¹⁸

¹⁴ In het overwegende gedeelte bij het besluit van 23 juni 1995 staat een identieke motivering: «Overwegende dat de dringende noodzaak gerechtvaardigd wordt door de met redenen omklede adviezen van de Commissie van de Europese Gemeenschappen waaraan onverwijld gevolg moet worden gegeven».

¹⁵ Conform artikel 1 van deze wet is haar toepassingsgebied namelijk beperkt tot de «giftstoffen, slaapmiddelen, verdovende stoffen, ontsmettingsmiddelen en antiseptica, alsook de verbouw van planten waaruit deze stoffen kunnen worden getrokken».

¹⁶ Deze wet heeft trouwens een opmerkelijk breder toepassingsgebied dan haar gangbare afkorting ('voedingsmiddelenwet') laat vermoeden. Volgens het artikel 1,2°, is ze ook van toepassing op onder andere detergentia, tabak, cosmetica, enzovoort, tot zelfs «produkten die er uitzien als iets anders dan wat zij in werkelijkheid zijn en daardoor een gevaar kunnen vormen voor de veiligheid of de gezondheid van de verbruiker».

¹⁷ Wat dus het geval blijkt te zijn met de ontsmettingsmiddelen (cf. voetnoot)

¹⁸ Zie o.a. H.v.J. (EG), 2 februari 1993, *Commissie t. Nederland*, C-303/92, *Jur.*, 1994, I-4739; H.v.J. (EG), 7 mei 1991, *Commissie t.*

¹⁰ Luik, 13 juli 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 763-765, met noot J.-F. N.

¹¹ «Que l'article 20 de loi deviendrait sans objet si le Roi pouvait se dispenser de suivre la procédure spécialement prévue par le législateur lorsqu'il s'agit, comme en l'espèce, de 'prendre les mesures nécessaires pour assurer l'exécution des obligations résultant des traités internationaux et des actes internationaux pris en vertu de ceux-ci» (Luik, 13 juli 1993, *o.c.*, 764).

¹² Cass., 30 april 1992, *Arr. Cass.*, 1992, nr. 454.

¹³ Zo werd er in het arrest o.m. op gewezen dat de aanhef van dit besluit uitdrukkelijk verwijst naar de bewuste EG-richtlijnen, alsook dat de dringendheid erin wordt gemotiveerd met de overweging dat «het noodzakelijk is om zonder uitstel de reglementaire bepalingen inzake natuurlijk bronwater met de voornoemde richtlijnen in overeenstemming te brengen.» (*ibid.*, blz. 821).

8. Op het nationale vlak brengt het gebrek aan verbindende kracht met zich mee dat de Belgische justitiabelen zowel in een burgerlijke zaak als in een strafzaak de vorderingen die op grond van de genoemde koninklijke besluiten tegen hen zijn ingesteld, conform artikel 159 van de Grondwet kunnen aanvechten.

Een burgerrechtelijke vordering die uitsluitend is gebaseerd op een beweerde tekortkoming aan een normatieve bepaling van deze koninklijke besluiten, zal ongegrond moeten worden verklaard, aangezien de rechter de bepaling niet mag toepassen.¹⁹

Voor het Hof van Cassatie zal een middel, dat gesteund wordt op één van deze Besluiten overigens niet ontvankelijk moeten worden verklaard, vermits zij geen wet zijn in de zin van het artikel 608 Ger.W.²⁰

Een strafrechtelijke procedure wordt zo mogelijk nog meer verlamd daar de strafbaarstelling zelf verdwijnt. De in het bewuste koninklijk besluit gestelde normen kunnen met andere woorden niet meer leiden tot een strafbaar gestelde gedraging.

Het supranationale recht ondersteunt en verstevigt deze gevolgtrekking. Enerzijds verzet het communautaire recht er zich tegen dat zijn wetgeving autonoom (d.w.z. zonder nationale uitvoeringswetgeving) zou kunnen leiden tot een strafrechtelijke aansprakelijkheid.²¹ Van enige directe werking op strafgebied kan dus geen sprake zijn. Anderzijds kan het juridische vacuüm dat door de – op zijn zachtst uitgedrukt – onzorgvuldige wetgeving is veroorzaakt, voor bijkomende problemen zorgen in het perspectief van het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel zoals dit is vervat in de internationale verdragen over de rechten van de mens, in het bijzonder dan het UNO-verdrag. Aangezien de besluiten in kwestie geen verbindende kracht hebben en hun normatieve bepalingen niet uit andere, wel verbindende wetgeving kunnen

worden geput, is er een waar juridisch vacuüm waarbinnen de overtredingen van die normatieve bepalingen niet strafbaar zijn gesteld.

In het licht van artikel 15 van het UNO-verdrag is het bovendien hoogst twijfelachtig of de wetgever thans nog dit vacuüm kan herstellen, aangezien er ernstige argumenten kunnen worden aangebracht om te stellen dat op strafgebied geen terugwerkende kracht kan worden toegekend aan delictomschrijvende wetsbepalingen. Met betrekking tot deze laatste problematiek verwijzen wij integraal naar de bijdrage van dr. Bart Spriet in het *Liber Amicorum Armand Vandeplass*,²² waarin de auteur op magistrale wijze aantoont dat zowel artikel 2, tweede lid, van het Strafwetboek als artikel 1 I.V.B.P.R. zich verzetten tegen retroactieve delictomschrijvingen, zelfs wat de zgn. uitvoeringsreglementen betreft.

Op weinig bemoedigende wijze besluiten wij deze korte bijdrage met de vaststelling dat de gedelegeerde wetgever blijkbaar meer dan eens zijn eigen delegatieregels overtreedt.²³ De meest schrijnende voorbeelden doen zich hierbij voor bij de boven al herhaaldelijk aangehaalde wet van 24 januari 1977: de rechtspraak van ons hoogste gerechtshof blijkt zelfs koud aan die gedelegeerde wetgever voorbij te gaan, nu men dient vast te stellen dat er, ter uitvoering van nota bene *dezelfde wet*, en nog na het cassatiearrest van 1992 (cf. supra), diverse koninklijke besluiten zijn genomen ter uitvoering van *hetzelfde* artikel 20, §1, van deze wet, waarbij keer op keer *dezelfde wetgevingstechnische fout* werd gemaakt...²⁴

Michaël VERHAEGHE

Italië, C-246/88, *Jur.*, 1991, I-2049. Voor een zeer recente toepassing, zie H.v.J. (EG), 6 juli 1995, *Commissie t. Griekenland*, C-259/94, nog niet gepubliceerd.

¹⁹ Voor een aantal toepassingsgevallen van deze regel in verband met onwettige koninklijke besluiten, zie bv. Arbrb. Antwerpen, 17 februari 1994, *J.T.T.*, 1994, 259 (een K.B. dat de bevoegdheid inzake beroepsziekten te buiten gaat); Brussel, 15 september 1993, *J.L.M.B.*, 588-594 (ontbreken van de datum van op een K.B.); Arbrb. Hoei, 28 juni 1989, *J.T.T.*, 1990, 15 (een K.B. dat strijdig is met het Gerechtelijk Wetboek).

²⁰ Zie, o.a. Cass., 19 mei 1987, *R.W.*, 1987-88, 435-436; Cass., 6 juni 1985, *R.W.*, 2298-2300 (kort bestek).

²¹ Zie de conclusie van advocaat-generaal Jacobs voor het Hof van Justitie (EG), *Jur.*, 1990, I, 1461-1479, inzonderheid blz. 1471).

²² SPRIET, B., «Het strafrechtelijk retroactiviteitsbeginsel toegepast op een gunstige wijziging van de uitvoeringsreglementering», in *Liber Amicorum A. VANDEPLAS*, Gent, Mys & Breesch, 1994, 349-378.

²³ Wat bijvoorbeeld het geval blijkt te zijn met de Koninklijke Besluiten betreffende de doorvoer van afvalstoffen, te weten het koninklijk besluit van 2 juni 1987 (*B.S.*, 19 juni 1987, 9363-9370) en het koninklijk besluit van 18 februari 1988 (*B.S.*, 12 maart 1988, 3563-3565). De wet van 9 juli 1984, waarop beide besluiten zijn gebaseerd, bevat trouwens een dubbele substantiële voorwaarde: de besluiten moeten krachtens artikel 7 in ministerraad worden overlegd en krachtens artikel 8 bovendien voorafgaand aan de publikatie ter kennis van de Wetgevende Kamers worden gebracht. Geen van deze beide voorwaarden werd in casu vervuld.

²⁴ Onder andere K.B. van 16 augustus 1992, *B.S.*, 28 augustus 1992, 18873-18874; K.B. van 6 oktober 1993, *B.S.*, 6 november 1993, 24302-24304; K.B. van 27 december 1993, *B.S.*, 5 maart 1994, 5513; en KB. van 21 april 1994, *B.S.*, 8 juli 1994, 18129-18130).

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

13 SEPTEMBER 1995

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. Martens en De Baets

Advocaten: mrs. Bourtembourg en Weinstock loco Verdussen

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Waterwinning – Heffing en winningsbelasting – Geen retributie – Geen parafiscale maatregel – (Bestemmings)belasting – legaliteitsbeginsel

Het decreet van het Waalse Gewest van 30 april 1990, gewijzigd bij het decreet van 23 december 1993, onderwerpt winningen van tot drinkwater verwerkbaar water aan een jaarlijkse «heffing» en andere grondwaterwinningen aan een «winningsbelasting».

Die «heffing» en «winningsbelasting» zijn geen retributie – dit is betaling van een dienst die door de overheid wordt geleverd ten voordele van de afzonderlijk beschouwde belastingplichtige – maar een belasting. Het feit dat de opbrengst van die inningen wordt aangewend voor fondsen die in het kader van de begroting van het Waalse Gewest worden aangelegd voor de verwezenlijking van de doelstellingen die in het decreet zijn beschreven, laat niet toe dat aan die inningen de hoedanigheid van een belasting ontzegd wordt.

De personen die aan de «heffing» en aan de «winningsbelasting» zijn onderworpen, zijn een belasting verschuldigd waarvan de vaststelling van de belastinggrondslag en het bedrag luidens het decreet onder de bevoegdheid van de Waalse Regering ressorteren terwijl de andere belastingplichtigen zijn onderworpen aan belastingen waarvan het bedrag en de belastinggrondslag door de wetgever worden bepaald.

Voor een dergelijk verschil in behandeling kan geen verantwoordelijkheid worden gevonden, rekening houdend met art. 170 Gw., aangezien die bepaling, zonder uitzondering, iedere burger waarborgt dat hij niet zal worden onderworpen aan een belasting waarover niet is beslist door een beraadslagende vergadering die democratisch is verkozen.

Arrest nr. 64/95

...

III. De in het geding zijnde bepalingen

Het aangevochten decreet wijzigt het opschrift van het decreet van 30 april 1990 op de bescherming en de exploitatie van tot drinkwater verwerkbaar water, dat voortaan heet «Decreet op de bescherming en de exploitatie van het grondwater en het tot drinkwater verwerkbaar water». Die uitbreiding heeft een weerslag op verschillende bepalingen van het decreet van 30 april 1990. De aangevochten bepalingen betreffen de volgende wijzigingen:

«Art. 7. Artikel 4 wordt vervangen door de volgende bepaling:

§ 1. Winningen van tot drinkwater verwerkbaar water worden onderworpen aan jaarlijkse heffingen. De Regering stelt het bedrag van de heffing vast en bepaalt de regels voor haar inning.

§ 2. De andere grondwaterwinningen worden onderworpen aan een winningsbelasting waarvan het bedrag dat van de heffing niet mag overschrijden.

De waterwinningscategorieën worden onderworpen aan een winningsbelasting waarvan het bedrag dat van de heffing niet mag overschrijden.

De waterwinningscategorieën en het percentage van die winningsbelasting worden door de Regering vastgesteld. De Regering bepaalt de regels voor de inning van de winningsbelastingen.

§ 3. De volgende grondwaterwinningen zijn niet onderworpen aan de in § 1 bedoelde heffingen of aan de in § 2 bedoelde winningsbelastingen:

1° pompingen verricht door ontwateringsinstellingen in het kader van hun opdracht, met uitzondering van de door hen gekochte (lees: verkochte) of geleverde hoeveelheden water;

2° proefpompingen met een maximumduur van twee jaar;

3° tijdelijke pompings verricht ter gelegenheid van werken van openbare of private burgerlijke bouwkunde;

4° pompings met het oog op de bescherming van goederen, met uitzondering van pompings verricht voor industriële of winstgevende doeleinden;

5° de geothermische pompings bestemd voor het collectief opwarmen van woningen of openbare gebouwen.

Art. 8. Artikel 5 wordt vervangen door de volgende bepaling:

§ 1. De door het Gewest verleende diensten beogen het beheer, de produktie, de voorkomingsmaatregelen, het water-toezicht en in ieder geval de kwalitatieve en kwantitatieve duurzaamheid van het beschikbare tot drinkwater verwerkbaar water.

§ 2. De opbrengst van de in artikel 4, § 1, bedoelde heffingen is uitsluitend bestemd voor een daartoe in de algemene begroting van het Waalse Gewest opgericht fonds voor de bescherming van tot drinkwater verwerkbaar water.

De ontvangsten van het fonds worden aangewend voor de financiering van de middelen die het in § 1 van dit artikel bepaalde doel zullen helpen bereiken:

– op basis van de door de producenten van tot drinkwater verwerkbaar water voorgestelde en door de Regering goedgekeurde programma's;

– op basis van het door de Regering bepaalde programma.

§ 3. De opbrengst van de in artikel 4, § 2, bedoelde winningsbelasting is uitsluitend bestemd voor een daartoe in de algemene begroting van het Waalse Gewest opgericht fonds voor de bescherming van grondwater. De ontvangsten van het fonds worden aangewend voor de financiering van de middelen die de kwantitatieve duurzaamheid van het grondwater zullen helpen waarborgen.

Die middelen zijn met name:

- 1° de toezichtssystemen van de waterreserves;
- 2° de monsternemingen en analyses verricht om te zorgen voor de inachtneming van de bepalingen van dit decreet en van zijn uitvoeringsbesluiten;
- 3° een telling van de grondwaterreserves van het Waalse Gewest;
- 4° de uitgaven i.v.m. de inning van de ontvangsten van het fonds.»

IV. In rechte

...

B.12. In zijn tweede onderdeel is het middel afgeleid uit het feit dat, zowel wat de «heffing» als wat de «winningsbelasting» betreft, de machtiging die de Waalse Regering in staat stelt het tarief ervan vast te stellen en de erdoor belaste waterwinningen te bepalen, en die is voorgeschreven bij het nieuwe artikel 4, §§1 en 2, van het decreet van 30 april 1990, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang met artikel 170, § 2, ervan, schendt.

B.13. Noch de in artikel 4, § 1, bedoelde «heffing», noch de in paragraaf 2 van die bepaling bedoelde «winningsbelasting» vormen de betaling van een dienst die door de overheid wordt geleverd ten voordele van de afzonderlijk beschouwde belastingplichtige. Zij zijn geen retributie, doch een belasting in de zin van artikel 170, § 2, van de Grondwet. Het feit dat de opbrengst van die inningen wordt aangewend voor fondsen die in het kader van de begroting van het Waalse Gewest worden aangelegd voor de verwezenlijking van de doelstellingen die in het decreet zijn beschreven, laat niet toe aan die inningen de hoedanigheid van een belasting te ontkennen.

B.14. Uit wat voorafgaat volgt dat de personen die aan de «heffing» en aan de «winningsbelasting» zijn onderworpen, een belasting verschuldigd zijn waarvan de vaststelling van de belastinggrondslag en het bedrag luidens het decreet onder de bevoegdheid van de Waalse Regering ressorteren terwijl de andere belastingplichtingen zijn onderworpen aan belastingen waarvan het bedrag en de belastinggrondslag door de wetgever worden bepaald.

Tussen de verzoekende partijen en de andere belastingplichtigen bestaat dus een verschil in behandeling inzake de overheid die gemachtigd is om de belastinggrondslag en het bedrag van de belasting vast te stellen.

Voor een dergelijk verschil in behandeling kan geen verantwoording worden gevonden, rekening houdend met artikel 170 van de Grondwet, aangezien die bepaling, zonder uitzondering, iedere burger waarborgt dat hij niet zal worden onderworpen aan een belasting waarover niet is beslist door een beraadslagende vergadering die democratisch is verkozen.

B.15. Het middel is in zijn tweede onderdeel gegrond.

In het nieuwe artikel 4 dat bij artikel 7 van het aangevochten decreet van 23 december 1993 is ingevoegd in het decreet van het Waalse Gewest van 30 april 1990 moeten bijgevolg in paragraaf 1 de woorden «stelt het bedrag van de heffing vast en» worden vernietigd, alsook de eerste zin van het tweede lid van paragraaf 2.

...

NOOT – Het belang van dit arrest ligt inzonderheid in de uitdrukkelijke toepassing van het legaliteitsbeginsel inzake belastingen: «No taxation without representation» (zie Alen, A., *Handboek van het Belgisch Staatsrecht*, Kluwer Rechtsw., 1995, 780, nr. 797), alsmede in de omschrijving van belastingen en retributies en de afwijzing van de zgn. parafiscaliteit (vgl. Peeters, B., «De begrippen belasting, last en retributie in de artikelen 110 en 113 van de Grondwet», *R. W.*, 1987-1988, 241).

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 11 SEPTEMBER 1995

Voorzitter de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaten: mrs. De Bruyn en Nelissen Grade

Sociale zekerheid – Werknemers – Bijdragen – Grondslag – Loon – Begrip – Voordelen ingevolge dienstbetrekking – Werkgever – Eenzijdige toekenning – Vennootschapsrecht – Winstbewijzen – Dividenden – Verrichte arbeid – Verband

Loon is de tegenprestatie van arbeid die ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst wordt verricht. Art. 2 Loonbeschermingswet tast die definitie niet aan, maar breidt ze uit tot o.m. alle voordelen in geld of in geld waardeerbaar, waarop, ingevolge de dienstbetrekking, ten laste van de werkgever aanspraak bestaat. Daaraan doet niet af de omstandigheid dat de bedoelde voordelen eenzijdig door de werkgever worden toegekend met toepassing van het vennootschapsrecht naar gelang van de winst die normaal aan de aandeelhouders moet toekomen.

Van dividenden die noodzakelijk behoren tot winstbewijzen waarvan de toekenning rechtstreeks verband houdt met arbeid, verricht ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst, beslist de rechter niet wettig dat ze geen loon zijn in de zin van art. 2 Loonbeschermingswet.

R.S.Z. t/ N.V. A.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 november 1993 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 2, meer in het bijzonder 1° en 3°, van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers, 1, §1, 14, §§1 en 2 en 2, 23, §1, en 28, §1, van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 gbetreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, 23 van de wet van 29 juni 1981, houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers en op 1 januari 1982 in werking getreden krachtens artikel 1 van het koninklijk besluit van 7 december 1981;

doordat het arrest, door wijziging van het vonnis a quo, de oorspronkelijke vordering van eiser afwijst, beslist dat verweerster geen bijdragen aan de sociale zekerheid verschuldigd is op de dividenden in de boekjaren 1985 tot 1988 uitbetaald aan haar personeelsleden, houders van winstbewijzen, en eiser in de kosten van beide instanties veroordeelt, na vooraf te hebben vastgesteld: «Het recht op dividenden is onlosmakelijk verbonden aan de winstbewijzen die tegelijk

en samen worden toegekend aan de werknemers; het een kan niet zonder het ander toegekend worden. Het winstbewijs is onverhandelbaar en onoverdraagbaar, zelfs om niet. Het winstbewijs geeft geen toegang tot de algemene vergadering der aandeelhouders en ook geen stemrecht. Bovendien vervalt het recht op dividenden bij overlijden of uitdiensttreding van de werknemer ... Allereerst werden 32.000 winstbewijzen aan alle werknemers toegekend, m.n. aan de werknemers in een voltijdse betrekking ten getale van vier, en aan de werknemers in een halftijdse betrekking ten getale van twee. Vervolgens werden 18.000 winstbewijzen extra toegekend aan bepaalde categorieën werknemers, zoals het kaderpersoneel, de bedienden en het personeel werkzaam in het continuproduktiesysteem aan wie twee extra winstbewijzen werden toegekend, en ten slotte aan de werknemers die de meest waardevolle ideeën voorgesteld hadden. De criteria voor de toekenning werden door de Raad van Bestuur bepaald. Beide soorten winstbewijzen worden bijgevolg toegekend zowel wegens de loutere hoedanigheid als werknemer als wegens hun bijzondere positie in de onderneming en wegens bijzondere prestaties van bepaalde categorieën werknemers»; en: «Bijgevolg dient ook onderzocht te worden of het dividend, waarop (eiser) de sociale-zekerheidsbijdragen vordert en dat niet losgekoppeld kan worden van het winstbewijs en er een integrerend deel van uitmaakt, aan de boven genoemde criteria van het loon of voordeel al dan niet voldoet», daarbij overwegende: «...alle betrokken partijen, technische bedrijfsuitbater, werknemers, vakbonden en aandeelhouders hebben de bedoeling gehad dit initiatief te zien en te aanvaarden buiten de normale contractuele en conventionele loonvorming, m.a.w. de toekenning gebeurt niet ter uitvoering van individuele of collectieve arbeidsovereenkomsten en kan derhalve nooit het voorwerp zijn van overleg met de vakorganisaties. Een toekenning van winstbewijzen en de daaraan verbonden uitkering van dividenden is een eenzijdige beslissing van de Raad van Bestuur ... Winstbewijzen worden toegekend met het oog op het extra stimuleren van de entrepreneurship zodat meer winst zou kunnen worden gemaakt en dividenden zouden kunnen worden uitgekeerd. De dividenden worden uitgekeerd na afloop van een boekjaar, wanneer er winst is, niet na verrichte prestaties. Het economisch resultaat is bepalend, niet het ontstane recht» (arrest, punt 1); «In tegenstelling tot gewoon loon dat steeds verschuldigd is zolang de arbeidsverhouding bestaat, hebben we hier te maken met weliswaar statutaire rechten waarop werknemers in hun hoedanigheid van vennoten sui generis een beroep kunnen doen, maar die slechts beperkt zijn in de tijd en blijkbaar niet opnieuw voor een nieuwe periode voor de jaren «93, «94, «95 en «96 werden hiernieuwd. Het Hof is derhalve van mening dat het recht op dividenden alhoewel reëel, toch niet vergelijkbaar is met het recht op loon of andere in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer recht heeft» (arrest, punt 2); «De dividenden van de winstbewijzen zijn, zoals de dividenden van de aandelen, schuldvorderingen van de houders van de effecten als vennoten ten opzichte van de vennootschap» (arrest, punt 3); «De opbrengst uit de coupons, die zelf voortspuiten uit de titels van de 'winstbewijzen', worden niet gerealiseerd ten gevolge van de dienstbetrekking» (arrest, punt 4); «Het recht op dividend is precies een van die rechten die men put uit de vennootschapswetgeving en niet uit het arbeidsrecht. Winstbewijzen en de dividenden die er het po-

entieel gevolg van zijn, impliceren een nieuwe relatie, nl. de vennootschapsbetrekking die verschilt van de dienstbetrekking» (arrest, punt 4.I); «De dividenduitkeringen worden dan aan de werknemer verricht in zijn hoedanigheid van houder van het winstbewijs. (Eiser) toont onvoldoende aan dat de dividenden worden uitgekeerd ingevolge de dienstbetrekking en niet louter ingevolge de hoedanigheid van houder van het winstbewijs» (arrest, punt 4.II); «Het kanselament dat een van de belangrijkste factoren is om het klassieke loonbegrip te ontzenuwen, bestaat ook hier» (arrest, punt 4.III); «Het hof stelt vast dat wat (verweerster) beoogde met het systeem van winstbewijzen gebaseerd op artikel 41 van de Vennootschapswet zich fundamenteel onderscheidt van de methode der winstgevende bezoldiging, namelijk de andere en specifieke betrokkenheid van de werknemer als vennoot sui generis met de bovenvermelde buitencontractuele inbreng. Dit als alternatief voor de aandelenoptie die niet realiseerbaar was» (arrest, punt 4.III),

terwijl artikel 14 van de wet van 27 juni 1969 en artikel 23 van de wet van 29 juni 1981 bepalen dat bijdragen aan de sociale zekerheid verschuldigd zijn op grond van het loon van de werknemer, en voor dit begrip loon verwijzen naar de Loonbeschermingswet; artikel 2 van de wet 12 april 1965 bepaalt dat onder het begrip «loon» valt, niet alleen het loon in geld waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever, maar tevens alle in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge die dienstbetrekking recht heeft ten laste van die werkgever;

terwijl de appelrechters in casu vaststellen dat de dividenden waarop eiser sociale bijdragen vordert, effectief «in geld waardeerbare voordelen zijn namelijk op het ogenblik dat ze worden uitgekeerd»; «dat het recht op dividenden onlosmakelijk verbonden is aan de winstbewijzen die tegelijk en samen worden toegekend aan de werknemers, zowel wegens hun bijzondere positie in de onderneming en wegens bijzondere prestaties van bepaalde categorieën werknemers», met andere woorden, in rechtstreeks verband staan met de arbeidsprestaties van de werknemer en dat «de dividenden van de winstbewijzen schuldvorderingen zijn ten opzichte van de vennootschap» (nl. van verweerster waarvan vaststaat dat zij de werkgever is); het feit dat de winstbewijzen en dividenden volgens verweerster en de appelrechters, ertoe strekken, enerzijds, bijzondere prestaties speciaal te honoreren, anderzijds, de werknemers nauwer met het voortbestaan en de groei van de onderneming te betrekken, de onlosmakelijke band met de geleverde arbeidsprestaties trouwens nog onderstreept;

terwijl het feit dat de betrokken partijen de bedoeling hadden de betaling van dividenden buiten de normale contractuele loonvorming te sluiten zonder belang is, nu het loonbegrip van openbare orde is; het niet betalen van dividenden zou er geen winst zou zijn geweest voor de betrokken jaren, noch de vaststelling dat de modaliteiten voor de toekenning van dividenden op eenzijdige wijze door de bestuursorganen van verweerster werden vastgesteld, afbreuk doen aan het feit dat zo er winst was, de werknemers er volgens de vastgelegde criteria aanspraak op konden maken ten laste van verweerster, voor zover ze nog werknemer waren, en dus los van hun vermeende hoedanigheid van aandeelhouder «sui generis», zodat het ontbreken van zekerheid nopens het al dan

niet ontvangen van dividenden het loonkarakter ervan niet tenietdoet;

terwijl het feit dat het uitkeren van dividenden aan werknemers op basis van winstbewijzen een voordeel sui generis zou zijn, afwijkend van traditionele loonvormen, de toepassing van art. 2 van de Loonbeschermingswet niet verhindert, nu deze bepaling alle voordelen verworven krachtens de dienstbetrekking onder het loonbegrip plaatst, voor zover ze in geld waardeerbaar zijn, wat de appelrechters in casu vaststellen; het zeer tijdelijke karakter van het betalen van dividenden geen ander gevolg heeft dan dat de Loonbeschermingswet van toepassing is zolang de betaling ervan aan de werknemer gebeurt;

terwijl de vaststelling van de appelrechters «dat het winstbewijs onverhandelbaar en onoverdraagbaar is, zelfs om niet, geen toegang geeft tot de algemene vergadering der aandeelhouders en geen stemrecht geeft; dat het recht op dividenden bovendien vervalt bij overlijden en uitdiensttreding van de werknemer»; dat de toekenning van de winstbewijzen «een eenzijdige beslissing van de Raad van Bestuur» van verweerster is en dat «de dividenden van de winstbewijzen schuldvorderingen zijn ten opzichte van de vennootschap (d.i. verweerster)», niet verhindert dat de winstbewijzen en dividenden aan de werknemer worden uitgekeerd als tegenprestatie voor de arbeid verricht krachtens de arbeidsovereenkomst voor verweerster, en niet wegens een kapitaalsinbreng; dit te meer zo is nu de werknemer niet langer recht heeft op dividenden zo hij ophoudt voor de onderneming van verweerster arbeidsprestaties te leveren, en hij, anderzijds, op grond van zijn deelbewijzen geen enkele vorm van inspraak verwerft in de organen die instaan voor de leiding en het bestuur van de onderneming; de vaststelling dat de toekenning van winstbewijzen een techniek is die geïnspireerd is door de vennootschapswetgeving en niet door het arbeidsrecht niet verhindert dat de uitbetaling van dividenden beantwoordt aan de voorwaarden omschreven in art. 2 van de Loonbeschermingswet; eiser slechts moet bewijzen dat die uitbetaling beantwoordt aan de voorwaarden van art. 2 van de Loonbeschermingswet, en het feit dat tussen verweerster en haar werknemers daarnaast een relatie sui generis zou ontstaan die vennootschapsrechtelijk zou zijn, zonder belang is; nu uit de vaststellingen zelf van de appelrechters moet worden besloten dat de dividenden loon vormen in de zin van de Loonbeschermingswet, diezelfde betalingen niet kunnen worden aangemerkt als een vrijgevigheid; het immers onverenigbaar is met het wezen van de arbeidsovereenkomst te bedingen dat geen recht op loon bestaat t.a.v. voordelen die worden toegekend als tegenprestatie voor arbeid verricht ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst; zodat door in de vastgestelde omstandigheden en om de hiervoren aangehaalde redenen te beslissen dat het dividend waarop eiser de sociale-zekerheidsbijdragen vordert, niet beantwoordt aan het begrip «loon» in de zin van de artikelen 2 van de wet van 12 april 1965, 14 van de wet van 27 juni 1969 en 23 van de wet van 29 juni 1981, en dientengevolge de vorderingen van eiser af te wijzen, het arrest alle in het middel ingeroepen wettelijke bepalingen heeft geschonden:

Over de eerste grond van niet-ontvankelijkheid: het middel vertoont geen belang;

Overwegende dat de grond van niet-ontvankelijkheid hierop neerkomt dat, volgens verweerster, opdat sprake kan

zijn van loon, voldaan moet worden aan vier cumulatieve voorwaarden, terwijl het middel het oordeel van de appelrechters dat aan één bepaalde voorwaarde niet is voldaan, niet bekritiseert, zodat de beslissing in elk geval naar recht verantwoord blijft;

Overwegende dat het middel de toepassing van het begrip loon door de appelrechters in haar geheel bekritiseert;

Overwegende dat het onderzoek van de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan gescheiden worden van het onderzoek van het middel;

Over de tweede grond van niet-ontvankelijkheid: in zoverre het middel opkomt tegen de beslissing dat de dividenden niet ingevolge de dienstbetrekking zijn toegekend en dat de werknemers geen rechten op de dividenden kunnen doen gelden, komt het op tegen een beoordeling van de feiten:

Overwegende dat het middel stelt dat de dividenden werden uitgekeerd als tegenprestatie voor arbeid verricht krachtens de arbeidsovereenkomst en dat zij bijgevolg loon zijn;

Dat het onderzoek van de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan gescheiden worden van het onderzoek van het middel;

Dat de gronden van niet-ontvankelijkheid moeten worden verworpen;

Over het middel zelf:

Overwegende dat het loon de tegenprestatie is van arbeid die ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst wordt verricht; dat het recht op die tegenprestatie op zichzelf niet kenmerkend is voor het begrip loon maar slechts een noodzakelijk gevolg van het verrichten van arbeid krachtens de arbeidsovereenkomst; dat het onverenigbaar is met het wezen van de arbeidsovereenkomst en met het begrip loon te oordelen dat geen recht op loon bestaat, in zoverre het gaat om voordelen die worden toegekend als tegenprestatie voor ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst verrichte arbeid;

Overwegende dat, luidens artikel 2 van de wet van 12 april 1965, onder loon wordt verstaan het loon in geld en de in geld waardeerbare voordelen «waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever»; dat deze bewoordingen de hierboven gegeven definitie van loon, met name tegenprestatie voor een krachtens de arbeidsovereenkomst verrichte arbeid, niet aantasten; dat voormelde wetsbepaling tevens het begrip loon uitbreidt, eensdeels, tot de voordelen toegekend aan diegenen die anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, arbeid in ondergeschiktheid verrichten en luidens artikel 1 van de wet met werknemers worden gelijkgesteld, anderdeels, tot alle voordelen in geld of in geld waardeerbaar, waarop ingevolge de dienstbetrekking ten laste van de werkgever aanspraak bestaat, hoewel zij niet worden toegekend als tegenprestatie voor verrichte arbeid;

Overwegende dat, anders dan het arrest oordeelt, aan de hierboven gegeven definitie ook niet afdoet de omstandigheid dat de bedoelde voordelen buiten de normale contractuele loonvorming en in afwijking van de traditionele loonvormen, eenzijdig door de werkgever worden toegekend met toepassing van het vennootschapsrecht naar gelang van de winst die normaal aan de aandeelhouders moet toekomen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerster dividenden uitkeerde aan haar werknemers; dat het arrest releveert dat het dividend een voordeel is dat «integreerend deel» uitmaakt van de winstbewijzen die worden toegekend aan de

werknemers, «zowel wegens (hun) loutere hoedanigheid van werknemer als wegens hun bijzondere positie in de onderneming en wegens bijzondere prestaties van bepaalde categorieën werknemers»;

Dat het arrest, nu het aanneemt dat de dividenden noodzakelijk behoren tot de winstbewijzen waarvan de toekenning rechtstreeks verband houdt met arbeid, verricht ter uitvoering van de arbeidsovereenkomst, niet wettig beslist dat die dividenden geen loon zijn;

Dat het middel gegrond is;

...

NOOT – 1. Zie in dit nummer het artikel van M. De Vos, «Winstdeling door werknemers en de sociaalrechtelijke loonbegrippen: het Hof van Cassatie werpt de steen in de kikkerpoel».

2. De vraag of de dividenden die te dezen aan de werknemers werden uitgekeerd loon zijn in de arbeidsrechtelijke zin, is interessant. Men hoede zich evenwel voor de overhaaste conclusie dat het geannoteerde cassatiearrest vanuit dat standpunt gemotiveerd is. Immers, noch de bestreden beslissing van het Arbeidshof te Antwerpen van 26 november 1993 (*R.W.*, 1993-94, 886), noch het door de R.S.Z. in cassatie aangevoerde middel (schending van art. 2 Loonbeschermingswet, art. 14 S.Z.-wet 1969 en art. 28 A.B.S.Z.-wet 1981) stelden die kwestie aan de orde. Ingevolge zijn natuur en opdracht vermocht het Hof van Cassatie dan ook niet daarover als dusdanig uitspraak te doen.

In zijn derde rechtsoverweging bezigt het Hof betekenisvol de term «voordelen», en verwijst het daardoor naar de voorafgaande tweede rechtsoverweging, waarin het die term als de wetsterm van art. 2 Loonbeschermingswet heeft aangewezen. Wanneer het Hof vervolgens besluit dat ten aanzien van aan de werknemers van de N.V. A. uitgekeerde dividenden, die noodzakelijk behoren tot winstbewijzen waarvan de toekenning rechtstreeks verband houden met arbeid, verricht ter uitvoering van een arbeidsovereenkomst, niet wettig kan worden beslist dat ze geen loon zijn, dan moet daaronder worden verstaan: loon in de zin van de in het middel aangewezen geschonden wetsbepalingen, te weten art. 2 Loonbeschermingswet en de overige wetsbepalingen die naar de in dat artikel gegeven loondefinitie terugwijzen.

J.R.R.

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER – 8 MAART 1995

Voorzitter: de h. Degraeve

Raadsheren: de hh. Staessens en Delbeke

Advocaten: mrs. Moeckens, De Loose, Delvaux en Verdrucq

Internationaal privaatrecht – Koop – Franse wet – Moratoire interesten – Verhogingsbeding

Aangezien Frankrijk het Verdrag houdende een eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken niet heeft bekrachtigd, wordt te dezen de koopovereenkomst tussen een Belgische koper en een Franse verkoper beheerst door de interne Franse wet. Aldus dienen de Franse wettelijke moratoire interesten te worden toegepast.

De Belgische rechter moet echter, in voorkomend geval, toepassing maken van art. 1023 Ger.W. m.b.t. het in de verkoopsvoorwaarden opgenomen verhogingsbeding.

B.V.B.A. P. t/ S. S.A.R.L.

Appellante heeft tijdig en in rechtsgeldige vorm hoger beroep ingesteld tegen de vonnissen van 8 oktober 1992 en 7 januari 1993, beide gewezen door de Rechtbank van Koophandel te Brugge, eerste kamer.

Bij laatstvermeld vonnis werd appellante, oorspronkelijk verweerster, veroordeeld om aan geïntimeerde te betalen de tegenwaarde van 38.893 Franse frank, met de moratoire interesten tegen de officiële Franse disconto, vermeerderd met één procent op 32.303 Franse frank vanaf 1 december 1992 tot aan de betaling en de gerechtelijke wettelijke interesten op 6.590 Franse frank en de kosten.

In de oorspronkelijke vordering ingeleid bij dagvaarding van 27 mei 1988 werd door geïntimeerde gevorderd: 34.678,46 FF, met moratoire rente vanaf 17 februari 1986 + 6.000 FF schadevergoeding wegens wederrechtelijk «misbruik van wanbetaling».

Het bedrag van 34.678,46 FF stemt overeen met:

hoofdsom wegens leveringen van schoenen	82.293,00 FF
wegens strafbeding	12.343,95 FF
betalingen in mindering	-59.958,49 FF
blijft	34.678,46 FF

Bij conclusie van 22 april 1991 werd de interest vanaf 6 juni 1985 berekend op 44.666 frank.

Het oorspronkelijk verweer van appellante komt op de volgende afrekening neer:

hoofdsom (dagvaardig 27/5, ingeleid 9/6)	82.293,00 FF
reeds betaald	-59.958,49 FF
betaald bij de inleiding	-22.234,51 FF

blijft rekening houdend met betaling van kosten dagvaardig en 2.400 frank rechtsplegingsvergoeding) nihil

In zijn eerste vonnis, van 8 oktober 1992, heeft de eerste rechter beslist dat het stilzwijgen van geïntimeerde, die pas op 29 november 1990 bij monde van haar nieuwe raadsman toepassing vorderde van artikel 751 Gerechtelijk Wetboek jegens appellante, geen «verzaking aan enig recht» impliceerde.

Voorts stelde hij dat geïntimeerde recht had op interesten tegen het officiële Franse disconto, vermeerderd met 1% over de niet betaalde hoofdsom op datum van de eerste ingebrekestelling van 18 juni 1984.

Ten slotte aanvaardde hij een schadevergoeding van 15% op het nog verschuldigd saldo op het ogenblik van de dagvaarding en verwees hierbij naar artikel 82 van het Verdrag van 1 juli 1964.

Vergeefs besluit appellante dat haar betalingen, onmiddellijk na dagvaarding gedaan, een aanvaarding tot slot van alle rekening laten vermoeden door het enkele feit dat de zaak toen niet meer geactiveerd werd.

Ondanks de betalingen, liet geïntimeerde immers de zaak op rol stellen; ze wordt als zodanig geenszins vermoed afstand te hebben gedaan van haar vordering, inzonderheid wat betreft de interesten en de verhoging.

Appellante besloot zelf bij conclusie van 3 september 1982 dat het hier om een internationale koop-verkoop gaat zodat niet het Frans recht, noch het Belgisch recht toepasselijk is,

maar wel het internationaal Verdrag. Te dezen gaat het om het Verdrag van 1 juli 1964 houdende eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken, goedgekeurd bij wet van 15 juli 1970; voor het Hof besluit appellante thans precies tot het tegenovergestelde.

Hoe dan ook, de eerste rechter kan niet gevolgd worden, wanneer hij vermeld Verdrag te dezen toepasselijk achtte.

Allereerst dient men na te gaan of de te dezen te beoordeelen rechtssituatie en rechtsvraag onder het toepassingsgebied vallen van het Verdrag van 15 juni 1955 inzake de op de internationale koop van roerende en lichamelijke zaken toepasselijke wet.

Dit verdrag is een verzameling van verwijzingsregels die bepalen welk nationaal recht de verhouding beheerst.

Te dezen laat het geen twijfel dat de Franse wet toepasselijk is. (artikel 3... de interne wet van het land, waar de verkoper zijn gewoon verblijf heeft op het ogenblik waarop hij het order ontvangt).

Nu Frankrijk het Verdrag van 1 juli 1964 houdende een eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken, ondertekend te Den Haag, niet bekrachtigd heeft is er geen aanleiding om de materiële regels van de Eenvormige Wet van 15 juli 1970 aan te wenden, maar wel de Franse wet.

De algemene verkoopsvoorwaarden bepalen dat de rente verschuldigd is, zonder dat een ingebrekestelling vereist is, volgens een voet in functie van de zilverprijs (à un taux déterminé en fonction du pris d'argent) – artikel 9.

Deze interestenberekening is zo irrealistisch en onzeker dat geïntimeerde zelf in haar dagvaarding slechts moratoire interesten vorderde zonder enige specificatie; het Hof kent dan ook de (Franse) wettelijke moratoire rente toe vanaf de ingebrekestelling van 18 juni 1984; rente op rente is te dezen niet toepasselijk en wordt verworpen.

Wat het verhogingsbeding van 15% betreft, wordt in artikel 10 der algemene verkoopsvoorwaarden bepaald dat elke verhoging wegens een geschil tot invordering van een schuldvordering van rechtswege een verhoging van 15% medebrengt (Toute poursuite contentieuse pour le recouvrement d'une créance entrainera de plein droit, une majoration de 15%...).

Zelfs wanneer de Belgische rechter Frans recht toepast, dient hij de bepaling van artikel 1023 van het Gerechtelijk Wetboek toe te passen luidens hetwelk ieder beding tot verhoging van de schuldvordering, ingeval deze in rechte zou worden geëist, als niet geschreven wordt beschouwd; de termen «Toute poursuite contentieuse» slaan ook op het geding in rechte, zodat de verhoging niet toewijsbaar is.

Er zijn evenmin redenen voorhanden om een uitzonderlijke schadevergoeding toe te staan: appellante moet niet instaan voor de vertraging te wijten aan de vorige raadsman van geïntimeerde.

Stedebouw – Gemeentelijke bouwverordening die uitvoerings- of verordeningsbevoegdheid opdraagt aan het college van burgemeester en schepenen – Artikel 159 Grondwet

Er bestaat geen rechtsgrond voor het opdragen in een gemeentelijke bouwverordening van een uitvoerings- of een verordenende bevoegdheid aan het college van burgemeester en schepenen. De bouwverordening mag bijgevolg, op grond van art. 159 G.W., niet worden toegepast en de beklagde moet worden vrijgesproken van de overtreding van de onwettige verordening.

M. t/ Stad Gent

Aan de beklagde wordt een overtreding van de gemeentelijke bouwverordening van de stad Gent van 25 februari 1974 (goedgekeurd bij K.B. van 27 juni 1975) ten laste gelegd, strafbaar gesteld door art. 64 van de wet van 29 maart 1962 houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedebouw.

De beklagde betwist de wettigheid van de verordening. Op grond van art. 159 van de Grondwet heeft het Hof de plicht na te gaan of de verordening, waarvan de toepassing in het geding is, met de wetten overeenstemt. Het feit dat de bouwverordening door de toeziende overheid is goedgekeurd, doet hieraan geen afbreuk nu ook de beslissing van deze laatste dezelfde toetsing dient te ondergaan.

De bouwverordening strekt ertoe het algemeen uitzicht van de stad te verbeteren door het bevorderen van de fraaiheid, de netheid en de gezondheid van de woningen en gebouwen waardoor de vrijwaring en het behoud van de gebouwen behorend tot het stedelijk cultuurgoed in de hand wordt gewerkt en de toeristische aantrekkingskracht van de stad vermeerderd. Zij werd genomen krachtens het eerste hoofdstuk van titel IV van de Stedebouwwet van 29 maart 1962.

De bouwverordening eist in art. 1 dat de gevels van de woningen en gebouwen met hun afhankelijkheden en plantsoenen in behoorlijke staat van netheid worden onderhouden of gesteld. Daarenboven dienen zij in een behoorlijke toestand van uitwendige fraaiheid te verkeren of te worden gebracht. Art. 2 van de verordening bepaalt: «Het College van Burgemeester en Schepenen is belast met het nemen van de nodige maatregelen met het oog op de netheid van de woningen alsmede de uitwendige fraaiheid van de gebouwen...» Art. 3 belast de burgemeester met de uitvoering van de maatregelen die door het college in toepassing van artikel twee worden bepaald.

Het college van burgemeester en schepenen is niet bevoegd in het licht van art. 133 van de Gemeentewet (oud art. 90) om de besproken maatregelen te nemen, zodat met inachtneming van art. 159 van de Grondwet de bedoelde bouwverordening inderdaad niet toegepast mag worden.

Uit de bepalingen van de Stedebouwwet kan immers niet worden afgeleid dat niet de burgemeester maar wel het college van burgemeester en schepenen uitdrukkelijk en specifiek bevoegd zou zijn gemaakt om te beoordelen wat mag, niet mag, of moet, in verband van een goede plaatselijke ordening en een realisatie van de doelstellingen van de aanlegplannen en bouwverordeningen, anders dan bij het verlenen van een verkavelingsvergunning, een bouwvergunning of bij het bepalen van de wijze van herstel na een bouw misdrijf. Elke rechtsgrond waarop aan het college van burgemeester en schepenen enige uitvoeringsbevoegdheid opgedragen kon

HOF VAN BEROEP TE GENT

10e KAMER – 23 MAART 1995

Voorzitter: de h. Debruyne

Raadsheren: mevr. Van Peteghem en de h. Van Remoortel

Openbaar ministerie: mevr. Mortier

worden andere dan die door de Gemeentewet aan de burgemeester opgedragen ontbreekt.

Evenmin verstrekt de Stedebouwwet, noch enige andere wet, een rechtsgrond waardoor de gemeenteraad te dezen enige verordenende bevoegdheid bij delegatie had kunnen opdragen aan het college van burgemeester en schepenen. Het gaat te dezen niet om enkele aanvullende detailmaatregelen met het oog op de uitvoering van het reglement, maar om het vastleggen van essentiële maatregelen, aangezien zij bepalend zijn om de eventuele strafbaarheid vast te kunnen stellen. De verordening stelt immers niet strafbaar het niet in behoorlijke staat van netheid houden of stellen van de gevels van woningen en gebouwen met hun afhankelijkheden, maar de niet-uitvoering binnen de door de burgemeester vastgestelde termijn van de voorschriften van het college van burgemeester en schepenen.

De vaststelling dat het de burgemeester was die ter uitvoering overigens van art. 3 van de verordening aan de beklagde bij aangetekende brief kennis gaf van de beslissing van het college van burgemeester en schepenen is bij de beoordeling van de wettigheid van de verordening niet relevant.

De beklagde dient derhalve te worden vrijgesproken.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 3 OKTOBER 1995

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheren: de hh. Peeters en Transaux

Advocaten: mrs. Lernout en Dubois

Rechten van de mens – Art. 6, lid 1, E.V.R.M. – B.T.W. – Administratieve geldboeten

De administratieve geldboeten die voorgeschreven zijn door de artt. 61, § 4 (oud), en 70, § 4 (oud), W.B.T.W., zijn geen straffen in de zin van art. 6, lid 1, E.V.R.M.

Belgische Staat t/ S.

Overwegende dat geïntimeerde als handelaar in elektronische apparatuur B.T.W.-plichtige is; dat hij, reeds vanaf 1971, weigert de jaarlijkse opgave te doen van zijn klantenafnemers bij wijze van de zogenoemde B.T.W.-listing overeenkomstig artikel 50, § 1.5 (oud), W.B.T.W. alsook zijn boekhoudkundige stukken aan de bevoegde belastingsambtenaren conform artikel 61, § 1 (oud), W.B.T.W. ter inzage voor te leggen in zoverre het de gegevens betreft die tot identificatie van klanten kunnen leiden; dat niet betwist is dat geïntimeerde de belastingambtenaren nooit verhinderd heeft louter mathematische controles door het nazien van zijn boekhouding uit te voeren; dat zijn houding steunt op de vrees dat gegevens, die hij vertrouwelijke bedrijfsinformatie noemt, worden opgeslagen door de belastingadministratie in haar computerbestand, dat, volgens geïntimeerde, onvoldoende waarborgen biedt op geheimhouding;

...

Overwegende dat de eerste rechter (Rb. Antwerpen, 17 november 1987) de middelen van geïntimeerde niet heeft aanvaard in zoverre deze erop steunden dat artikel 50, § 1.5 (oud), W.B.T.W. strijdig was met artikel 1 van het (eerste)

aanvullend protocol bij het E.V.R.M. en met artikel 22.8 van de zesde B.T.W.-richtlijn; dat wel de verjaring werd uitgesproken van de boete voor het jaar 1977 in zoverre deze meer dan 5.000 fr. bedroeg; dat de eerste rechter tevens heeft aangenomen, zoals door geïntimeerde werd gesteld voorgehouden, dat de opgelegde geldboeten een strafrechtelijke sanctie zijn tengevolge waarvan degene die tot betaling ervan vervolgd wordt, recht heeft op een behoorlijke rechtsbedeling, zoals beschermd door artikel 6.1 E.V.R.M.; dat geïntimeerde overigens tevens artikel 14 I.V.B.P.R. ten grondslag van zijn verzet had gelegd; dat de eerste rechter aldus besliste met volle rechtsmacht te kunnen oordelen over de feiten, de schuld en de opportuniteit van de straf; dat geïntimeerde niet schuldig werd bevonden en er werd beslist dat hij de in de dwangbevelen gevorderde geldboeten niet verschuldigd is;

...

III. Toepassing van artikel 6.1 E.V.R.M. en artikel 14 I.V.B.P.R.

a. Tijdens de administratieve fase

Overwegende dat geïntimeerde heeft aangeklaagd dat hij tijdens de administratieve fase geen beoordeling heeft gekregen van een onafhankelijke en onpartijdige rechter na een openbare en eerlijke behandeling van het geschil; dat hij tevens het gebrek aan motivering van de beslissingen, die hem de betwiste boeten hebben opgelegd, heeft aangevoerd;

Overwegende dat artikel 6 E.V.R.M. er niet aan in de weg staat dat een verdragsluitende staat, om goede redenen die hem eigen zijn, de bestrijding van een wetsovertreding toevertrouwt aan een administratieve overheid op voorwaarde dat de betrokkene achteraf zijn zaak ter beoordeling kan voorleggen aan een rechterlijke instantie die alle waarborgen van het verdrag biedt; dat het beroep op de rechter te dezen mogelijk is gemaakt door artikel 89, tweede lid, W.B.T.W.; dat het opleggen van de geldboeten en het inzonderbaar stellen van de schuld door middel van een dwangbevel door de met invordering belaste ambtenaar (artikel 85, § 1, W.B.T.W.) alsook de tussenkomst van de minister van financiën met het oog op het oplossen van moeilijkheden (artikel 84 W.B.T.W.) het rechtsgeding, in de zin van het beroep op de rechter, voorafgaan en de mogelijkheid van de betrokkene om zich tot de rechter te wenden onverlet laten; dat geïntimeerde niet heeft bewezen dat de administratieve behandeling vóór het rechtsgeding een inbreuk zou zijn op zijn recht van verdediging of op zijn recht op een behoorlijke rechtsbedeling;

b. Bij de behandeling voor de rechter

Overwegende dat appellant, in strijd met wat de eerste rechter heeft aangenomen, stelt dat de geldboeten, opgelegd met toepassing van artikel 70, § 4 (oud), en 61, § 4 (oud), W.B.T.W., geen straffen zijn en dat het opleggen, invorderen en het betwisten voor de rechter van deze boeten buiten de toepassing van artikel 6 E.V.R.M. blijven; dat appellant hieruit afleidt dat deze boeten van rechtswege verschuldigd zijn door het enkele feit van de overtreding van de wetsbepaling waarop de boeten van toepassing zijn en dat de taak van de rechter ertoe beperkt is zich te vergewissen of deze overtreding bestaat en of de boeten naar wettelijke norm werden opgelegd;

dat appellant beweert dat het recht van geïntimeerde op een behoorlijke rechtsbedeling hierdoor niet is gekrenkt;

Overwegende dat partijen niet betwist hebben dat artikel 6 E.V.R.M. tot het Belgisch positief recht behoort en een directe werking heeft in de Belgische nationale rechtsorde;

Overwegende dat appellant aanvoert dat artikel 6.1 E.V.R.M. rechtsbescherming biedt ten aanzien van burgerlijke rechten en verplichtingen doch de rechten en de plichten die hun oorsprong vinden in het fiscaal recht hiertoe niet behoren;

dat appellant hierin bijgevallen wordt omdat het ius tributi een politiek recht is en de betwistingen te dezen hierin hun oorsprong vinden;

Overwegende dat geïntimeerde echter op dezelfde rechtsbescherming aanspraak heeft gemaakt ter zake van de strafvervolgning waarvan hij meent het voorwerp te zijn;

dat artikel 6 E.V.R.M. wel van toepassing is in fiscale zaken in zoverre de fiscale procedure uitmondt of kan uitmonden in een strafrechtelijke sanctie; dat op die wijze door geïntimeerde de betwisting is opgeworpen of er te dezen al dan niet sprake is van een strafvervolgning; dat deze betwisting terug te brengen is tot de kwestie of de administratieve geldboeten, voorgeschreven door artikel 61, § 4 (oud), en artikel 70, § 4 (oud), W.B.T.W., een straf zijn in de betekenis die daaraan door het E.V.R.M. gegeven wordt;

Overwegende dat de uitlegging van het begrip «straf», zoals dat op autonome wijze op grond van het verdrag moet gegeven worden, leidt tot de toetsing aan volgende criteria: – de inbreuk, waarop de straf wordt toegepast, behoort volgens het recht van de verdragsluitende staat tot het strafrecht; – de aard van de overtreden norm; – de aard en de zwaarte van de sanctie;

dat hierbij in acht genomen moet worden dat het eerste criterium alleen geen uitsluitel kan geven; dat de nationale wetgever immers niet zou vermogen de werking van het verdrag uit te sluiten door een straf eenvoudig als niet-strafrechtelijk te rangschikken; dat een totale beoordeling noodzakelijk is zonder dat vereist is dat de toetsing van ieder criterium tot hetzelfde resultaat leidt;

Overwegende dat er geen twijfel kan bestaan dat de geldboeten in kwestie door de B.T.W.-wet zelf als niet-strafrechtelijk worden gezien; dat deze wet immers onder «Hoofdstuk XI. Strafbepalingen» een onderscheid maakt tussen «Afdeling 1. Administratieve geldboeten», waarvan artikel 70, § 4 (oud), W.B.T.W. deel uitmaakt, en «Afdeling 2. Strafrechtelijke sancties»; dat artikel 72 W.B.T.W. bovendien uitdrukkelijk vermeldt dat alle bij het wetboek ingestelde geldboeten, behalve die welke de artikelen 73, 73bis en 73quater opleggen, administratieve geldboeten zijn; dat dan ook duidelijk is dat ook artikel 61, § 4 (oud), W.B.T.W. naar nationaal recht niet bij de strafrechtelijke sancties is gerangschikt; dat verder het Strafwetboek slechts van toepassing is, naar luid van artikel 73quinquies, op de als strafrechtelijk gerangschikte sancties; dat de geldboeten in kwestie worden opgelegd door de administratie zelf terwijl de vervolging van de inbreuken waarop strafrechtelijke sancties zijn gesteld, slechts aan het openbaar ministerie toekomt (artikel 74, § 1, W.B.T.W.); dat deze strafvervolgning plaatsheeft voor de strafrechter terwijl het verzet tegen de geldboeten in kwestie op initiatief van degene te wiens laste het dwangbevel is uitgevaardigd met toepassing van artikel 89 W.B.T.W. voor de burgerlijke rechter wordt gebracht;

Overwegende dat ten aanzien van de aard van de inbreuk, namelijk het verzuim de jaarlijkse B.T.W.-listing in te dienen en bij de belastingcontrole alle vereiste documenten ter inzage voor te leggen, wordt vastgesteld dat de overtreden verplichtingen een algemene draagwijdte hebben door geldend te zijn voor alle burgers die een B.T.W.-plichtige activiteit uitoefenen; dat de inbreuken in kwestie de openbare orde raken; dat zij deze eigenschappen in de eerste plaats ontleen aan het fiscaal recht; dat de overtreden verplichtingen, die passen in het kader van de belastingcontrole, zowel de juiste heffing van de belasting als de bestrijding van de fiscale fraude beogen; dat slechts deze laatste doelstelling traditioneel in België en ook in andere verdragsluitende landen op het terrein van het strafrecht ligt; dat meer bepaald de overtredingen in kwestie naar luid van artikel 73 W.B.T.W. slechts dan als misdrijven worden aangemerkt wanneer ze gepleegd zijn met bedrieglijk opzet of met het oogmerk te schaden; dat er zonder dit bijzonder opzet te dezen geen misdrijf bestaat; dat hieraan niet in de weg staat dat op de wetsovertreding, die ook zonder elementen van fraude het doel van de wet, namelijk de juiste heffing van de belasting bedreigen, administratieve geldboeten als sanctie toegepast kunnen worden; dat deze trouwens worden opgelegd ongeacht de strafvervolgning en, in geval van een misdrijf, boven en naast de strafrechtelijke sancties; dat de normen, meer bepaald artikel 50, § 1.5 (oud), en 61, § 1 (oud), W.B.T.W., in zoverre deze zonder bijzonder opzet overtreden worden, niet van strafrechtelijke aard zijn;

Overwegende dat appellant laat gelden dat de administratieve boeten in kwestie de gepaste vergoeding zijn ter vrijwaring van de rechten van de schatkist; dat geïntimeerde daarentegen opwerpt dat deze geldboeten een leed willen opleggen voor een niet-conform gedrag en nieuwe inbreuken willen voorkomen, dat ze een pecuniair karakter hebben zoals een klassieke strafrechtelijke boete waarvoor zij ook wat betreft de zwaarte niet onderdoen;

dat de administratieve geldboeten ongetwijfeld op strafrechtelijke sancties gelijk zijn waar zij een persoon een leed opleggen wegens een met de wet strijdig gedrag, dat aldus wordt beteugeld en voor de toekomst wordt ontraden; dat deze gelijkenis voortkomt uit het feit dat het om «sancties» gaat, wat niet noodzakelijk impliceert dat het tevens «straffen» betreft; dat de administratieve geldboeten rechtstreeks als vergoeding ten goede komen van degene die de gepleegde onregelmatigheid heeft ondergaan, namelijk de Belgische Staat; dat deze geldboeten, zoals reeds vermeld, verschuldigd blijven wanneer tevens strafrechtelijke sancties worden opgelegd; dat zij door het overlijden van de persoon, die ze opgelegd heeft gekregen, niet vervallen; dat zij zijn nalatenschap bezwaren; dat ze ook kunnen worden opgelegd aan rechtspersonen tegen wie naar Belgisch recht geen strafvervolgning kan worden ingesteld; dat de uitvoering ervan niet vervangen kan worden door een gevangenisstraf; dat zij niet in het openbaar worden opgelegd; dat zij niet door de strafrechter worden uitgesproken; dat zij geen weerslag hebben op het strafregister van de betrokkene; dat zij buiten de samenvoeging van straffen blijven en niet in aanmerking komen om herhaling in strafzaken vast te stellen; dat het genaderecht, aan de Koning verleend conform artikel 110 G.W., zonder uitwerking blijft op de geldboeten in kwestie;

Overwegende dat uit het geheel van de voormelde elementen besloten moet worden dat de administratieve geld-

boeten, voorgeschreven door artikel 61, § 4 (oud) en 70, § 4 (oud), W.B.T.W., geen straffen zijn in de zin van artikel 6.1 E.V.R.M.;

Overwegende dat geïntimeerde zijn aanspraken betreffende de behoorlijke rechtsbedeling ook heeft laten steunen op artikel 14 I.V.B.P.R.; dat appellant ten onrechte de directe werking van deze verdragsregel, die wel degelijk een voldoende duidelijke en toepasbare rechtsnorm heeft uitgedrukt, in twijfel heeft getrokken; dat de bedoelde rechtsbescherming evenwel ook de strafvervolgning betreft en niet is aangetoond dat hieraan een andere betekenis gegeven moet worden in het kader van het I.V.B.P.R. dan van het E.V.R.M., zoals voormeld;

Overwegende dat dan ook slechts de werkelijkheid van de overtreding en de wettelijkheid van de opgelegde boeten ter beoordeling van de rechter staan; dat deze niet vermag zich uit te spreken over de opportuniteit van de administratieve geldboeten noch over de rechtvaardigingsgronden die geïntimeerde heeft aangevoerd;

...

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

2e KAMER – 5 OKTOBER 1992

Voorzitter: de h. Lemmens

Advocaten: mrs. Schuurmans, Van Hout-Koninckx, Vercammen, Timmermans, Van den Vonder en Smits

1. Vennootschap – Verkoop van het hele vermogen – Gevolg – Bevoegd orgaan – 2. Huwelijk – Voornaamste gezinswoning – Inbreng in vennootschap – Verdere bewoning – Verkoop door gedelegeerd bestuurder – Art. 224, § 1, B.W.

1. De verkoop van het hele vermogen van een vennootschap betekent de virtuele ontbinding van de vennootschap. De bevoegdheid daartoe berust alleen bij de (buitengewone) algemene vergadering (art. 102 Venn.W.), niet bij de gedelegeerd bestuurder.

2. Het enkele feit dat de voornaamste gezinswoning door een echtpaar is ingebracht in het vermogen van een vennootschap, terwijl beide echtgenoten in een gedeelte ervan blijven wonen, betekent niet dat de echtgenoot die tevens gedelegeerd bestuurder is, geen door art. 215, § 1, B.W. bedoelde rechten op dit onroerend goed bezit. Art. 215, § 1, B.W. blijft dan ook toepasselijk. De onderhandse verkoop van dat onroerend bezit van de vennootschap kan derhalve krachtens art. 224, § 1, B.W. nietig worden verklaard.

S. t/ S. e.a.

Ten aanzien van de feiten

De door de partijen overgelegde stukken en gedane verklaringen maken het mogelijk de beslissende gegevens voor de beoordeling van dit geschil als volgt samen te vatten:

1) Op 10 december 1977 huwden M. S. en D. S. onder het wettelijk huwelijksvermogensstelsel (bij gebreke van enig huwelijkscontract).

2) De echtgenoten S.–S. kochten in 1987 (en deels in 1989) een woonhuis met grond en een perceel akkergrond, gelegen

(...) en exploiteerden daarin samen een taverne-restaurant, genaamd Brughuis.

3) Begin 1990 voerde de heer W. M. (belastingconsulent) in opdracht van de echtgenoten S.–S. een voorstudie voor de oprichting van de «N.V. Brughuis» uit.

4) Anno 1990 is in deze woning tevens de echtelijke woning van het gezin S.–S. gevestigd.

5) Op 5 april 1990 werd door notaris W. (...) de oprichtingsakte verleden van de N.V. Brughuis, met maatschappelijke zetel te (...) en een maatschappelijk kapitaal van 3.010.000 fr.

Mevr. M. Van S. (moeder van de heer S.) deed een inbreng in geld ad 10.000 fr. en de echtgenoten S.–S. deden een niet-geldelijke inbreng (voor een waarde van 3.000.000 fr.) van voormeld woonhuis («voorheen café Brughuis») en grond. De echtgenoten S.–S. ontvingen 300 van de 301 aandelen (ad 10.000 fr.).

Op deze woning rustte toen een hypotheek voor een bank-schuld ad 1.750.000 fr. en de inbrengers verbonden er zich toe deze achterliggende schuld in kapitaal en interesten te betalen («zodat de vennootschap hiervoor niet instaat»).

De vennootschap werd voor onbepaalde tijd opgericht met als doel «het uitoefenen van elke activiteit in de horeca-sector».

...

Voor de tijd van zes jaar werden de heer S. en de dames S. en Van S. als bestuurders benoemd en door deze raad van bestuur werd de heer S. benoemd tot gedelegeerde bestuurder, bevoegd om de vennootschap alleen te vertegenwoordigen.

...

7) Op 21 februari 1992 deelde de heer S. schriftelijk zijn ontslag als gedelegeerd bestuurder van de N.V. Brughuis mee aan mevr. S.

8) In maart 1992 stelde mevr. S. een procedure tot echtscheiding op grond van bepaalde feiten tegen de heer S. in.

9) Bij beschikking van 9 april 1992 van de voorzitter van deze rechtbank werd de heer S. gemachtigd om afzonderlijk in de echtelijke woning te verblijven en bij beschikking van 18 juni 1992 van dezelfde voorzitter werd mevr. S. gemachtigd om afzonderlijk te verblijven op het adres (...).

10) Inmiddels had moeder Van S. op 17 augustus 1992 haar aandeel (10.000 fr.) verkocht aan de heer S.

11) Volgens mevr. S. werd met haar echtgenoot afgesproken dat zij de «onverdeelde helft» in de aandelen van de N.V. Brughuis van de heer S. zou overnemen, daar zij de exploitatie van het «Brughuis» wenste voort te zetten.

De heer S. ontkent het bestaan van zulk een afspraak.

12) Tot op het ogenblik van de echtelijke moeilijkheden in maart 1992 exploiteerden de echtgenoten S.–S. nog steeds samen taverne-restaurant «Brughuis» uit.

13) Bij onderhandse overeenkomst van 13 juni 1992 verkocht de heer S. als gedelegeerd bestuurder van de N.V. Brughuis aan de echtgenoten F.–C. «het onroerend goed gelegen te L., genaamd Brughuis, oppervlakte 8 a 81 ca en akkergrond, groot ongeveer 5 a 19 ca en roerende goederen toebehorend aan N.V. Brughuis behoudens contracten in verband met deze roerende goederen» voor de prijs van 10.800.000 fr. B.T.W. inbegrepen, te betalen als volgt: (...).

Deze overeenkomst werd ook door mevr. Van S. als bestuurder voor akkoord ondertekend.

14) Op 8 juli 1992 ontving de advocaat van mevr. S. van notaris W. een faxbericht, inhoudende kopie van voormelde onderhandse akte.

...

16) Door de advocaat van de heer S. werd ter zitting van 28 september 1992 gesteld dat de heer S. de handelszaak «Brughuis» niet verder drijft.

...

Beoordeling

De litigieuze onderhandse verkoop is een beschikking over het hele vermogen van de vennootschap en betekent in concreto de virtuele ontbinding van de N.V. Brughuis, nu de door de heer S. beweerde voorgehouden mogelijkheid «om over te gaan tot het opnemen van een andere soortgelijke handelszaak, wat trouwens de bedoeling van de heer S. schijnt te zijn» (sic) door geen enkel gegeven waarop deze rechtbank acht kan slaan waarschijnlijk gemaakt wordt en derhalve als loutere hypothese geen enkele bewijswaarde heeft.

De gedelegeerd bestuurder heeft niet de bevoegdheid om zulk een handeling te verrichten, nu hiertoe blijkens de vennootschapswetgeving (art. 102 Venn.W.) enkel de (buitengewone) algemene vergadering beslissingsbevoegdheid heeft.

Ook de kopers dienden te weten dat deze verkoop in de concrete omstandigheden waarin hij geschiedde, en die de kopers – gelet op de bijstand van de heer M. – dienden te kennen, buiten de bevoegdheid van de gedelegeerd bestuurder (om de naamloze vennootschap te vertegenwoordigen) viel.

Bovendien konden de kopers, die zoals gesteld dienden te weten dat de N.V. Brughuis een familievennootschap was van de echtelijke moeilijkheden hebbende vennoten S.–S. – die beiden deze handelszaak dreven – er niet onkundig van zijn dat deze handeling, in de concrete omstandigheden waarin ze plaatsvond, klaarblijkelijk buiten het doel van deze vennootschap lag (cf. art. 63bis Venn.W.).

Het enkele feit dat de echtgenoten S.–S. in het kader van een procedure tot echtscheiding op grond van feiten vanaf april 1992 gemachtigd werden om afzonderlijk te verblijven betekent niet dat hierdoor op het ogenblik van de onderhandse koop (13 juni 1992) de woning te L. zou opgehouden hebben de voornaamste gezinswoning te zijn.

Het enkele feit dat deze voornaamste gezinswoning door de echtgenoten S.–S. in het vennootschapsvermogen werd ingebracht, waardoor zij 300 aandelen ontvingen terwijl mevr. S. bestuurder – en de heer S. gedelegeerd afgevaardigd bestuurder was en terwijl beide echtgenoten in een gedeelte van het ingebrachte huis bleven wonen, betekent niet dat de heer S. geen door art. 215, § 1, B.W. bedoelde rechten op dit onroerend goed meer zou bezitten zodat dit art. 215, § 1, B.W. toepasselijk blijft op de onderhandse verkoop van 13 juni 1992, die derhalve ook overeenkomstig art. 224, § 1, B.W. nietig verklaard kan worden.

De onderhandse verkoop van 13 juni 1992 geschiedde bovendien met miskenning van de gerechtvaardigde belangen van mevr. S.

Om alle boven vermelde redenen dient de onderhandse verkoop van 13 juni 1992 nietig verklaard te worden.

Het is momenteel niet vaststaand dat de heer S. door wanbeheer schade veroorzaakt heeft en dat de schade door zijn foutief optreden i.v.m. de litigieuze onderhandse verkoop door de nietigverklaring van deze overeenkomst nog niet volledig hersteld zou zijn.

De echtelijke moeilijkheden lijken de goede werking van de vennootschap ontwricht te hebben.

In die omstandigheden dient de door mevr. S. gevorderde schadevergoeding ongegrond verklaard te worden;

NOOT–Geldt de bescherming van de gezinswoning ook nog na inbreng ervan in een vennootschap?

1. Overeenkomstig artikel 215, § 1, B.W. kan de ene echtgenoot zonder de instemming van de andere niet onder bezwarende titel of om niet beschikken over de rechten die hij bezit op het onroerend goed dat het gezin tot voornaamste woning dient, noch over het huisraad aldaar aanwezig. Artikel 215, § 2, B.W. beschermt het recht op huur, behalve handelshuur en landpacht, van het onroerend goed dat geheel of gedeeltelijk dient tot gezinswoning.

2. In de onderhavige casus werd bij de oprichting van een naamloze vennootschap door een onder het wettelijk stelsel gehuwd echtpaar hun voornaamste gezinswoning, waarin zij tevens samen een taverne-restaurant dreven, ingebracht. In ruil ervoor ontving het gemeenschappelijk vermogen 300 aandelen. De moeder van de echtgenoot onderschreef het enig overblijvende aandeel. De drie oprichters werden alle bestuurder van de naamloze vennootschap. Door de aldus samengestelde raad van bestuur werd de echtgenoot aangewezen als gedelegeerd bestuurder, bevoegd om de vennootschap alleen te vertegenwoordigen. De onderlinge verstandhouding tussen de echtgenoten verslechterde echter dusdanig dat de echtgenote een procedure tot echtscheiding op grond van bepaalde feiten instelde. In het kader van dringende voorlopige maatregelen werd de echtgenoot door de voorzitter van de rechtbank gemachtigd om alleen in de gezinswoning te verblijven. Hierna verkocht de echtgenoot als gedelegeerd bestuurder bij onderhandse overeenkomst de roerende goederen en het onroerend goed van de vennootschap. De echtgenote die de handelszaak verder wilde drijven, vorderde de nietigverklaring van deze overeenkomst, zowel op vennootschapsrechtelijke gronden als wegens schending van de bescherming van de gezinswoning, vervat in artikel 215 B.W.

De Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen oordeelde in haar vonnis van 5 oktober 1992 onder meer dat het enkele feit dat deze voornaamste gezinswoning door de echtgenoten werd ingebracht in het vennootschapsvermogen, niet betekent dat de bepaling inzake de bescherming van de gezinswoning (art. 215, § 1, B.W.) buiten werking wordt gesteld.

3. Dat vonnis komt naar Belgisch recht bevreemdend over. De voornaamste gezinswoning wordt enkel beschermd als ze het voorwerp uitmaakt van een zakelijk recht dat één van de of beide echtgenoten bezit of indien ze door één van beide echtgenoten wordt gehuurd (behalve bij handelshuur en landpacht) ongeacht of dit vóór of tijdens het huwelijk gebeurde. Indien beide echtgenoten daarentegen samen de huurovereenkomst hebben ondertekend, is de beschermingsregeling van artikel 215, § 2, B.W. niet van toepassing. De geldende regels van het huwelijksvermogensrecht en van het verbintenissenrecht zijn op dit contractuele en aan de eigenaar bekende gezamenlijk recht van toepassing (zie Baeteman, G., «De bescherming van de gezinswoning», *T.P.R.*, 345, nr. 11; Gerlo, *Handboek huwelijksvermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 1992, nr. 78bis; Pintens, W., «Der Schutz der Familienwohnung nach belgischem Recht», in *Der*

Schutz der Familienwohnung in Europäischen Rechtsordnungen, Henrich, D. en Schwab, D. (red.), Bielefeld, Ernst Gieseking, 1995, 11, nr. 17, en de verwijzing aldaar in voetnoot 23).

Met «rechten op het onroerend goed», waarvan sprake in artikel 215, § 1, B.W., worden enkel zakelijke rechten bedoeld. Niet alleen het eigendomsrecht, maar ook het vruchtgebruik, het recht van gebruik en bewoning, het erfpacht- en opstalrecht worden eronder begrepen (Baeteman, G., *l.c.*, 342, nr. 9, en de verwijzing aldaar in voetnoot 22; Casman, H. en Van Look, M., *Huwelijksvermogensstelsels?* Brussel, Ced.Samson, 1977, 1/4, 7; Gerlo, J., *o.c.*, nr. 60; Pauwels, J., *Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel (art. 212-224 B.W.)*, Leuven, Acco, 1980, nr. 199; Tobback, K., art. 215 B.W., in *Comm. Pers.*, Gerlo, J., Heyvaert, A., Pauwels, J. en Senaevae, P. (red.), Antwerpen, Kluwer, 1984, 12, nr. 22). Andere titels dan een zakelijk recht of een huurrecht op grond waarvan de gezinswoning betrokken wordt, zoals bijvoorbeeld bruikleen, een persoonlijk recht van gebruik, een gedoogzaamheid, een recht op dienstwoning, vallen niet onder de bescherming van artikel 215 B.W. (Casman, H. en Van Look, M., *o.c.*, 1/4, 7; De Gavre, J. en Lampe, M.F., «La réforme des droits et devoirs respectifs des époux et des régimes matrimoniaux (loi du 14 juillet 1976)», Jeune barreau de Bruxelles (red.), Brussel, 1977, 106; Gerlo, J., *o.c.*, nr. 60; Pauwels, J., *o.c.*, nr. 201; Pintens, W., *l.c.*, 3, nr. 3; Tobback, K., *l.c.*, 15, nr. 27).

Dit in tegenstelling tot artikel 215, derde lid, van het Franse Code civil dat bepaalt: «Les époux ne peuvent l'un sans l'autre disposer des droits par lesquels est assuré le logement de la famille, ni des meubles meublants dont il est garni...» (vergelijk met de Franstalige versie van artikel 215, §1, B.W., dat bepaalt: «Un époux ne peut, sans l'accord de l'autre, disposer entre vifs à titre onéreux ou gratuit des droits qu'il possède sur l'immeuble qui sert au logement principal de la famille...»). Onder «les droits par lesquels est assuré le logement de la famille» worden in Frankrijk naast zakelijke rechten ook persoonlijke rechten verstaan (Colomer, A., *Droit civil. Régimes matrimoniaux*, Parijs, Litec, 1995, nr. 69; Terré, F. en Simler, P., *Droit civil. Les régimes matrimoniaux*, Parijs, Dalloz, 1994, nr. 62).

Deze verschillende bescherming van de gezinswoning volgens het Franse recht ten opzichte van het Belgische recht is een anoniem annotator evenwel ontgaan (X, noot onder Rb. Mechelen, 5 oktober 1992, *T.R.V.*, 1994, p. 465, nr. 4). Het aldaar aangevoerde argument dat voormeld vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen analoog is met een arrest van het Franse Hof van Cassatie van 11 maart 1986 (*Bull. Civ.*, 1986, 59-60, nr. 62) kan dan ook niet worden aangenomen. In deze casus werd een appartement dat diende als gezinswoning, aangekocht door een vennootschap waarvan de man de belangrijkste aandeelhouder en bestuurder was. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde subsidiair, in de veronderstelling dat het fictief karakter van de vennootschap niet werd aangenomen, dat de machtiging van de echtgenote nog steeds vereist was, aangezien de vrouw van haar man de uitdrukkelijke toelating had gekregen om met de kinderen het appartement te gebruiken. Zijn rechten als vennoot garandeerden de man immers het genot van de gezinswoning, welke eigendom was van de vennootschap. De beschikking over dit persoonlijke recht op genot ingevolge zijn rechten als vennoot wordt door artikel 215, derde lid, C.c. be-

schermd, wat naar Belgisch recht niet het geval is aangezien artikel 215, § 1, B.W. enkel en alleen zakelijke rechten omvat.

4. Indien men de volle eigendom van een gezinswoning, zelfs indien gedeelten ervan voor beroepsdoeleinden worden gebruikt, wenst in te brengen in een vennootschap, dient de regeling van artikel 215, § 1, B.W. te worden nageleefd. Wel moet een onderscheid worden gemaakt naargelang deze gezinswoning gevestigd is in een eigen goed van een van beide echtgenoten dan wel in een gemeenschappelijk of onverdeeld goed (De Gavre, J. en Lampe, M.F., *l.c.*, 107-113; Gerlo, J., *o.c.*, nr. 61; Tobback, K., *l.c.*, 20, nr. 43).

Betreft de ingebrachte gezinswoning een eigen goed, dan kan de echtgenoot-eigenaar deze woning enkel inbrengen indien de andere echtgenoot zijn *instemming* daartoe verleent (art. 215, § 1, B.W.). De instemming wordt vereist, niet de toestemming in de zin van artikel 1109 B.W. De mede-echtgenoot is immers geen partij bij de rechtshandeling. Weigert deze echtgenoot zijn instemming zonder gewichtige redenen, dan kan de andere echtgenoot overeenkomstig artikel 215, § 1, derde lid, B.W. zich door de rechtbank van eerste aanleg en, in spoedeisende gevallen, door de voorzitter van die rechtbank, laten machtigen om die handeling alleen te verrichten (voor een uitvoerige bespreking van deze vervangende machtiging; zie Tobback, K., *l.c.*, 27-28, nrs. 59-62). Wordt de instemming van de andere echtgenoot daarentegen niet verkregen omdat deze afwezig of onbekwaamverklaard is dan wel in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te kennen te geven, dan kan de echtgenoot-eigenaar overeenkomstig artikel 220, § 1, B.W. zich door de rechtbank van eerste aanleg laten machtigen om de bedoelde inbreng alleen te verrichten (voor een uitvoerige bespreking hiervan zie Van der Meersch, B., «De rechterlijke machtiging en de gerechtelijke indeplaatsstelling (art. 220, § 1 en § 2, B.W.)», *R.W.*, 1991-92, 1077-1078). Indien de echtgenoot-eigenaar de inbreng verricht zonder de vereiste instemming of een vervangende machtiging van de rechter te hebben gekregen, kan deze inbreng op verzoek van de andere echtgenoot, en onverminderd de toekenning van schadevergoeding, worden nietigverklaard overeenkomstig artikel 224, § 1, 1 en § 2, B.W.

Artikel 215, § 1, B.W. dient daarentegen cumulatief te worden toegepast met de artikelen 1418-1420 B.W. indien de ingebrachte gezinswoning behoort tot het gemeenschappelijk vermogen. Een echtgenoot kan in principe zonder de medewerking van de andere echtgenoot geen gemeenschappelijke gezinswoning inbrengen in een vennootschap. Daartoe is overeenkomstig artikel 1418, 1, a, B.W. de *toestemming* van de andere echtgenoot vereist. Deze is immers partij bij de rechtshandeling (Baeteman, G., *l.c.*, 356, nr. 23). Indien een echtgenoot zonder wettige reden weigert zijn toestemming te geven of in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te kennen te geven, kan de andere echtgenoot zich door de rechtbank van eerste aanleg laten machtigen om die inbreng alleen te verrichten (art. 1420 B.W.). Daarbij dient de rechter rekening te houden met alle belangen – vermogensrechtelijke en morele – zowel van de echtgenoten als langs hen om van de kinderen, en niet enkel met het zuiver materieel belang, zoals vervat in artikel 1420 B.W. (Gerlo, J., *o.c.*, nr. 69; Pauwels, J., *o.c.*, 200). De inbreng van de gemeenschappelijke gezinswoning door een echtgenoot, zonder de vereiste toestemming van de andere echtgenoot, kan op verzoek van de andere echtgenoot, die bewijst dat hij een wettig belang heeft

en onverminderd de rechten van de te goeder trouw zijnde derden, door de rechtbank van eerste aanleg nietig worden verklaard overeenkomstig de artikelen 1422, 1°, en 1423 B.W.

Wanneer de ingebrachte gezinswoning een onverdeeld goed is, moet artikel 215, § 1, B.W. cumulatief worden toegepast met de regeling inzake onverdeelde medeëigendom. Een echtgenoot kan overeenkomstig de regels inzake medeëigendom zijn onverdeeld aandeel van dit onroerend goed, dat dienst doet als voornaamste gezinswoning, inbrengen zonder de instemming van de andere echtgenoot (art. 577bis, § 4, B.W.). Artikel 215, § 1, B.W. belet hem dit evenwel, zodat de instemming van de andere echtgenoot daarbij vereist is. Indien men daarentegen een onverdeelde gezinswoning voor de geheelheid wenst in te brengen, is de toestemming van beide echtgenoten vereist (art. 577bis, § 6, B.W.). In beide gevallen kan de andere echtgenoot, indien de inbreng gebeurde zonder de vereiste in- of toestemming, de nietigverklaring verkrijgen, onverminderd de toekenning van schadevergoeding, overeenkomstig artikel 224, § 1, 1, en § 2, B.W.

In de onderhavige casus werd de gemeenschappelijke gezinswoning in volle eigendom ingebracht in een naamloze vennootschap. Voor deze daad van beschikking was aldus de toestemming van beide echtgenoten vereist overeenkomstig artikel 1418, 1, a, B.W., wat *in casu* bleek te zijn.

5. Door inbreng wordt deze gezinswoning een vermogensbestanddeel van de vennootschap. vanaf dan geldt dan ook de bescherming van artikel 215, § 1, B.W. niet meer aangezien noch de ene noch de andere echtgenoot nog enig zakelijk recht op dit onroerend goed bezit (Christiaens, A., «Rechterlijke inmenging in vennootschappen naar aanleiding van gezinsmoeilijkheden», in *De familiale onderneming naar de 21e eeuw. Liber Amicorum Roger Vandelanotte*, BAB-Kortrijk (red.), Brussel, Ced. Samson, 1995, 35; De Wulf, C., «Patrimoniumvennootschap versus familiaal vermogensrecht», *T.Not.*, 1992, 522; Pauwels, J., *o.c.*, nr. 201). De vennootschap bestuurt voortaan, door haar organen, de ingebrachte goederen met het oog op haar eigen doelstellingen die niet noodzakelijk overeenstemmen met de belangen van elke vennoot afzonderlijk. Ten onrechte worden de ingebrachte goederen wel eens verward met de aandelen die hiervoor aan de vennoot zijn toegekend. Zoals de verkoper van een onroerend goed na de verkoop enkel nog beschikt over de koopsom, zo beschikken echtgenoten na inbreng van een gezinswoning enkel nog over de in ruil voor hun inbreng verkregen aandelen (vergelijk met Cass., 25 april 1985, *R.W.*, 1985-86, 2623, *Rev.Prat.Soc.*, 1986, 124, noot Mougenot, en *Rev.Trim.Dr.Fam.*, 1986, 188). Echtgenoten die, na inbreng van de gezinswoning, hierin blijven wonen en geen huur of enige andere titel voor bewoning hebben bedongen, verkeren in geen andere situatie dan echtgenoten die hun gezinswoning hebben verkocht. Zij beschikken over geen recht of titel die hun uitdrijving in de weg staat. Ook als een echtgenoot de vennootschap bestuurt of in de algemene vergadering een meerderheidspositie bezit, blijft de hieraan verbonden bevoegdheid doelgericht in het belang van de vennootschap. Bij de beoordeling van de verkoop van de gezinswoning, eigendom van de vennootschap, door de gedelegeerd bestuurder dient niet het belang van zijn echtgenoot maar dat van de vennootschap als maatstaf. Hij handelt niet voor zichzelf doch als bestuurder van andermans zaken. Anders

behoeft een echtgenoot-bestuurder, vooraleer hij kan (mede)beslissen tot vervreemding van dit vermogensbestanddeel van de vennootschap, bij ontstentenis van instemming van de andere echtgenoot, overeenkomstig artikel 215, § 1, derde lid, B.W. eerst de machtiging van de rechtbank van eerste aanleg (Champenois, G., «Chronique de jurisprudence civile générale. Régimes matrimoniaux», *R.N.D.*, 1986, 1261; Christiaens, A., *l.c.*, 35; De Page, P., «Chronique de jurisprudence 1984-1987 sur les régimes matrimoniaux», *Rev.Trim. Dr.Fam.*, 1988, 34. Anders: Weyts, L., *Vennootschappen met echtgenoten*, Antwerpen, Kluwer, 1980, nr. 226 *in fine*). Deze bepaling is echter alleen van toepassing op een geschil tussen echtgenoten betreffende een gezinswoning waarop één van beide echtgenoten een zakelijk recht bezit. Het primair stelsel is van toepassing op alle gehuwden door het enkele feit van het huwelijk, maar het is ook enkel en alleen van toepassing op gehuwden. Wanneer de gezinswoning is ingebracht in een vennootschap, behoort dit onroerend goed aan een afzonderlijke rechtspersoon toe die over een afgescheiden vermogen beschikt (Bouckaert, F., «Huwelijksvermogensrecht en vennootschapsrecht», in *Gezin en recht in een postmoderne samenleving. Twintig jaar post-universitaire cyclus Willy Delva (1973-1993)*, Storme, M., (red.), Gent, Mys & Breesch, 1994, 324, nr. 21).

6. Dit standpunt ligt ook in de lijn van het arrest van het Belgisch Hof van Cassatie van 25 april 1985 (*R.W.*, 1985-86, 2623, *Rev.Prat.Soc.*, 1986, 124, noot Mougenot, en *Rev.Trim.Dr.Fam.* (1986, 188) inzake de onmogelijkheid voor de vrederechter of de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg om met toepassing van artikel 223 B.W. respectievelijk artikel 1280 Ger.W. zich in te mengen in de werking van een rechtspersoon. De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel had een echtgenote gemachtigd om een kapsalon, afhankelijk van de B.V.B.A. waarvan beide echtgenoten meerderheidsaandeelhouder waren, tijdelijk te drijven, tegen de wil in van haar echtgenoot, statutair zaakvoerder. Het Hof van Cassatie vernietigde het bevestigend arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 20 februari 1984 (*R.P.S.*, 1986, 137) op grond dat «de rechter in kort geding, rechtsprekend op grond van artikel 1280 van het Gerechtelijk Wetboek, niet bij voorlopige maatregel mag beslissen over de exploitatie van een goed van een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid waarin de echtgenoten enkel beschikken over de waarde van de aandelen waarvan zij houder zijn». Het is niet omdat echtgenoten (of één van hen) meerderheidsaandeelhouder zijn in een vennootschap en deze *de facto* controleren, dat de rechter, onder de dekmantel van maatregelen in verband met het vermogen van de echtgenoten, de rechtspersoonlijkheid van die vennootschap kan doorbreken en zich bevoegdheden mag aanmatigen die de vennootschappenwet of de statuten van de vennootschap aan de vennootschapsorganen toekennen. Hoe nauw de echtgenoten ook bij een vennootschap betrokken zijn, door hun aandelenbezit of door hun functies die ze erin waarnemen, de vennootschap blijft een entiteit die losstaat van de persoon en de goederen van de echtgenoten (Bouckaert, F., *l.c.*, 324, nr. 21; Pintens, W., en Sintobin, N., 'De maatregelen aangaande het vermogen van de echtgenoten', in *Voorlopige maatregelen tussen echtgenoten (Art. 223 B.WX en Art. 1280 Ger.W.)*, Senaev, P. (red.), Leuven, Acco, 1989, nr. 275, vgl. De Busschere, C., noot onder Vred. Aalst, 30 april 1982, *R.W.*, 1982-83, 1475-1476; Vred. Tielt, 24 april

1986, *R.W.*, 1985-87, noot C.D.B.). Aldus kan met de in voormeld vonnis terloops aangehaalde beschikking in kort geding van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen van 9 april 1992 waarbij de echtgenoot werd gemachtigd afzonderlijk te verblijven in de echtelijke woning, eigendom van de vennootschap, evenmin worden ingestemd.

7. Een echtgenoot-bestuurder mag evenwel niet willekeurig handelen. Uit de doelgerichtheid van de bestuursfunctie volgt dat zij niet mag worden afgewend van het statutair doel om enkel het persoonlijke belang van een bestuurder te dienen of andermans belang te schaden (Van Crombrugge, S., «De aansprakelijkheid van vennootschapsbestuurders», *R.W.*, 1989-90, 1449; voor preventieve maatregelen zie Bouckaert, F., *l.c.*, 327, nr. 26; Christiaens, A., *l.c.*, 35; De Wulf, C., *l.c.*, 526-529). Maatstaf voor de beoordeling ervan blijft echter het vennootschapsrecht en niet het huwelijksvermogensrecht.

Bart Van Der Meersch
Kandidaat-notaris
Assistent Instituut voor Familiaal Vermogensrecht,
K.U. Leuven

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE LEUVEN

KORT GEDING – 19 SEPTEMBER 1995

Voorzitter: de h. Moens

Advocaten: mrs. Van Bellinghen en Nelissen Grade

Handelspraktijken – Stakingsvordering door beroepsvereniging – Wet Reisbureaus – O.C.M.W. – Reclame

Art. 98 § 1, 3°, W.H.P.C. laat toe dat een beroepsvereniging met rechtspersoonlijkheid een vordering instelt op grond van art. 95 van dezelfde wet.

Het winstgevend karakter van de werkzaamheid is een noodzakelijke voorwaarde voor de toepassing van art. 1 van de wet van 21 april 1965 houdende het statuut van de reisbureaus. Meewerken aan het winstoogmerk van een derde is als zodanig geen winstgevend werkzaamheid.

De bepaling van de door een O.C.M.W. te verstrekken diensten impliceert een beleidsbeslissing die door de rechterlijke macht niet mag worden beoordeeld, tenzij de rechtmatige belangen van een justitiabele kennelijk worden geschaad.

Ten gevolge van de afwezigheid van winstoogmerk kan de verspreiding van een informatieblad niet als reclame in de zin van art. 22 W.H.P.C. worden beschouwd.

Vereniging Vlaamse Reisbureaus t/ O.C.M.W. Huldenberg

Overwegende dat uit de bijgebrachte stukken blijkt dat de Raad van het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn van Huldenberg (hierna genoemd verweerster op hoofdeis c.q. eiseres op tegeneis) op 5 januari 1994 aan een aantal reisbureaus (...) schriftelijk meedeelde dat zij besloten had «een reis te organiseren voor de bejaarden van Huldenberg» op bepaalde voorwaarden (inzake verblijf, duur,

periode) en hen daarom hun «beste prijs» vroeg voor de vlucht, het verblijf en de verzekeringen;

Dat verweerster op hoofdeis op 9 december 1994 besliste: «In het voorjaar 1995 wordt opnieuw in samenwerking met de firma N. een reis naar Benidorm georganiseerd. De persoonlijke tussenkomst van de personen die inschrijven voor de reis en voor het verblijf in een tweepersoonskamer wordt vastgesteld op 19.975 frank (annulatie- en bijstandsverzekering inbegrepen voor de personen die inschrijven vóór 15 januari 1995). De supplementen voor een kamer met zeezicht en voor een eenpersoonskamer worden aan de inschrijvers doorverrekend. Aan de bejaardenhelpster van het dienstencentrum wordt opdracht gegeven de groep te begeleiden. De reiskosten van bedoeld personeelslid worden ten laste genomen door ons bestuur»;

Dat een informatieblad werd opgesteld als volgt: «Dienstencentrum «Blauwhof» organiseert Vliegtuigreis voor senioren (vanaf 50 jaar) naar Benidorm (met begeleiding van bejaardenhelpster) van 22 april 1995 tot en met 6 mei 1995 14 overnachtingen in hotel op de dijk voor de prijs van 19.975 fr./persoon in een tweepersoonskamer. Voorschot: 5.000 fr. bij inschrijving. Inschrijving: 23 december 1994 om 10 uur (...);»;

Dat wie inschrijft het volgende «Inschrijvingsformulier reis naar Benidorm» dient in te vullen: «Ondergetekende schrijft in voor de reis naar Benidorm georganiseerd door het Dienstencentrum Blauwhof volgens de afspraken opgenomen op de rugzijde van dit formulier, en betaalt hiervoor een voorschot van 5.000 frank. Ondergetekende zal het saldo betalen vóór 19 maart 1995. Ondergetekende verklaart ten slotte een kopie van de 'Algemene resivoorwaarden van de geschillencommissie reizen zomer 1995' en de 'Bijzondere reisvoorwaarden', opgesteld door de Touroperator N., ontvangen te hebben en verklaart zich hieraan te onderwerpen;

Dat op de rugzijde informatie is opgenomen nopens de vertrek- en terugkeerdatum en de prijs evenals een lijst van wat wel en wat niet in de prijs is inbegrepen;

Dat eiseres op hoofdeis bij brief van 9 januari 1995 aan verweerster op hoofdeis nadere informatie vroeg aan de hand van een bijgevoegde verklarende nota nopens het statuut van de reisbureaus;

Dat verweerster op hoofdeis hierop antwoordde bij brief de dato 18 januari 1995;

Dat eiseres op hoofdeis repliceerde bij fax van 2 februari 1995 voorhoudende: «(...) Persoonlijk ben ik van mening dat U, door het organiseren van reizen die duidelijk uit het commercieel circuit zijn geput, Uw bevoegdheid overschrijdt. Wij hebben opdracht gegeven aan onze raadsman om dit dossier juridisch te onderzoeken. Daarnaast zullen wij, via onze parlementaire relaties, een vraag laten stellen aan de bevoegde minister (...);»;

Dat op 17 maart 1995 werd overgegaan tot dagvaarding;

Nopens de ontvankelijkheid

Overwegende dat verweerster op hoofdeis vordert dat eiseres op hoofdeis het bewijs bijbrengt dat zij over rechtspersoonlijkheid beschikt;

Dat, luidens artikel 3 van de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de vereniging zonder winstgevend oogmerk en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt

verleend, de vereniging de rechtspersoonlijkheid bezit vanaf de dag waarop haar statuten, de namen, de voornamen, het beroep en de woonplaats van haar overeenkomstig de statuten aangewezen beheerders in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad bekend zijn gemaakt;

Dat eiseres op hoofdeis bewijskrachtige en niet betwiste documenten bijbrengt waaruit blijkt dat aan voormelde voorwaarden is voldaan;

Overwegende dat verweerster op hoofdeis vordert dat eiseres op hoofdeis het bewijs bijbrengt (1) dat zij leden heeft in Huldenberg of in de onmiddellijke nabijheid ervan wier belangen geschaad zouden zijn en (2) dat de desbetreffende belangen onrechtmatig geschaad zijn doordat de reis niet bij één van de leden maar bij N. werd geboekt;

Dat de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument (hierna te noemen N.W.H.P.), luidens artikel 98 § 1, 3, toelaat dat een beroeps- of interprofessionele vereniging met rechtspersoonlijkheid een vordering instelt gegrond op artikel 95 van dezelfde wet.

Dat eiseres op hoofdeis, door voorlegging van haar ledenlijst die bestaat uit vergunninghoudende reisorganisatoren en door verwijzing naar haar statutair doel («de studie, de verdediging en de uitbreiding van de beroepsbelangen van haar leden»), aantoonde dat zij een beroepsvereniging is, die bovendien, zoals hiervoor beslist, beschikt over de rechtspersoonlijkheid, zodat zij gerechtigd is te vorderen conform het geciteerde artikel 98 N.W.H.P.;

Nopens de inbreuk op artikel 1 van de wet van 21 april 1965 houdende het statuut van de reisbureaus

Overwegende dat voormelde wetsbepaling voorschrijft: «Niemand mag een winstgevende werkzaamheid uitoefenen, die erin bestaat reizen of verblijven tegen een vaste som, onder meer logies inbegrepen, te organiseren en te verkopen, ofwel, als tussenpersoon, zodanige reizen of verblijven, vervoerbiljetten, logies- of maaltijdbons te verkopen, als hij het niet doet als hoofdbezigheid, bestendig en met een vergunning»;

Dat partijen het niet eens zijn nopens de definitie van «winstgevende werkzaamheid»;

Dat eiseres op hoofdeis stelt dat het begrip winst niet dient te worden geïnterpreteerd als het resultaat van een handeling doch wel in het kader van de organisatie van de onderneming en dat het winstgevend karakter van de activiteit moet worden aangenomen zodra de reizen aan het grote publiek worden aangeboden, hetgeen in casu volgens eiseres op hoofdeis bewezen is, minstens dat verweerster op hoofdeis op ontoelaatbare wijze meewerkt aan het winsttoegmerk van N.;

Dat die redenering in casu niet kan worden gevolgd, aangezien verweerster op hoofdeis een factuur voorlegt uitgaande van N. en betrekking hebbende op de reis die heeft plaatsgehad in 1995 waaruit blijkt dat het verblijf met inbegrip van reisverzekering en annulatieverzekering uiteindelijk ten belope van 534.640 frank werd gefactureerd en verweerster op hoofdeis slechts 522.990 frank ontving van de reizigers, zodat niet kan worden besloten dat verweerster op hoofdeis winst heeft nagestreefd, wel integendeel doordat zij zelf heeft toegestoken op de haar door het reisbureau opgelegde

prijs of omgekeerd de haar opgelegde prijs niet integraal heeft verhaald op de deelnemers aan de reis;

Dat een zelfde redenering blijkt op te gaan voor de reis georganiseerd in 1994, op zicht van de stukken;

Dat het meewerken aan het winsttoegmerk van een derde bezwaarlijk kan worden aangemerkt als een winstgevende activiteit, aangezien dit precies tot het normale economische leven behoort (de eenvoudige aankoop van een paar schoenen, zelfs met korting, impliceert het meewerken aan het winsttoegmerk van de verkoper, maar maakt de koop daardoor nog niet tot een winstgevende activiteit van de koper!);

Dat uit de gegevens van de zaak blijkt dat verweerster op hoofdeis onbaatzuchtig heeft gehandeld en geen winstgevende activiteit heeft uitgeoefend, zodat artikel 1 van de wet van 21 april 1965 betreffende het statuut van de reisbureaus op haar niet van toepassing is;

Dat een onderzoek van de andere voorwaarden opgenomen in voormeld wetsartikel overbodig is nu het winstgevend karakter weliswaar niet de enige maar wel een noodzakelijke voorwaarde is die in casu niet vervuld is;

Nopens de inbreuk op het wettelijk doel

Overwegende dat eiseres op hoofdeis voorhoudt dat verweerster op hoofdeis een inbreuk heeft gepleegd op haar wettelijk doel als bepaald in de organieke wet van 8 juli 1976, door reizen te organiseren, in elk geval door reizen te organiseren voor niet-behoefstigen;

Dat verweerster op hoofdeis terecht stelt dat de organieke wet geen onderscheid maakt wat de opdracht van het O.C.M.W. betreft tussen behoeftigen en niet-behoefstigen;

Dat integendeel, zoals eiseres op hoofdeis zelf citeert, het O.C.M.W. belast wordt met een maatschappelijke dienstverlening teneinde een ieder in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid en met name door aan personen en gezinnen de dienstverlening te verzekeren waartoe de gemeenschap gehouden is;

Dat de inhoudelijke definitie van de aldus beoogde dienstverlening en met name de uitgestrektheid van de verplichtingen waartoe de gemeenschap gehouden is, in concreto ontegenzeggelijk en noodzakelijkerwijze een beleidsbeslissing impliceert;

Dat in casu de beslissing van verweerster op hoofdeis om een reis te organiseren een beleidsbeslissing is die werd goedgekeurd door de hogere politieke overheden;

Dat, wegens de scheiding der machten, de rechterlijke macht niet vermag te beoordelen, tenzij indien op een kenmerkende wijze de rechtmatige belangen van een rechtsonderhorige worden geschaad;

Dat tot de rechtmatige belangen van eiseres op hoofdeis in casu het recht behoort om in rechte op te komen voor naleving van een wettelijk voorschrift (in casu het statuut van de reisbureaus), doch niet om op een rechtmatig genomen beslissing van een O.C.M.W. die niet strijdig bevonden wordt met het ingeroepen wettelijk voorschrift (bij afwezigheid van winstgevende activiteit) een sanctie te doen toepassen;

Dat moet worden onderstreept dat niet de gunning als dusdanig van de reisorganisatie aan N. in dezen ter discussie staat, doch enkel en alleen de vaststelling dat een O.C.M.W. een reis organiseert, waarvan bevonden wordt dat het organiseren ervan haar niet verboden wordt, noch door enig wet-

telijk voorschrift, noch door haar eigen statuten aangezien de invulling van haar opdracht ontsnapt aan de rechterlijke appreciatie;

Nopens de inbreuk op de artikelen 22 en 23.2 N.W.H.P.

Overwegende dat het verspreiden van een informatieblad waarvan de inhoud boven werd geciteerd, bezwaarlijk kan worden opgevat als reclame in de zin van de vermelde wetsartikelen aangezien de mededeling geenszins, noch rechtstreeks, noch onrechtstreeks, de bedoeling heeft de verkoop van produkten of diensten te bevorderen, om de eenvoudige reden dat het al dan niet inschrijven verweerster op hoofdeis geen enkel voordeel oplevert gelet op de afwezigheid van enig winstoogmerk.

Nopens de tegeneis

Overwegende dat eiseres op tegeneis een schadevergoeding vordert wegens tergend en roekeloos geding, doch nergens aantoonbaar in welke mate verweerster op tegeneis op een abusieve wijze misbruik heeft gemaakt van haar vermeende rechten;

...

VREDEGERECHT TE TORHOUT

12 SEPTEMBER 1995

Rechter: de h. Vandierendonck

Advocaten: mrs. Kluyskens en De Neve

Bescherming van het loon – Loonoverdracht – Art. 27 Loonbeschermingswet – Afzonderlijke akte – Aantal exemplaren – Beoordeling hoofdschuld

De overdracht van loon moet gebeuren bij een akte onderscheiden van die welke de gewaarborgde hoofdverbintenis bevat. Deze beide overeenkomsten mogen in een zelfde geschrift worden neergelegd wanneer zij door de afzonderlijke ondertekening en dagtekening voldoende onderscheiden zijn.

De akte moet op zoveel exemplaren worden opgemaakt als er partijen zijn met een onderscheiden belang. Een carbondrukk van de akte en de handtekeningen geldt niet als exemplaar in de zin der wet.

De vrederechter kan enkel kennis nemen van betwistingen betreffende de hoofdschuld in het geval dat de overdracht wordt bekrachtigd.

N.V. B. t/ D.

Feiten en voorafgaande gegevens

Op 30 december 1992 werd tussen de N.V. K. en verweerster een akte van afstand tot zekerheid van het kredietcontract, gesloten op dezelfde datum, derhalve een loonoverdracht inhoudende.

Deze overeenkomst van loonoverdracht werd aangegaan tot zekerheid van een lening op afbetaling gesloten tussen dezelfde partijen op dezelfde datum van 30 december 1992.

Krachtens artikel 17 van de algemene voorwaarden heeft de N.V. K. alle rechten voortvloeiend uit voormelde overeenkomsten overgedragen aan de N.V. D. Bij aangetekend schrijven van 27 oktober 1993 werd verweerster aangemaand om de achterstallende die toen 17.236 fr. beliepen, gelijk aan twee mensualiteiten, binnen een maand te vereffenen, bij gebreke waarvan gerechtelijke maatregelen zouden worden genomen, waaronder beslaglegging op loon.

Op 10 december 1993 werd een vergoedingskwijting opgemaakt tussen de N.V. D. en de N.V. B., eiseres in casu, waarin de betaling door de tweede aan de eerstgenoemde van een bedrag van 413.664 fr. werd vastgesteld. Daarbij werden door de N.V. D. alle rechten en acties, voorrechten en waarborgen aan eiseres overgedragen ten belope van de hoofdsom van de schuldvordering en van alle bijkomende kosten.

Verweerster werd door eiseres bij aangetekend schrijven van 12 januari 1994 in kennis gesteld van de openstaande schuld voor een bedrag van 398.994 frank en dat bij dezelfde post de werkgever gevraagd zou worden inhoudingen te doen op het loon van verweerster overeenkomstig het contract van loonoverdracht. Op 12 januari 1994 werd dan een eensluidend verklaard afschrift van de overeenkomst van loonoverdracht toegestuurd aan deze werkgever.

Tengevolge van deze acties richtte de raadsman van verweerster een schrijven aan eiseres op 9 mei 1994, waarbij meegedeeld werd in welke moeilijke financiële toestand verweerster verzeild was geraakt. Er zouden meerdere schuldeisers zijn en wie over een geldige niet geprotesteerde titel beschikte zou naargelang hun rang worden uitbetaald voor zover hun bankaansprakelijkheid niet zou in het gedrang komen.

Bij aangetekend schrijven van 27 mei 1994 meldde de N.M.B.S. (werkgever van verweerster) aan eiseres het verzet tegen de uitvoering van de loonoverdracht dat was gedaan bij schrijven van 24 mei 1994. Derhalve zouden geen afhoudingen worden gedaan, dan na bekrachtiging door de Vrederechter.

...

De loonoverdracht.

Schending artikel 27, § 1, Wet 12 april 1965.

1. Volgens verweerster werd de loonoverdracht niet gesteld bij een akte onderscheiden van die welke de hoofdverbintenis, waarvan zij de uitvoering waarborgt, bevat. Dit gebeurde op hetzelfde formulier enkel voorzien van perforaties, zodat het van elkaar kon worden gescheiden door afscheuring.

2. De rechtspraak is tot heden erg verdeeld. Sommigen zijn van oordeel dat een afzonderlijke van de ander materieel gescheiden akte dient te worden opgesteld en anderen menen dat het voormelde niet noodzakelijk is en dat de overeenkomst van overdracht van loon weliswaar in een afzonderlijke overeenkomst moet worden gesteld en ondertekend doch dat deze overeenkomst niet noodzakelijk materieel gescheiden dient te zijn van de leningsovereenkomst. Bovendien wijst de perforatie voldoende op afscheiding mocht toch het vereiste van materiële afscheiding worden aangevraagd.

3. Wij zijn met eiseres van oordeel dat twee negotia opgemaakt dienen te worden. De verschillende rechtshandelin-

gen zouden niet mogen in één akte (instrumentum) worden gesteld met één enkele datum en één enkele handtekening van de zich verbindende partijen. Er dienen inderdaad twee afzonderlijke rechtshandelingen op geschrift te worden gesteld, met elk de vermelding van de datum van de overeenkomst en telkens met de handtekening van partijen.

4. Uit een dergelijke handelwijze is voldoende duidelijk dat twee onderscheiden overeenkomsten worden opgesteld. Op die wijze is de werknemer ook voldoende op de tweevoudige rechtshandeling gewezen (Steyaert, J., De Ganck, C., De Schrijver, L., *Arbeidsovereenkomst*, 1990, *A.P.R.*, nr. 340, p. 251). Niet vereist is dat deze onderscheiden akten van elkaar materieel zijn gescheiden.

5. In casu waren deze akten nog materieel gescheiden door perforaties, zodat de tweede akte gemakkelijk kon worden afgescheurd. Zelfs al mocht men aannemen dat de akten tevens materieel van elkaar dienen te zijn gescheiden, dan zouden deze akten daar nog aan beantwoorden.

Het vereiste van twee exemplaren.

1. Volgens verweerder dienden twee exemplaren te zijn opgemaakt, hetgeen volgens hem niet het geval was. Het zogenaamde tweede exemplaar was een eenvoudige carbondoordruk. Eiseres meent dat slechts één exemplaar dient te worden opgesteld en dat artikel 1325 B.W. derhalve geen toepassing kan vinden op deze overeenkomst.

2. De verwijzing naar artikel 1325 B.W. is ter zake niet relevant nu artikel 27, tweede lid, Loonbeschermingswet uitdrukkelijk voorschrijft dat *die akte wordt opgemaakt in zoveel exemplaren als er partijen zijn met een onderscheiden belang*.

3. Voormeld artikel 27, tweede lid, Loonbeschermingswet mag wel als een toepassing worden gezien van artikel 1325 B.W. In ieder geval is artikel 27, tweede lid, zeer duidelijk en voor geen interpretatie vatbaar. Daarom is ook de discussie of de overeenkomst al dan niet een wederkerig karakter heeft niet dienend. In de wet staat uitdrukkelijk dat betreffende de overeenkomst van loonoverdracht zoveel exemplaren dienen te worden opgemaakt als er partijen zijn met een onderscheiden belang.

4. In artikel 27, vierde lid, Loonbeschermingswet wordt bovendien bepaald dat de bepalingen van dat artikel 27 voorgeschreven zijn op straffe van nietigheid. Deze bepalingen raken de openbare orde.

5. In casu werd één origineel exemplaar opgesteld van de overeenkomst van loonoverdracht met een carbondoordruk voor verweerder. Deze carbondoordruk bevat eveneens de doordruk van de handtekening van verweerder doch niet zijn originele handtekening.

6. Een stuk, waarop de ondertekening is aangebracht met behulp van carbonpapier, dat onder een ander exemplaar was gelegd op het ogenblik dat de oorspronkelijke handtekening werd geplaatst, kan niet als origineel in de zin van artikel 1325 B.W. worden beschouwd. Het feit, dat de akte niet in zoveel originelen is opgemaakt als er partijen zijn die een onderscheiden belang hebben, brengt de nietigheid van de akte mee, ongeacht welke partij het origineel bezit en welke het afschrift (Cass., 28 juni 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, 1367). Dezelfde argumenten gelden voor artikel 27, tweede lid, Loonbeschermingswet. Aldus voldoet de overeenkomst van loonoverdracht niet aan de regel van artikel 27, tweede lid, Loonbeschermingswet, zodat overeenkomstig artikel 27, laatste

lid, Loonbeschermingswet, de akte als nietig moet worden beschouwd. De overdracht kan dan ook geen gevolg hebben.

7. In die omstandigheden dient het verzet gegrond te worden verklaard zodat de vordering tot bekrachtiging van de loonoverdracht, hoewel ontvankelijk, als ongegrond dient te worden afgewezen.

Tegeneis

1. Verweerder ontwikkelt in het motiverend gedeelte van zijn conclusie eerst de bankiersaansprakelijkheid en vervolgens de strijdigheid van de overeenkomst met de openbare orde en goede zeden.

2. In het petitum van de conclusie worden dan nietigheids-
excepties als tegenvorderingen opgenomen.

3. De Rechtbank is van oordeel dat de vordering tot nietigverklaring van de overeenkomst van loonoverdracht als een nietigheidsexceptie dient te worden aangemerkt, die reeds onder de hoofdvordering is behandeld. Deze exceptie werd gegrond verklaard zodat de hoofdeis als niet gegrond werd afgewezen.

4. Met betrekking tot de beoordeling van de hoofdverbinding ter gelegenheid van een vordering tot bekrachtiging van een loonoverdracht (art. 31 Loonbeschermingswet) kan de rechter, zonder de grenzen van artikel 31 Loonbeschermingswet te overschrijden, in laatste aanleg uitspraak doen over alle voor hem opgeworpen betwistingen betreffende de vorm en grond van de overdracht en van de hoofdschuldvordering (Cass., 10 november 1983, *R.W.*, 1984-85, 832 en 833; Laenens, J., «Kroniek van het Gerechtelijk Recht (1983-84)», *R.W.*, 1984-85, nr. 17, 1751).

5. De Rechtbank is van oordeel dat het ontmoeten van betwistingen betreffende de hoofdschuld enkel belang kan hebben in zoverre de loonoverdracht als geldig wordt beschouwd en bekrachtigd wordt op formeel vlak. Voor zover de loonoverdracht niet wordt bekrachtigd wegens een ongedige loonoverdracht, is de tegenvordering met de hoofdschuld als onderwerp niet toelaatbaar omdat er geen belang meer aanwezig is bij verweerder. Bovendien komen de vorderingen dan neer op een *actio ad futurum*, hetgeen niet toelaatbaar kan worden geacht.

EUROPESE RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Coördinator: Jan Wouters

Hof van Justitie, 13 juli 1995

E.E.X. – Bijzondere bevoegdheid (art. 6, lid 3) – Tegeneis – Schuldvergelijking

Krachtens artikel 6, lid 3, EEX kan een verweerder een tegenvordering brengen voor de rechtbank van de oorspronkelijke vordering, voor zover zijn tegeneis voortvloeit uit de overeenkomst of het rechtsfeit waarop de oorspronkelijke eis is gebaseerd. Kan ook een vordering tot schuldvergelij-

king beschouwd worden als een tegeneis in de zin van artikel 6, lid 3, EEX?

Deze vraag werd het Hof van Justitie voorgelegd in een geschil tussen een Duitse schoenenfabrikant («Schuhfabriken») en zijn Deense agent («Danvaern»). Na de beëindiging van de agentuur vorderde «Schuhfabriken» voor de Deense rechtbank betaling van nog openstaande facturen. Hierop vorderde «Danvaern», voor dezelfde rechtbank, schuldvergelijking met de – volgens haar – nog verschuldigde schadevergoeding voor de onrechtmatige beëindiging van de agentuur. Geconfronteerd met dit verweer wenste het Deense hof van beroep van het Europese Hof te vernemen of de bijzondere bevoegdheidsgrond in artikel 6, lid 3, ook een dergelijke tegenvordering tot compensatie omvat.

In navolging van advocaat-generaal Léger geeft het Hof een autonome definitie van het begrip «tegevordering». Volgens de Europese rechters dient een onderscheid gemaakt te worden tussen enerzijds middelen die aangevoerd worden als een verweermiddel, met als uitsluitend doel de vordering van de eiser teniet te doen gaan («moyens de défense au fond») en anderzijds een vordering waarbij de verweerder een afzonderlijke veroordeling van de eiser beoogt («demande reconventionnelle»). Enkel deze laatste tegenvorderingen, die onafhankelijk van de oorspronkelijke eis ingesteld kunnen worden, vallen onder artikel 6, lid 3, EEX. De vraag welke verweermiddelen onder welke voorwaarden aangevoerd kunnen worden, behoort immers tot het nationaal procesrecht.

Hoewel vanuit een conceptueel standpunt zeker verdedigbaar, kan het in praktijk vaak moeilijk zijn om een duidelijke grens te trekken tussen een louter verweer en een nieuwe eis. Vermoedelijk zal deze definitie van het Hof in de toekomst dan ook tot nieuwe interpretatievragen aanleiding geven.

(Voltallig Hof – Zaak C-341/93, Danvaern Production)

I. Couwenberg

Hof van Justitie, 19 september 1995

E.E.X. – Plaats waar het schadeverwekkende feit zich heeft voorgedaan (art. 5, lid 3) – Indirecte schade

Kan een eiser, krachtens artikel 5, lid 3, een vordering tot schadevergoeding aanhangig maken voor de rechtbank van de plaats waar hij indirecte schade (m.n. schade aan zijn vermogen) heeft geleden? Deze vraag werd het Hof van Justitie voorgelegd naar aanleiding van een geschil tussen een Italiaanse handelaar Marinari, en de Engelse Lloyd's Bank.

Marinari werd door de Engelse bankbedienden – ten onrechte – verdacht orderbriefjes van twijfelachtig allooi te hebben gedeponeerd, met zijn arrestatie en de inbeslagname van de orderbriefjes tot gevolg. Na de buitenvervolginstelling vordert Marinari voor de rechtbank in Pisa zowel betaling van de tegenwaarde van de orderbriefjes als vergoeding voor de schade geleden door zijn vrijheidsberoving. De bank betoogt evenwel dat de Italiaanse rechtbank niet bevoegd kan zijn aangezien zich – in tegenstelling tot wat Marinari beweerde – geen schade in Italië had voorgedaan.

Het Italiaanse Hof van Cassatie wenst van het Europese Hof dan ook te vernemen of «de plaats van de schade», naast

de plaats waar fysieke schade is toegebracht ook de plaats waar zich vermogensschade heeft voorgedaan, kan omvatten. In het arrest Dumez (arrest van 11 januari 1990, zaak C-220/88, *Jur.*, 1990, I-49) had het Hof reeds geoordeeld dat een eiser niet op basis van artikel 5, lid 3, kon dagvaarden voor de rechtbank van de plaats waar hij de financiële gevolgen van schade toegebracht aan derden, had vastgesteld. Deze rechtspraak wordt in het onderhavige arrest bevestigd voor het directe slachtoffer. In navolging van advocaat-generaal Darmon stelt het Hof m.n. dat een persoon geen vordering kan instellen voor de rechter van de plaats waar hij de vermogensrechtelijke gevolgen ondervindt van in een andere lidstaat toegebrachte (fysieke) schade.

Deze restrictieve interpretatie van artikel 5, lid 3, ligt in de lijn van de vroegere rechtspraak van het Hof (o.a. arrest van 7 maart 1995, zaak C-68/93, Shevill, nog niet gepubliceerd in de *Jur.*) en was voorspeld door de rechtsleer (Gaudemet-Tallon, H., *Les Conventions de Bruxelles et de Lugano*, Parijs, L.G.D.J., 1993, 139). De verwerping van de plaats(en) waar de indirecte schadelijke gevolgen van een onrechtmatige daad voelbaar zijn als bevoegdheidsgrond, vermijdt immers een nodeloze vermenigvuldiging van concurrerende fora.

(Voltallig Hof – Zaak C-364/93, Marinari)

I. Couwenberg

Gerecht van eerste aanleg, 28 september 1995

Steunmaatregelen – Klacht van concurrent – Niet-opening van onderzoeksprocedure – Rechten van de verdediging

Sytraval had op 4 september 1989 een klacht ingediend bij de Commissie omdat de Franse overheid met het EG-Verdrag onverenigbare steun verleend zou hebben aan de ondernemings Sécuritépost. Op 31 december 1993 verwierp de Commissie deze klacht om de eenvoudige reden dat de aan de kaak gestelde maatregelen geen steunelementen bevatten. Sytraval stelde daarop een aannulatieberoep in tegen deze verwerpingsbeschikking.

Het Gerecht oordeelde dat de Commissie, indien zij naar aanleiding van een klacht van oordeel is dat een maatregel géén steunmaatregel is in de zin van artikel 92 EG-Verdrag, toch gehouden kan zijn een vorm van «hoor en wederhoor» te organiseren wanneer ze het standpunt van de klager betreffende de door haar in het kader van haar onderzoek verzamelde gegevens dient te kennen «teneinde haar beoordeling van het karakter van een maatregel die door de indiener van de klacht als een steunmaatregel wordt aangemerkt, rechtens genoegzaam te rechtvaardigen» (r.o. 78). Deze verplichting, die voortvloeit uit de motiveringseis van artikel 190 EG-Verdrag, «vormt het noodzakelijke verlengstuk van de op de Commissie rustende verplichting om te zorgen voor een zorgvuldig en onpartijdig onderzoek van het dossier, door alle noodzakelijke adviezen in te winnen» (r.o. 78).

Het Gerecht vernietigde de bestreden beschikking «omdat de motivering van de bestreden beschikking de conclusie dat de door verzoeksters aan de kaak gestelde maatregelen geen steunmaatregelen in de zin van artikel 92 van het Ver-

drag opleverden, niet kan dragen» (r.o. 80). Het Gerecht voegde daaraan toe dat de Commissie zich niet kan «beroeven op het feit dat de door verzoekers tot staving van hun klacht aangevoerde elementen nogal zwak zouden zijn, om de ontoereikende motivering van haar beschikking te rechtvaardigen. Immers, het verzamelen van de noodzakelijke inlichtingen en gegevens om de juistheid van een klacht te onderzoeken (...) is voor de indieners van een klacht veel moeilijker dan voor de Commissie. De indieners van een klacht ontmoeten in het algemeen een tegenwerking van de administratie, die inherent is aan dit soort stappen, omdat zij – zonder over enig dwangmiddel te beschikken – een bevestiging van de grieven dienen te verkrijgen, die zij juist opwerpen bij diensten ten aanzien waarvan zij vermoeden dat zij zich schuldig maken aan een schending van de communautaire regeling op het gebied van de staatssteun. Daarentegen beschikt de Commissie over middelen die doeltreffender zijn en beter geschikt zijn om de voor een zorgvuldig en onpartijdig onderzoek van de klacht noodzakelijke inlichtingen in te winnen» (r.o. 77).

(Vierde kamer (uitgebreid) – Zaak T-95/94, Sytraval/Commissie)

I. Maselis

Hof van Justitie, 17 oktober 1995

Gelijke behandeling mannen en vrouwen – Voorrangsbehandeling

Paragraaf 4 van het Bremense Landesgleichstellungsgesetz van 20 november 1990 bepaalt dat vrouwen bij een aanstelling door de overheid, in geval van gelijke geschiktheid met mannen – onder omstandigheden – voorrang genieten voor een betrekking of promotie. Bij een selectieprocedure met het oog op de aanstelling van een afdelingshoofd voor de park- en plantsoendienst van de stad Bremen kwamen twee kandidaten met dezelfde rang in aanmerking, namelijk de heer Kalanke en mevrouw Glismann. Rekening houdende met de voornoemde wetgeving werd de voorkeur gegeven aan deze laatste. In de loop van de procedure die op het afwijzen van de kandidatuur van Kalanke volgde, werd het Hof van Justitie voor de eerste maal geconfronteerd met de vraag naar het moment waarop positieve actie voor vrouwen omslaat in discriminatie van mannen (en vice versa).

Het Hof gaat in zijn redenering uit van de vaststelling dat een voorkeursbehandeling in principe strijdig is met het gelijkheidsbeginsel, maar dat een dergelijke inbreuk gerechtvaardigd kan worden door artikel 2, lid 4, richtlijn 76/207. Dit stelt immers voorop dat de richtlijn geen belemmering vormt voor maatregelen die beogen te bevorderen dat mannen en vrouwen gelijke kansen krijgen, in het bijzonder door feitelijke ongelijkheden op te heffen welke de kansen van de vrouwen op het gebied van arbeid en tewerkstelling nadelig beïnvloeden.

Het Hof interpreteert als het ware vervolgens artikel 2, lid 4, van de richtlijn aan de hand van aanbeveling 84/635 van de Raad van 13 december 1984 (*Pb.*, 1984, L 331, 34). Indien men deze aanbeveling als richtinggevend beschouwt, moet men besluiten dat een voorrangsbehandeling buiten het toe-

passingsgebied van voormeld artikel valt. De voorbeelden van wat onder positieve actie moet worden verstaan, die in de aanbeveling worden gegeven, zijn immers nogal vrijblijvend. «Harde» positieve actie als quota, voorrangsbehandeling en financiële stimuli worden niet vermeld.

Onder verwijzing naar vroegere rechtspraak (arrest van 15 mei 1986, zaak 222/84, Johnston, *Jur.*, 1986, 1651, r.o. 36) merkt het Hof op dat artikel 2, lid 4, van de richtlijn een afwijking behelst van een in de richtlijn neergelegd individueel recht en dus strikt moet worden uitgelegd. Een regeling die vrouwen bij aanstelling of promoties absoluut en onvoorwaardelijk voorrang verleent, gaat verder dan een bevordering van gelijke kansen en overschrijdt de grenzen van de in voormeld artikel bedoelde uitzondering.

Het Hof voegt er nog aan toe dat een regeling die een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op alle niveaus van een administratie nastreeft, de in artikel 2, lid 4, bedoelde bevordering van gelijke kansen vervangt door het resultaat waartoe enkel het verwezenlijken van die gelijke kansen zou kunnen leiden.

In België ontbreekt zowel in de publieke sector als in de particuliere sector elk spoor van de gewraakte voorrangsbehandeling. Hier te lande worden vooral zachte vormen van positieve actie gepropageerd (bv. het stimuleren van vrouwen om deel te nemen aan bevorderingsexamens, enz.) die in de lijn liggen van aanbeveling 84/635. In tegenstelling tot een aantal pasionaria's uit de politieke wereld menen wij dan ook dat het belang van deze uitspraak niet mag worden overdreven. Desondanks betreuren ook wij de toon van het arrest. De conclusie van de advocaat-generaal was reeds terecht door de feministische rechtsleer onder vuur genomen wegens misogynie (zie Veldman, A., in *Nemesis*, nr. 5, 1995, *Actualiteitenkatem*, 17-18). Het Hof volgt hem weliswaar niet in zijn redenering maar komt op basis van een (te) summiere uiteenzetting tot hetzelfde vrouwonvriendelijk resultaat. Dit ruikt naar argumentatieve willekeur. Het valt evenwel buiten het bestek van deze rubriek om hierop verder in te gaan.

(Voltallig Hof – Zaak C-450/93, Kalanke)

P. Humblet

Gerecht van eerste aanleg, 19 oktober 1995

Transparantie – Toegang van het publiek tot documenten van de Raad

Op 20 december 1993 heeft de Raad besluit 93/731/EG betreffende toegang van het publiek tot documenten van de Raad aangenomen (*Pb.*, 1993, L 340, 43; hierna: «besluit 93/731»). Bedoeling daarbij is het publiek zo ruim mogelijk toegang te geven tot documenten van Raad. Een uitzondering op dit principe vormt echter artikel 4, lid 2, dat bepaalt: «Toegang tot een document van de Raad kan worden geweigerd in verband met de geheimhouding van de beraadslagingen van de Raad». Artikel 5 van het reglement van orde van de Raad (*Pb.*, 1993, L 304, blz. 1) bepaalt immers dat de beraadslagingen van de Raad in principe geheim zijn.

De redacteur Europese aangelegenheden van de Guardian had de secretaris-generaal van de Raad schrifte-

lijk toegang gevraagd tot o.a. de notulen, presentielijsten en stemverslagen van de Raad «Justitie» van 29 en 30 november 1993. De toegang tot deze documenten werd hem geweigerd op grond dat die documenten «rechtstreeks betrekking hebben op de beraadslagingen van de Raad en volgens het reglement van orde niet mogen worden verspreid».

Volgens het Gerecht volgt zowel uit de bewoordingen van artikel 4 van besluit 93/731 als uit het doel van dit besluit, namelijk het publiek een ruime toegang te geven tot de documenten van de Raad, dat de Raad, wanneer hij gebruik maakt van de beoordelingsvrijheid die artikel 4, lid 2, hem verleent, het belang van de burger om toegang te krijgen tot de documenten van de Raad, daadwerkelijk moet afwegen tegen zijn eigen eventueel belang om de geheimhouding van zijn beraadslagingen te beschermen. Hieruit volgt, dat de Raad, telkens wanneer hem om toegang tot documenten wordt verzocht, deze belangen moet afwegen.

In casu oordeelde het Gerecht dat het annulatieberoep tegen de beschikking van de Raad gegrond was omdat de Raad «zich bij de beantwoording van de betrokken verzoeken niet heeft gehouden aan de krachtens artikel 4, lid 2, van besluit 93/731 op hem rustende verplichting de in het spel zijnde belangen af te wegen». Volgens het Gerecht blijkt uit de bewoordingen van de weigeringsbeschikking immers «dat de Raad van mening was, enerzijds dat hij verplicht was de toegang tot de betrokken documenten te weigeren om de eenvoudige reden dat die documenten betrekking hadden op zijn beraadslagingen, en anderzijds dat het reglement van orde, met name artikel 5 daarvan, zou worden geschonden indien de door verzoekers gevraagde documenten werden verspreid».

(Tweede kamer (uitgebreid) – Zaak T-194/94, Carvel en Guardian Newspapers/Raad)

I. Maselis

Hof van Justitie, 31 mei 1995

Gelijke beloning mannen en vrouwen – Arbeid van gelijke waarde

Ondanks de Europese antidiscriminatiewetgeving en de hiermee verwante nationale gelijke-beloningswetgevingen blijft er een loonkloof bestaan tussen mannen en vrouwen. Dit is o.a. het gevolg van functiewaarderingsdiscriminatie. Functies die overwegend door vrouwen worden uitgeoefend, krijgen een lagere waardering dan functies die overwegend door mannen worden verricht. Gedingen m.b.t. deze specifieke variant van indirecte discriminatie zijn zeer complex. De zaak C-400/93 vormt hierop geen uitzondering. I.c. bleek het gemiddelde stukloon van uitsluitend mannelijke «rollerdraaiers», tewerkgesteld in een onderneming die keramische voorwerpen produceert, hoger dan dat van hun collega's «blauwschilders». Deze laatste groep bestond (op één werknemer na) uit vrouwen.

Het Hof geeft in zijn antwoord op de vier prejudiciële vragen van een Deens categoriaal scheidsrecht een aantal aanknopingspunten bij het beoordelen van functiewaarderingsdiscriminatie.

Preliminair bevestigt het Hof zijn standpunt waarbij beloningsdiscriminatie strijdig wordt geacht met artikel 119 EG-Verdrag ongeacht het stelsel waarvan de ongelijkheid het gevolg is (arrest van 17 mei 1990, zaak 262/88, Barber, *Jur.*, 1990, 1889, r.o. 32). Dit geldt dus ook voor stukloonregelingen waarbij de beloning volledig of in aanzienlijke mate afhankelijk is van het individuele arbeidsresultaat.

Een aantal opmerkingen van het Hof vinden we ook reeds terug in vroegere arresten. Zo oordeelt het Hof dat – in geval van een stukloonregeling – de vaststelling dat de gemiddelde beloning van de vrouwelijke groep werknemers lager is dan de beloning van de groep mannelijke werknemers die andere arbeid verrichten, niet volstaat om tot beloningsdiscriminatie te besluiten. Indien het waarom van de verschillende betaling onduidelijk is, kan de werkgever worden verplicht aan te tonen dat de verschillende beloning gerechtvaardigd wordt door objectieve factoren (zie arrest van 17 oktober 1989, zaak 109/88, Danfoss, *Jur.*, 1989, 3199, r.o. 16, en arrest van 27 oktober 1993, 127/92, Enderby, *Jur.*, 1993, I-5535, r.o. 13 en 14).

De vergelijking van de gemiddelde beloning mag slechts gebeuren aan de hand van groepen die alle werknemers omvatten die zich in een vergelijkbare situatie bevinden. De groepen moeten daarenboven voldoende groot zijn om te voorkomen dat de verschillen het gevolg zijn van louter toevallige of conjuncturele factoren of voortvloeien uit verschillen die een gevolg zijn van individuele inspanningen.

De nationale rechter moet bij zijn oordeelsvorming de verschillen tussen de vergeleken groepen toetsen op hun objectiviteitswaarde. Zo kunnen bv. bepaalde arbeidsongemakken als lawaai, temperatuur, het repetitieve of het monotone karakter van het werk een verschil in beloning rechtvaardigen. Ook kan de rechter eventueel rekening houden met het feit dat de verschillende bestanddelen van de beloning via collectieve onderhandelingen of onderhandelingen op het plaatselijk vlak zijn totstandgekomen.

(Voltallig Hof – Zaak C-400/93, Specialarbejderforbundet i Danmark en Dansk Industri)

P. Humblet

BOEKEN

H. DE GROOT EN P.A. STEIN, **Grondtrekken van het handelsrecht**, zesde druk, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1994

Amper drie jaar na het verschijnen van de vijfde druk van het gerecenseerde werk werden de auteurs genoodzaakt om dit cursusboek voor Nederlandse rechtsstudenten volledig te herwerken. Naast de vele ontwikkelingen ingegeven door de toenemende harmonisering van het handelsrecht onder invloed van internationale en Europese regelgeving, springen vooral de innovaties ingevolge de integratie van het Nederlandse handelsrecht in het nieuwe Burgerlijk Wetboek in het oog. Door de invoering van handelsrechtelijke bepalingen in het Burgerlijk Wetboek, wordt de Nederlandse tendens bevestigd om het handelsrecht niet langer als een autonome rechtstak, maar wel als een geïntegreerd gedeelte van het algemene burgerlijk recht te beschouwen.

Het schrijven van een boek over het algemeen handelsrecht, is – gelet op de grote diversiteit van de economische regelgeving – uiter-

aard geen sinecure. De auteurs, die met het boek een algemene inleiding beogen op het Nederlandse handelsrecht, dienden zich bijgevolg noodzakelijkerwijze tot de meest essentiële beginselen van het handelsrecht te beperken.

Bij de bespreking van een dergelijk algemeen handboek, zou de recensent er zich toe kunnen beperken om per hoofdstuk een korte beschrijving van de behandelde materies neer te pennen; dit lijkt een al te gemakkelijke oplossing aangezien één blik op de inhoudstafel volstaat om de brede waaier van behandelde thema's te ontdekken (de onderneming, het mededingingsrecht, het vennootschapsrecht, het verzekeringswezen, de order- en toonderpapieren, de handelskoop en vervoer, de scheepsexploitatie, de tussenpersonen in het handelsverkeer en het faillissementsrecht).

In het kader van deze recensie lijkt het echter interessanter om stil te staan bij een drietal topics uit het boek die de bijzondere aandacht genoten hebben, nl. de geschillenregeling, het enquêterecht en het faillissementsrecht.

Reeds bij wet van 10 november 1988 werd in de Nederlandse vennootschappenwet (die terug te vinden is in het Burgerlijk Wetboek) een gedetailleerde geschillenregeling ingevoerd die erop gericht is de impasse tussen aandeelhouders te doorbreken. Voor de Belgische praktijkjurist, die de Belgische wetwijzigingen op de voet volgt (hopelijk bestaan er geen andere), komt deze regeling hem sinds kort bekend voor. De Nederlandse geschillenregeling stond immers model voor de Belgische geschillenregeling, zoals die thans teruggevonden kan worden in de artt. 190ter en *quater* van de Belgische vennootschappenwet, als ingevoerd bij de recente wetwijziging van 13 april 1995.

Hoewel de Belgische regeling geïnspireerd is op de Nederlandse bepalingen, vallen toch een aantal verschillpunten op.

In de Nederlandse regeling kan de gedwongen overdracht van aandelen gevorderd worden indien de gedragingen van de uit te stoten aandeelhouder het belang van de vennootschap dermate schaadt dat zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet meer kan worden geduld. Voor de gedwongen overname dient de aandeelhouder aan te tonen dat zijn belangen door de gedraging van één of meer aandeelhouders zodanig geschonden worden dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in alle redelijkheid niet meer van hem gevergd kan worden. Krachtens de Belgische regeling daarentegen kan de uitstoting of uittreding gevorderd worden om «gegronde redenen», zonder dat de inhoud van dit begrip nader omschreven wordt. Het Belgische criterium lijkt ruimer dan het Nederlandse, doch op dit ogenblik is het vrij onduidelijk wat onder «gegronde redenen» precies verstaan dient te worden. Het zal dan ook aan de hoven en rechtbanken toekomen om via hun rechtspraak de juiste draagwijdte van het begrip «gegronde redenen» in de zin van de artt. 190ter en *quater* te bepalen.

Ook wat de procedure betreft, verschillen de Belgische en de Nederlandse regeling. In tegenstelling tot België, waar de vordering behandeld wordt zoals in kort geding, dient de vordering in Nederland ingeleid te worden voor de bodemrechter. De Nederlandse wetgever achtte het bovendien opportuun – in tegenstelling tot de Belgische – dat alle beroepsprocedures door één en dezelfde beroepsinstantie, in casu de ondernemingskamer van het Hof van Amsterdam, behandeld zouden worden, wat uiteraard de uniformiteit van de rechtspraak en de rechtszekerheid zal bevorderen.

Eveneens opvallend is het enquêterecht dat onlangs ook opgesteld werd voor verenigingen en stichtingen. Het enquêterecht biedt de mogelijkheid aan bepaalde belanghebbenden om op bevel van de rechtbank het beleid en de gang van zaken in de vennootschap te laten doorlichten. Indien na het onderzoek blijkt dat de vennootschap zich schuldig heeft gemaakt aan wanbeheer, kan de rechtbank zeer verregaande maatregelen treffen, waaronder zelfs de gerechtelijke ontbinding van de vennootschap.

Ten slotte is een van de belangrijkste – en voor de Belgische jurist meest markante – gevolgen van de afschaffing van het onderscheid tussen kooplieden en niet-kooplieden en de integratie van het handelsrecht in het burgerlijk recht, ongetwijfeld het feit dat de faillietverklaring mogelijk is van elke Nederlandse burger, ongeacht of deze een handelsactiviteit uitoefend. Zodra een natuurlijk of rechtspersoon opgehouden heeft te betalen (om welke reden ook), kan het faillissement uitgesproken worden. Het is daarbij volkomen irrelevant of de debiteur financieel onvermogen is.

Waarschijnlijk precies wegens het feit dat iedere Nederlandse burger, die niet kan of niet wil betalen, failliet verklaard kan worden,

speelt de zogenaamde surséance van betaling (opschorting van betaling) een veel belangrijkere rol in Nederland dan in België.

Om dezelfde redenen wordt veel verwacht van het wetsontwerp «schuldsanering voor natuurlijke personen» dat momenteel op tafel ligt bij de tweede kamer van het Nederlandse parlement. Dit wetsontwerp voorziet in een oplossing «op maat» voor natuurlijke personen die (tijdelijk) met financiële problemen te kampen hebben.

In hun boek probeerden de auteurs de actuele stand van het Nederlandse handelsrecht weer te geven. Hierbij poogden zij zoveel reeds te anticiperen op de op til zijnde nieuwe wetgevende initiatieven. Het boek beoogt een eerste kennismaking met het Nederlandse handelsrecht en beantwoordt volledig aan de hooggestelde verwachtingen. Het mag in dit verband trouwens opgemerkt worden dat sommige thema's (zoals bijvoorbeeld het vennootschapsrecht) vrij uitvoerig en in detail behandeld worden zodat voor deze thema's uiteindelijk meer aangeboden wordt dan een loutere inleiding.

Grondtrekken van het handelsrecht is op de eerste plaats een leidraad en cursusboek voor studenten; de didactische doelstelling van het boek komt duidelijk tot uiting in de manier waarop het werk geredigeerd is. Bij de behandeling van ieder onderwerp, worden eerst de basisbeginselen kort samengevat om vervolgens in 'addenda' nader uitgewerkt te worden. Het zeer kleine lettertype van de addenda maakt de vlotte lectuur van het boek echter minder gemakkelijk en heeft in de examenperiode ongetwijfeld een sterk ontmoedigende werking op de Nederlandse student.

Yves Castermans

M. DEKETElaERE (red.), *Recente ontwikkelingen in het afvalstoffenrecht*, Brugge, Die Keure, 1995, XVI + 224 pp.

De studiedag die de Leuvense Vereniging voor Milieujuristen (LeuVeM) op 28 april 1995 hield, was deze keer volledig gewijd aan het afvalstoffenrecht. Voorliggend boek, het zesde in de reeks «Milieurechtstandpunten», bundelt de teksten van de referaten.

Door de nieuwe prioriteiten in het afvalstoffenbeleid, gericht op preventie, hergebruik en recyclage, was de Vlaamse afvalstoffenwetgeving in grote mate achterhaald. Het decreet van 20 april 1994 tot wijziging van het decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen vormt dan ook zonder meer een mijlpaal in de Vlaamse milieupolitiek. Het voert een aantal structurele mechanismen in, zoals bijvoorbeeld de zeer belangrijke aanvaardings- of terugnameplicht. Ook kunnen producenten en invoerders verantwoordelijk worden gesteld voor de hele levensduur van de producten die zij op de markt brengen. Naast een integratie van de wet van 22 juli 1974 op de giftige afval, geeft het gewijzigde decreet van 2 juli 1981, dat nu als opschrift heeft «betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen», uitvoering aan de Europese afvalstoffenrichtlijnen en wordt de bevoegdheid inzake invoer en uitvoer van afvalstoffen (wet van 9 juli 1984) door het Vlaamse Gewest overgenomen.

Het verslagboek bestaat uit twee delen. In een eerste algemeen deel wordt uitvoerig aandacht besteed aan het decreet van 20 april 1994 en de verdere uitvoering ervan. Mario Deketelaere schetst het vernieuwde juridisch kader dat door dit decreet tot stand is gebracht, en belicht de daarbij te stellen prioriteiten, in de eerste plaats preventie van de afvalstoffen, vervolgens bevordering van de nuttige toepassing, ten slotte beheer en verwijdering. Guy Haemels en Dominique Devos geven een overzicht van de uitvoeringsbesluiten die de Vlaamse regering dient uit te vaardigen om het decreet volledig operationeel te maken. Enkele van die besluiten zijn reeds gepubliceerd, andere zijn zo goed als klaar of worden nog voorbereid (pre-ontwerp). Bernard Deltour gaat na in welke mate de Vlaamse decreetgever van 20 april 1994 door de invoering van een stelsel voor het gebruik van secundaire grondstoffen (art. 11 decreet), de juridische kwalificatie van de begrippen afvalstof, grondstof en secundaire grondstof, heeft gepreciseerd.

Het tweede deel bevat bijdragen over legislatieve ontwikkelingen in aanverwante sectoren, die eveneens gerekend kunnen worden tot het afvalstoffenrecht *sensu lato*. Kurt Deketelaere bespreekt de instrumenten van marktconforme regulering die in het domein van de afvalstoffenbeheersing worden toegepast op de verschillende bestuursniveaus, inzonderheid de door de bijzondere en de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstruc-

tuur ingevoerde milieutaksen. Voor ieder instrument wordt daarbij ruime aandacht besteed aan de bevoegdheidsrechtelijke aspecten.

Barbara Verhoeve geeft commentaar bij de Europese Verordening nr. 259/93 van de Raad van 1 februari 1993 betreffende toezicht en controle op de overbrenging van afvalstoffen binnen, naar en uit de Europese Gemeenschap, en de uitvoering van deze complexe Europese regelgeving in het federale België.

Tot slot gaat Bart Gille na in welke mate de afvalstoffenwetgeving bruikbaar is om het bodemverontreinigingsprobleem aan te pakken. Het inmiddels opgeheven artikel 21, § 2, c, van het Afvalstoffendecreet was te omslachtig om een doeltreffend bodemsaneringsbeleid voor Vlaanderen mogelijk te maken. Bovendien vergen beide materies specifieke oplossingen. Het recente decreet van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering (*B.S.*, 29 april 1995) zal ongetwijfeld belangrijke consequenties hebben voor de rechtspraak. Naast aangepaste procedures voert het voor de veroorzaker van een *nieuwe* bodemverontreiniging een objectieve aansprakelijkheid in (zie reeds Ryckbost, D., «Het Decreet van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering», *T.M.R.*, 1995, 178-205).

Het afvalstoffenrecht, als deelssegment van het milieurecht, is volop in beweging. Dit hoeft ons niet te verwonderen. De vooruitgang van de wetenschap en de evoluerende maatschappelijke opvattingen, de casuïstische aanpak uit het verleden (aldus kwam de wet op de giftige afval tot stand na de ontdekking van cyanidehoudend afval te Hannêche), de nieuwe Europese richtlijnen en hun noodzakelijke omzetting in nationaal recht, niet in het minst de regionalisering van de milieubevoegdheden vanaf 1980, het zijn zovele redenen waarom het afvalstoffenrecht ook voor juristen moeilijk toegankelijk blijft. Gezien het toenemend belang van deze rechtstak (Vlaanderen produceert elk jaar om en bij de 25 miljoen ton afval) kan het verslagboek dan ook warm aanbevolen worden als een boeiende kennismaking.

A. Coppens

W. DE RYCKE, **Onderzoek in leefmilieustrafzaken. Deel I. Theoretische beschouwingen over milieurecht, milieubeleid, milieucriminaliteit en handhaving van de milieuwetgeving**, Deurne, Kluwer, 1995, VI + 77 pp.

De voorliggende publikatie biedt zichzelf aan als een jaarboek dat «een omvattend overzicht van het onderzoek in leefmilieustrafzaken» biedt. Het eerste deel ervan behelst, zoals de titel reeds doet vermoeden, een algemene uiteenzetting over het milieu (straf) recht en het milieubeleid. Het hierop aansluitend (afzonderlijk uit gegeven) tweede boek wordt voorgesteld als «een zeer praktijkgerichte gids voor het eigenlijke politieonderzoek», terwijl het derde boek de nodige *wetgeving* beoogt te verzamelen.

Het genoemde eerste deel wil «de minder ervaren onderzoeker» (inleiding, p. 2) wegwijzen maken in het labirynth van regels die samen het milieurecht uitmaken, alsook in de uiteindelijke doelstelling van dit recht, nl. het milieubeleid. In vogelvlucht worden zowel het ontstaan als de inhoud van het milieurecht ab ovo voorgesteld, in een ruimer juridisch (vnl. administratiefrechtelijk) kader gesitueerd en – waar nodig – via grafische voorstellingen (bv. van de besturen en diensten van de Ovam, p. 35) toegelicht.

Zin voor synthese en een niet aflatende zorg voor schematische voorstellingen blijkt in elk geval een van de hoofdbekommernissen van de auteur te zijn. Zo wordt zelfs het illegale handelen ingedeeld in vijf categorieën, gaande van *vergeetachtigheid of onwetendheid* over *nonchalance* en *sjoemelen* naar *bewust knoeien* en *harde criminaliteit* (pp. 46-48). Eén en ander hoorde allicht in een algemene theorie nopens het milieumisdrijf thuis. Dit laatste wordt evenwel eerder criminologisch dan wel strikt strafrechtelijk benaderd.

Uit de behandeling van het penale aspect van het milieurecht blijkt eens te meer dat het strafrechtelijke onderdeel van de milieuhandhaving (vooralsnog ?) zeker niet als het efficiëntste wapen uit het handhavingsarsenaal kan worden beschouwd. Hierbij neemt de auteur niet alleen de strafwetgever, maar bijwijlen ook de strafrechter op de korrel (cf. de bij het arrest in de Bayer-zaak geformuleerde bedenkingen, p. 59, voetnoot 114).

Dit eerste deel (waarvan de titel de vier hoofdstukken weergeeft, nl. 1. *het milieurecht*, 2. *het milieubeleid*, 3. *leefmilieucriminaliteit* en 4. *de handhaving van de leefmilieuwetgeving*) kan dan ook als een mini-vademecum en zelfs als leerboek worden beschouwd, wat mede

moge blijken uit de lay-out, nu in de linkermarge van elke pagina de tekst d.m.v. kernwoorden en bondige omschrijvingen wordt samengevat. Het initieert de lezer in een uiterst complexe rechtstak en biedt ongetwijfeld stof voor verdere studie.

Steven Van Overbeke

Th. G. DRUPSTEEN en D. VAN DER MEIJDEN, **Jurisprudentie milieurecht met annotaties**, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1995, X + 312 pp.

De onstuitbare wasdom van het milieurecht is geen exclusief Belgisch verschijnsel: ook in de ons omringende landen had deze rechtstak slechts enkele decennia nodig om zich als dusdanig te profileren en een heterogeniteit te ontplooiën die met het sociaal recht kan wedijveren. De (hoog)leraar die de disparate milieuregulering als een eenheid wil opdienen en ondanks de vele bomen het bos wil wijzen, wacht een verheven taak.

De voorliggende rechtspraakbundel – «*ten behoeve van het onderzoek verzameld*» – biedt een overzicht van de Nederlandse milieurechtspraak in zesenegentig arresten, vonnissen en andere uitspraken, merendeels beslissingen van de onderscheiden afdelingen van de Raad van State (en hun voorzitters) en arresten van de Hoge Raad en in mindere mate van de lagere rechtscolleges en van het Hof van Justitie van de E.G. Tevens zijn een vijftal administratiefrechtelijke beslissingen van «de Kroon», alsmede een enkel rapport van de Nationale Ombudsman opgenomen.

De teksten zelf bestaan uit overdrukken uit andere tijdschriften en zijn thematisch geordend in veertien rubrieken, achtereenvolgens *inrichtingen, afweging bij vergunningverlening, vergunningen en algemene regels: formele aspecten, afvalstoffen, handhaving en gedogen, water, bodembescherming en bodemsanering, kernenergie, natuurbescherming, aansprakelijkheid voor milieu schade, publiekrecht versus privaatrecht, ontvankelijkheid milieu-organisaties, strafrecht en Europees recht*. De bundel wordt afgesloten met een chronologisch register en een «instantieregister» (geen alfabetische trefwoordenlijst). Bovendien door de rechtsinstantie door wie en de datum waarop de beslissingen werden gewezen, worden deze laatste tevens geïdentificeerd door een lapidaire aanduiding, veelal voorafgegaan door een plaatsaanduiding (zoals bv. «*Linschoten: kraaien en roeken*», «*Zuidwold: droge greppels*», «*Groningen: stort van afvalstoffen in een plas*», «*Almelo: gedogen uitbreiding*»).

Mede op grond van economische en didactische redenen (voorwoord, p.V) werden verscheidene uitspraken (soms drastisch) ingekort. De hoofdbekommernis van de samenstellers lag immers vooral in de onderwijsfunctie. Daarom ook werden enkel de relevante annotaties mee opgenomen.

Vermeldenswaard is nog dat de meeste beslissingen van uiterst recente datum zijn: slechts zeventien ervan dateren van vóór 1990.

«Jurisprudentie milieurecht» biedt aldus een sobere initiatie in het oeverloze domein van de Nederlandse milieurechtelijke jurisprudentie, door de samenstellers terecht een «*mer à boire*» (voorwoord, p.V) genoemd.

Steven Van Overbeke

MEDEDELINGEN

Doctoraat Rechten - K.U.L.

Op 1 maart 1996 zal de heer B. Tilleman zijn proefschrift en bijgevoegde stellingen verdedigen met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

Het proefschrift handelt over «Het bestuur van vennootschappen. Statuut, interne werking en vertegenwoordiging». Promotor is prof. dr. K. Geens.

Studienamiddag: Het nieuwe Mestdecreet. Juridische Aspecten

Op vrijdag 15 maart 1996 organiseert de Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht samen met het Instituut voor Contractenrecht van de K.U.L. een studienamiddag over het nieuwe mestdecreet.

Voor bijkomende inlichtingen en inschrijvingen kan U zich wenden tot de h. M. Heyerick, secretaris B.V.A.R., tel. 02/543.72.08 of mevr. T. Herdewijn tel. 02/543.72.13 en fax. 02/453.73.99.